

OFF 2021

ODEON SPECIAL EDITION

Nº 121 / 2021

4 × OPERA

Kurt Weill: The Seven Deadly Sins

P 09

Michel van der Aa: Upload

P 38

Mathilde Wantenaar:

Een lied voor de maan 6+

P 58

Gregory Caers: HCoV-NL63

P 66

3 × OFF NIGHTS

Marieke Lucas Rijneveld

P 22

Zeven spoken word-artiesten

P 24

Mens en technologie

P 50

OFF Talents: korte opera's

P72

NATIONALE OPERA & BALLET

Odeon special edition: OFF 2021

Laat je tijdens Opera Forward van 18 t/m 21 maart verrassen door wat opera óók kan zijn. Met gevestigde artiesten en een nieuwe generatie makers, muzikale optredens en talks die je hoofd en hart prikkelen. Beleef het festival dit jaar volledig gratis en online. Reserveer je gratis ticket via de website operaforward.nl.

Voorwoord
p. 03

Sophie de Lint en
Anthony Heidweiller
over OFF
p. 04

The Seven Deadly Sins

Achtergronden en
interviews
p. 08

KUNST: André Joosten
p. 20

MARIEKE LUCAS
RIJNEVELD: een portret
p. 22

Seven Sins Spoken Word
performance
p. 24

De zeven hoofdzonden
als spiegel
p. 32

De hoofdzonden
in illustraties
p. 36

Upload

Achtergronden en
interviews
p. 38

Voortleven als data-
stroom, sterven als
cyborg
p. 52

Podiumkunsten en
technologie
p. 54

Een lied voor de maan

Achtergronden en
interviews
p. 58

HCOV-NL63

Achtergronden en
interviews
p. 66

OFF TALENTS

Zes nieuwe opera's
door studenten
p. 80

Terugblik OFF-Alumni
p. 86

Fotoserie thuisfestival
p. 88

OFF Programma

OFF als virtueel event
p. 90

Overzicht OFF per dag
p. 92

Overzicht OFF Talks
p. 93

Overzicht OFF Music
Sessions
p. 94

5 jaar bouwen aan de toekomst van opera

'Een festival waar alles mogelijk is' – zo karakteriseerde Pierre Audi in maart 2016 het nieuwe Opera Forward Festival, waarvan hij de initiator was. Het festival moest ruimte bieden aan nieuw talent, nieuwe werken, nieuwe makers en een nieuw publiek. Een ambitieus project, omdat het bovendien ook nog eens de link met het bestaande operarepertoire en publiek wilde leggen. Maar die grote ambitie werd waargemaakt en heeft zijn vruchten afgeworpen. Het Opera Forward Festival is in vijf jaren uitgegroeid tot een vooruitstrevend festival met een internationale reputatie en met een brede en verfrissende kijk op het operabedrijf.

"Misschien wordt de vorm of de inhoud van het festival wel volledig anders als het zich verder ontwikkelt in toekomstige jaren. Alles ligt nog open", zei Audi in datzelfde interview. En het is ook in die geest dat het festival sindsdien geëvolueerd is.

De grote producties en de wereldpremières zijn centrale polen gebleven, maar er kwam ook bijvoorbeeld meer aandacht voor de samenwerking met jonge makers en het kunstvakonderwijs. Ook de kritische en maatschappelijke betekenis van OFF werd verder uitgewerkt in de talrijke talks en discussies die rechtstreeks inspeelden op actuele thema's en hete hangijzers in de opera, zoals het vraagstuk van de 'dekolonisatie' van de opera.

Het is deze kritische en artistieke geest die ook meegenomen wordt naar de toekomst. Na deze vijfde editie, in digitale vorm, zal OFF meer dan ooit de rol blijven vervullen van een werk-, creatie-, zoek-, en dialoogplaats waarin de grenzen van de opera worden afgetast en opengebroken, en waarin opera zijn veelomvattende identiteit kan waarmaken. Het festival is veranderd en zal nog verder veranderen, maar de geest van zijn initiator blijft bewaard: een festival waar alles mogelijk is.

PREMIÈRES

In de afgelopen jaren werden binnen het Opera Forward Festival niet alleen talloze, kleine talentopera's, verspreid tot in de uiterste hoeken van het gebouw, gepresenteerd, maar er waren vooral ook grote, nieuwe werken van Nederlandse en internationale componisten die in het festival hun wereldpremière beleefden. Een overzicht:

OFF 2016

Kaija Saariaho, *Only the Sound Remains*

Michel van der Aa, *Blank Out*

OFF 2017

Calliope Tsoupaki, *Fortress Europe*

Mohammed Fairouz, *The New Prince*

Moritz Eggert, *Caliban*

OFF 2018

György Ligeti & Raphael Cendo, *Avventure di anima e di corpo*

(coproductie met Silbersee)

Daniel Bernhard Roumain, *We Shall Not Be Moved* (Europese première)

OFF 2019

John Adams, *Girls of the Golden West* (Europese première)

Micha Hamel, *Caruso a Cuba*

György Kurtág, *Fin de partie*

(Nederlandse première)

OFF 2020

Willem Jeths, *Ritratto*

(digitale wereldpremière)

OFF 2021

Michel van der Aa, *Upload* (preview tijdens festival, filmversie in mei 2021)

Mathilde Wantenaar, *Een lied voor de maan* (online wereldpremière)

Opera Forward wijst de weg naar de toekomst van de kunstvorm

Laura Roling

Sophie de Lint

Anthony Heidweiller

Het lijken wel twee trotse ouders: Anthony Heidweiller, die in 2016 aan de wieg van het Opera Forward Festival stond, en operadirecteur Sophie de Lint, die het festival bij haar aantreden in september 2018 vol enthousiasme 'adopteerde'.

Sophie de Lint maakte kennis met het Opera Forward Festival toen ze nog bij het operahuis in Zürich werkte, maar de baan van directeur van De Nationale Opera al in het vooruitzicht had. In maart 2018 kwam ze drie dagen naar Nederland om zich onder te dompelen in het festival. "Een productie die me toen bijzonder raakte, was *Das Floß der Medusa* van Hans Werner Henze, in een visionaire regie van Romeo Castellucci. De combinatie van zoiets groots en vernieuwends met daarnaast de studentenopera's van de nieuwste generatie, dat vond ik zo krachtig. Ik wist meteen dat we met die ingrediënten iets te pakken hadden."

NIEUWE GENERATIE

Wanneer het over het aandeel van jonge makers in het festival gaat, veert associate artistic director Anthony Heidweiller op. "Hun ideeën, hun gedachten, hun visie op niet alleen kunst, maar ook op de maatschappij als geheel inspireren me. Dit zijn artiesten in wording, en tijdens Opera Forward leren ze cruciale dingen over zichzelf en hun makerschap. En nu, midden in de pandemie, nog meer dan ooit."

Opera is bij uitstek een kunstvorm waarin verschillende disciplines samenkomen. Daarin schuilt ook de uitdaging voor deze nieuwe makers. "Ze leren dat er bij opera niet één kapitein op het schip is, maar dat de zeggenschap en verantwoordelijkheid juist gedeeld moet worden. Aanvankelijk levert dat nog wel eens frustraties op, maar je ziet de leden van de studententeams vaak gaandeweg opbloeien. Ego's maken plaats voor een gedeeld gevoel van urgentie, bijvoorbeeld in het aangaan van de verbinding met actuele thema's, zoals klimaatverandering, diversiteit en inclusie."

WINNEN

Voor de studenten die deelnemen aan het festival is dit doorgaans hun allereerste ervaring met opera. In de geschiedenis van de kunstvorm is het nog maar zelden voorgekomen dat een eersteling meteen een schot in de roos is. Hoeveel ruimte krijgen de jonge makers binnen het festival voor mislukking? Sophie de Lint reageert stellig: "Dat is niet de juiste manier om ernaar te kijken. Je kunt niet mislukken op OFF. Wij geven deze nieuwe makers een platform waarop ze naar hartenlust kunnen experimenteren. Wij hebben geen eisen of verwachtingen. We vragen ze niet om een belcanto-opera of een Mozart-opera te ensceneren. We dwingen ze niet in een keurslijf, maar geven ze juist alle ruimte om iets te maken waarvan zij vinden dat het gemaakt moet worden. En via het platform dat wij ze geven,

stellen ze relevante en actuele vragen over de wereld waarin we leven. En die ideeën voeden ons weer. Iedereen kan alleen maar winnen."

OFF INTO THE FUTURE

Het festival viert dit jaar, nadat de jubileumeditie van 2020 op het laatste moment moest worden afgelast, dan toch zijn 5-jarig bestaan. Hoe staat het festival er voor? En waar gaat het naartoe? Anthony: "In vergelijking met Oerol, de Parade of het Holland Festival, is OFF nog piepjong. Maar het festival heeft wortel geschoten en kan nu verder groeien."

Sophie knikt instemmend. "Waar Anthony en ik ons nu verder voor willen inspannen is het bouwen van bruggen. De verschillende onderdelen van het festival mogen geen eilandjes op zichzelf zijn. We willen nog sterker inzetten op de uitwisseling. Tussen artiesten van verschillende generaties, verschillende disciplines, en ook met het publiek. Voor jonge makers is er zoveel te leren van de meesters in het vak, zoals in deze editie componist Michel van der Aa, sopraan Eva-Maria Westbroek, maar ook een zeer succesvolle jonge componist als Mathilde Wantenaar, die zelf als student aan de eerste editie van OFF deelnam."

Anthony vult aan: "Daarom ben ik ook zo blij met OFFspring, een initiatief waarmee we tijdens de eerste lockdown zijn begonnen. Buiten de festivalperiode om hebben we talentvolle oud-deelnemers aan OFF gevraagd om nieuwe, actuele opera's te maken. Zo ontwikkelen we het talent van het festival ook verder, en bieden we ze nieuwe uitdagingen en mogelijkheden."

OFF is allang geen festival meer dat op zichzelf staat, maar iets dat onderdeel is gaan uitmaken van het DNA van De Nationale Opera. Sophie: "Ik zie OFF als een locomotief voor het hele gezelschap. OFF loopt voorop en stimuleert ons om innovatief te zijn, om met nieuwe talenten nieuwe wegen in te slaan. Kijk bijvoorbeeld naar de alternatieve programmering die we in het afgelopen jaar hebben gerealiseerd. Daarin zie je de invloed van OFF terug."

ONTMOETING VAN DISCIPLINES

Een belangrijk onderdeel van Opera Forward is de ontmoeting tussen opera, wetenschap en andere disciplines. Die ontmoeting moet altijd ontstaan vanuit een zekere urgentie. Anthony: "We zullen nooit 'zomaar' een hiphop-opera gaan doen. Het moet geen gimmick zijn. Maar als bijvoorbeeld een team van studenten of oud-deelnemers aan het festival aangeeft samen te willen werken met hiphoppers, dan zou dat fantastisch zijn."

De basisvoorwaarde is echter dat het idee voor zo'n ontmoeting ontstaat bij de makers binnen het festival. En dat gebeurt ook. Neem bijvoorbeeld het team van het OFFspring-project *In Nabijheid*. Zij hebben vanuit een sterk gevoel van urgentie de samenwerking gezocht met Black Harmony, een closeharmonygroep uit Amsterdam-Zuidoost."

Ook in deze festivaleditie is het geluk om een uitwisseling tussen disciplines te bewerkstelligen. Sophie: "Neem bijvoorbeeld alleen al de eerste avond van het festival. Ik vind het geweldig dat we, naast *The Seven Deadly Sins* van Kurt Weill, ook zeven spoken word-artiesten hebben gevraagd om hun eigen performances rondom de zeven hoofdzonden te maken. En daarnaast hebben we ook nog Marieke Lucas Rijneveld, een van de meest fantastische Nederlandse auteurs van vandaag, die het festival zal openen met een gedicht over de zonden. Dat we al deze verschillende artiesten rondom de hoofdzonden hebben kunnen koppelen, dat inspireert me. En ik denk dat het ook ons publiek, bestaand en nieuw, nieuwe perspectieven op de toekomst van opera kan bieden."

HOOGTEPUNTEN

Over hun eigen hoogtepunt van vijf jaar OFF hoeven de twee artistiek leiders van het festival niet lang na te denken. Voor Anthony is het een keynote van de Zuid-Afrikaanse componist Neo Muyanga over de toekomst van opera en muziektheater. "Ik denk nog zo vaak terug aan de mogelijkheden die hij voor opera schetste. Hoe verschillende tradities – de Europese, Afrikaanse, Arabische en Aziatische – elkaar kunnen gaan ontmoeten en versterken in deze kunstvorm. Hoe nieuwe ruimtes en nieuwe werkprocessen voor nieuwe impulsen kunnen zorgen. Uit die keynote put ik nog elke dag inspiratie, en ik ben dan ook heel blij dat Neo Muyanga in een volgend seizoen voor het grote toneel een voorstelling zal creëren. En dat zaadje is dus ooit geplant tijdens OFF. Dat is de locomotief waar Sophie het over heeft."

Sophie vindt het onmogelijk zich te beperken tot één hoogtepunt. "Zoals ik al zei was *Das Floß der Medusa* in de regie van Romeo Castellucci een revelatie voor me. Hoe Castellucci door het toevoegen van het medium film en in de experimentele samenwerking met een fantastische Senegalese acteur de situatie van bootvluchtelingen zo dicht op de huid kon brengen, dat raakte me diep."

"OFF gaat ook over verrassingen en onverwachte ontdekkingen. En iemand die me verrast heeft, is Gregory Caers. Met de studenten van de MBO Theaterschool Rotterdam creëerde hij in de foyer echte 'happenings', waarbij de grenzen tussen uitvoerenden en publiek vervaagden. Het was voor mij volkomen nieuw, en maakte diepe indruk. Ik ben heel benieuwd hoe zijn project, dat dit keer online zal moeten plaatsvinden, in deze festivaleditie vorm zal krijgen."

"Een derde hoogtepunt voor mij was *Fin de partie* van György Kurtág, dat deel uitmaakte van OFF 2019. Er zijn van die geniale componisten waarvan het lang onduidelijk is of er ooit nog daadwerkelijk een opera van hun hand zal verschijnen. Bij Pierre Boulez hebben we het niet mogen meemaken, maar bij Kurtág is het toch gebeurd: op 91-jarige leeftijd was daar zijn eerste, langverwachte opera, binnen OFF. Dat was voor mij een erg emotioneel moment."

"Deze drie highlights vangen voor mij de veelomvattendheid en rijkdom van OFF: het onverwachte theater van Caers en de MBO Theaterschool, het visionaire werk van een regisseur als Romeo Castellucci en een grootmeester als componist Kurtág. Een festival vol verrassingen, dat is OFF."

ONLINE FESTIVALBELEVING

Voor het eerst zal OFF volledig online plaatsvinden. Geen ontmoetingen in de foyer of op andere onverwachte plekken in het theater, geen drankje bij de bar en even bijpraten. Of toch wel? Sophie: "In een zaal adem je als het ware samen met andere mensen. Je huilt samen, je lacht samen. Wat ik mooi vind is dat dat online nog steeds kan, zij het op een andere manier. Op ons online festivalplatform kun je via de chat reacties en ervaringen delen, niet alleen met vrienden, maar ook met totale vreemden, en soms ook met artiesten die kijken. Die uitwisseling voegt iets nieuws toe."

Tijdens het festival zullen zowel Anthony als Sophie in het theater aanwezig zijn. Er gebeurt immers van alles in de Boekmanzaal, waar een live studio-programma uitgezonden wordt. Maar ze zullen ook het online festivalplatform in de gaten houden. Anthony: "Ik zal regelmatig inloggen op het online platform. Ik wil echt het contact aangaan met het publiek, met ze praten en zichtbaar zijn. Juist nu dat niet live in het theater kan."

Keynote Neo Muyanga (OFF 2019).

OFF in het kort

Als Sophie de Lint en Anthony Heidweiller op straat met iemand aan de praat zouden raken die nog nooit van het festival gehoord heeft, wat zouden ze dan zeggen?

Sophie: "Kom kijken en laat jezelf verrassen. En als je jezelf openstelt voor de verrassing, dan openen zich nieuwe horizonten voor je."

Anthony: "Zie het festival als een metafoor voor je leven. Kom, en zie wat er gebeurt. Je bent welkom, we oordelen niet, we eisen of verwachten niets van je."

OFF 2021

Het Opera Forward Festival ziet er dit jaar door de pandemie anders uit dan in voorgaande jaren. Vanuit beperkingen zijn mogelijkheden ontstaan, en het vierdaagse online festival belooft dan ook een bijzonder rijke editie te beleven, met een grote variatie aan kunstenaars.

Alleen al op de eerste avond van het festival zijn er grote namen betrokken bij *The Seven Deadly Sins*: sopraan **Eva-Maria Westbroek** en actrice **Anna Drijver** vertolken de hoofdrollen, in een spannende regie van **Ola Mafaalani**, helemaal toegesneden op een online ervaring. Met het **Rotterdams Philharmonisch Orkest** onder leiding van **Erik Nielsen** in de bak, en beeldend kunstenaar **André Joosten** op het podium, belooft het een voorstelling van muzikaal en scenisch topniveau te worden. De avond wordt geopend met een primeur: **Marieke Lucas Rijneveld** heeft op ons verzoek een volledig nieuw gedicht geschreven, met de zeven hoofdzonden als thema, dat ze zelf zal voordragen. Daarnaast laten zeven spoken word-artiesten, onder wie **Manu van Kersbergen**, op de eerste festivalavond in korte performances hun licht op de zeven zonden schijnen. Deze ontmoeting van verschillende disciplines op één avond is op en top OFF.

Andere hoogtepunten zijn *Upload* en *Een lied voor de maan*. Componist **Michel van der Aa**, een van de pioniers in het werken met nieuwe technologieën, deelt op de zaterdagavond alvast een voorproef van *Upload*, de nieuwe opera die hij in ons theater aan het maken is. Ook keert hij elders in het festival terug om zijn ideeën en werkwijze te delen met een nieuwe generatie kunstenaars. De volledige voorstelling van *Upload* volgt pas later, maar u kunt in een *behind the scenes* alvast de veelzijdige en avontuurlijke artiesten **Julia Bullock** en **Roderick Williams** aan het werk zien en horen.

Op zondag gaat *Een lied voor de maan*, de eerste opera van de Nederlandse componist **Mathilde Wantenaar**, in online wereldpremière. Dat zij in 2016 als student-deelnemer aan de eerste editie van OFF deelnam, maakt deze première extra bijzonder.

De vrijdagavond staat in het teken van de studentenproducties. De studenten hebben met de online presentatievorm een bijkomende creatieve uitdaging gekregen, en laten ons in hun producties zien hoe het muziektheater van de toekomst eruit zou kunnen zien.

Ballet chanté
Live online filmervaring

Libretto
Bertolt Brecht
Wereldpremière
7 juni 1933
Théâtre des
Champs-Élysées
Parijs

TEAM

Muzikale leiding
Erik Nielsen

Regie
Ola Mafaalani
Beeldregie
Marc de Meijer NSC

Cinematografie
Gregor Meerman NSC
Josje van Erkel NSC

Decor
André Joosten

Kostuums
Regine Standfuss

Licht
Floriaan Ganzevoort
i.s.m. Sharon Huizinga

Orkest
Rotterdams
Philharmonisch
Orkest

CAST

Anna I
Eva-Maria Westbroek

Anna II
Anna Drijver

Brother
Michael Wilmering

Mother
Peter Arink

Father
Marcel Reijans

Brother
Erik Slik

INFO

**Unieke eenmalige
livestream**
18 maart 2021
20.30 uur

KURT WEILL: THE SEVEN DEADLY SINS

KURT WEILL (1900-1950) / BERTOLT BRECHT (1898-1956)

REGIE: OLA MAFALANI

The Seven Deadly Sins wordt geregisseerd door Ola Mafaalani. Zij is voormalig directeur van het Noord-Nederlands Toneel, waar ze onder andere de succesvolle marathonvoorstelling *Borgen* maakte.

► LEES HET INTERVIEW MET OLA MAFALANI OP P. 14

SATIRE EN MAATSCHAPPIJKRITIEK

The Seven Deadly Sins van Kurt Weill en Bertolt Brecht ging als *Die sieben Todsünden* in 1933 in première in Parijs. Brecht en Weill stonden bekend om hun maatschappijkritische en satirische werk.

► VOOR MEER INFORMATIE OVER BRECHT EN WEILL ZIE P. 10

MARIEKE LUCAS RIJNEVELD

Het Opera Forward Festival, en daarmee ook *The Seven Deadly Sins*, wordt geopend door de Nederlandse schrijfster Marieke Lucas Rijneveld, die in 2020 de International Booker Prize won met haar roman *De avond is ongemak*.

► LEES HET PROFIEL VAN MARIEKE LUCAS RIJNEVELD OP P. 22

LIVE SCHILDERING: ANDRÉ JOOSTEN

Tijdens de voorstelling maakt kunstenaar André Joosten (1954) op de achtergrond ter plekke een schildering, geïnspireerd op het verhaal van de twee Anna's.

► VOOR EEN INDRUK VAN HET WERK VAN ANDRÉ JOOSTEN ZIE P. 26

SPOKEN WORD ARTIESTEN

Opera Forward vroeg zeven spoken word-artiesten om korte performances te maken met de zeven hoofdzonden als vertrekpunt.

► MAAK KENNIS MET DE ARTIESTEN OP P. 24

DE HOOFDZONDEN

Hoogmoed, hebzucht, wellust, jaloezie, vraatzucht, woede en luiheid. Waar komen deze hoofdzonden vandaan, en wat hebben ze ons vandaag de dag nog te vertellen?

► LEES HET OP P. 32

The Seven Deadly Sins vertelt het verhaal van twee Anna's uit Louisiana die er door hun familie op uitgestuurd worden om geld te verdienen. Anna I is praktisch en gewetensvol, terwijl Anna II meer emotioneel en impulsief is. De Anna's bezoeken in de loop van zeven jaar zeven Amerikaanse steden, waar ze de verschillende hoofdzonden tegenkomen: luiheid (stad onbekend), hoogmoed (Memphis), toorn (Los Angeles), vraatzucht (Philadelphia), wellust (Boston), hebzucht (Tennessee) en afgunst (San Francisco).

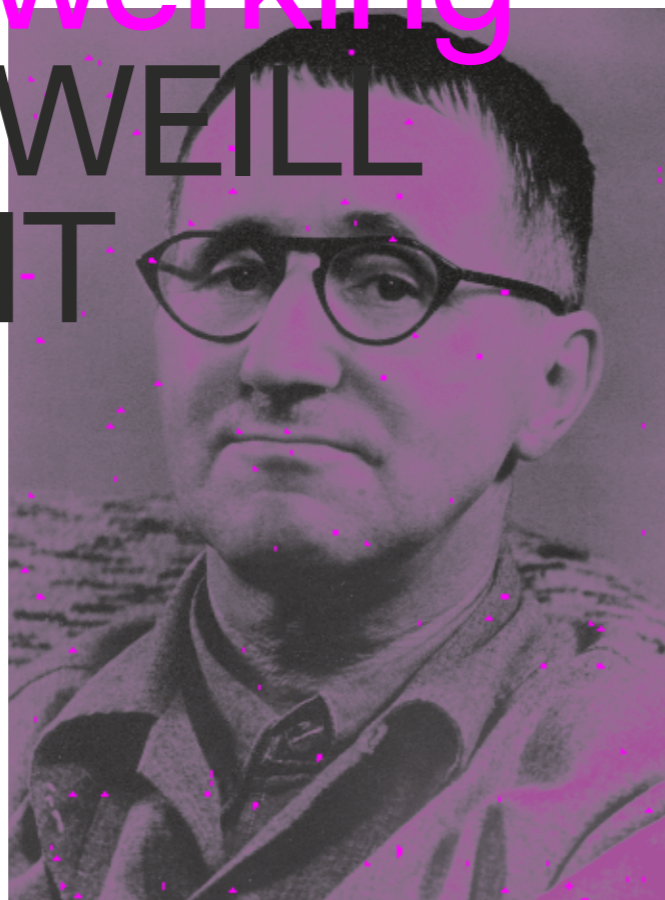
Politiek en verstrooiing.

De samenwerking tussen WEILL en BRECHT

Wout van Tongeren

Kurt Weill

Bertolt Brecht

Alabama Song, Mack the Knife, Seeräuber Jenny – de samenwerking van componist Kurt Weill en schrijver Bertolt Brecht leverde een paar evergreens op die hun namen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Des te opmerkelijker is het dat ze maar een korte periode daadwerkelijk samen optrokken: al hun muziektheaterwerk dateert uit de periode tussen 1927 en 1933. Welke plaats heeft hun laatste project, *The Seven Deadly Sins*, in hun gezamenlijke werk?

Bertolt Brecht (1898-1956) en Kurt Weill (1900-1950) maakten beiden als tiener in Duitsland de Eerste Wereldoorlog mee en ontwikkelden zich als kunstenaars in de periode van relatieve vrijheid die aanbrak na de oorlog. Weills vroege composities vertoonden de emotionele geladenheid en zwaarte van de heersende laatromantiek. Als twintiger raakte hij, mede via zijn leermeester Busoni, onder invloed van het neoclassicisme dat teruggreep op de beheersing en regelmaat van 17de- en 18de-eeuwse muziek.

Terwijl de politieke spanningen in de jonge Duitse republiek groeiden, associeerde Weill zich sterk met de linkerflank. Langzaam maar groeide zijn belangstelling voor muziektheater en opera. Ook begon hij in zijn composities elementen op te nemen uit niet-klassieke genres als jazz en salonmuziek; enige tijd werkte Weill zelf als barpianist in een *Bierkeller*. Weill ontwikkelde een open muzikale stijl waarin hij elementen uit klassieke en populaire genres inzette, vaak met een ironische inslag. In plaats van te overdonderen met complexiteit en suggestie, maakte hij toegankelijke en humorvolle muziek.

HET EERSTE 'SONGSPIEL'

Toen Weill de opdracht kreeg een korte opera te maken voor het muziekfestival van Baden-Baden van 1927, stelde hij Bertolt Brecht voor om een aantal van diens gedichten te combineren tot een muziektheaterwerk. Brecht had op dat moment al enige naam gemaakt als tegendraadse dichter en toneelschrijver. Hij deelde Weills politieke oriëntatie en was zich halverwege de jaren twintig serieus gaan verdiepen in het marxisme. Naar het voorbeeld van theaterregisseur Erwin Piscator zocht Brecht naar manieren om het toneel in dienst te stellen van de socialistische zaak. Het verzoek van Weill bood hem een gelegenheid om daarbij een theatergenre te verkennen dat bij uitstek als burgerlijk en behoudzuchtig bekendstond: de opera.

Voor het project koos Weill een reeks gedichten over de fictieve, louter op genot gerichte goudzoekersstad Mahagonny, waarin zich een kritische metafoor van de kapitalistische samenleving laat herkennen. Weill zette de verschillende gedichten op muziek als 'songs' – een benaming die bewust afstand neemt van het klassieke genre van het Duitse Lied. Samen moesten deze songs een hiet zozeer verhalend, maar thematisch samenhangend geheel vormen, dat Brecht en Weill typeerden als 'songspiel', een verwijzing naar het burgerlijke operagenre 'singspiel'. Voor de finale schreef Brecht een nieuwe tekst. De onconventionele voorstelling, gesitueerd in een boksring, ontving gemengde reacties maar Brecht en Weill hongerden naar meer. Jaren van intensieve samenwerking volgden, waarin de twee onder andere muziektheaterstukken, wereldse cantates, en een opera (een uitgewerkte versie van *Mahagonny*) maakten. Hun *Dreigroschenoper* uit 1928, eerder een toneelstuk met liederen dan een echte opera, werd razend populair in Duitsland en daarbuiten. Vaste samenwerkingspartners in veel van de producties waren Brechts jeugdvriend en vormgever Caspar Neher, Weills echtgenote, de zangeres en actrice Lotte Lenya en ten slotte Elisabeth Hauptmann, die als secretaris en geliefde van Brecht ook bepalende schrijfbijdragen leverde aan verschillende van zijn teksten.

VERSTROOIENDE KUNST

Brecht ontwikkelde precies in de periode waarin hij met Weill begon te werken zijn invloedrijke theorie van het 'epische theater'. Voor Brecht was maatschappijkritisch theater minstens zozeer een vorm- als een inhoudskwestie: in plaats van het

'De toeschouwer moest zich in het theater niet passief kunnen laven aan een imaginaire wereld.'

publiek in voorstellingen simpelweg het gewenste perspectief voor te zetten, had Brecht vooral de attitudes van het publiek in het vizier. De toeschouwer moest zich in het theater niet passief kunnen laven aan een imaginaire wereld, maar zou actief en oordelend moeten reflecteren op het gespeelde, zoals hij zich ook kritisch tot zijn dagelijkse leefwereld zou moeten verhouden. Om dat te bereiken zocht Brecht als schrijver en regisseur een onderhoudende theatervorm die de toeschouwer voortdurend ontregelde, op afstand bracht, dwong tot nadenken over het getoonde. Hij liet de handeling van zijn stukken vaak schoksgewijs verlopen, schiep grillige personages met wie het moeilijk meelevens is, maakte met humor het vertrouwde vreemd en benadrukte op allerlei manieren, zoals met geprojecteerde teksten en gebruik van maskers, de kunstmatigheid van de theatrale situatie.

Weill zocht op zijn beurt naar een muzikale stijl die toegankelijk was en tegelijkertijd ruimte bood voor ironie en commentaar, ver van de dwingende gevoelsexpressie van de romantiek die nog altijd een stempel drukte op het Duitse muziekleven. Juist omdat Weill en Brecht elk op een eigen manier zochten naar een verstrooiende werking van de kunst – zowel te begrijpen als 'vermakend' als 'uitspreidend, verbrokkelend' – kon de samenwerking zo geslaagd zijn; tekst en muziek versterkten elkaar door over en weer voldoende ruimte te laten.

IN BALLINGSCHAP

De opkomst van het Duitse fascisme in de loop van de jaren '20 was een sterke stimulans voor de ontplooiing van op het socialisme geïnspireerde, antiburgerlijke kunststromingen. Steeds vaker werden kunstmanifestaties aanleiding voor gewelddadige opstootjes van rechtse opruiers, totdat Hitler voldoende macht vergaard had om het bloeiende 'culturbolsjewisme' niet langer met woorden en knokploegen, maar met het machtsapparaat van de staat te onderdrukken. Net als vele anderen besloten Brecht en Weill (die als Jood nog directer bedreigd werd) kort na de machtsovername door de nazi's in 1933 het land te verlaten. Hun samenwerking was inmiddels al minder intensief geworden. In de ogen van Weill zou Brecht het theater al te zeer tot een politiek instrument hebben willen maken. Naar

verluidt verzuchtte Weill op zeker moment tegen zijn vrouw dat hij toch onmogelijk het communistisch manifest op muziek kon zetten. Terwijl hun samenwerking leek te stokken en hun ballingschap hen ook fysiek uiteendreef, verbond de roem van de *Dreigroschenoper* hun namen alleen maar hechter, juist ook in het buitenland. Rond de tijd dat ze Duitsland ontvluchtten, was het werk al vertaald in 18 talen en meer dan 10.000 keer uitgevoerd in theaters door heel Europa.

ZEVEN STEDEN, ZEVEN ZONDEN

Weill vestigde zich in Frankrijk, waar hij een opdracht kreeg om voor het balletgezelschap Les Ballets 1933 een nieuw werk te schrijven. De rijke hoofdbegunstiger van het ballet, Edward James, wilde een voorstelling waarin zijn vrouw, balletdanseres Tilly Losch, de hoofdrol zou dansen, naast een gezongen rol van Lotte Lenya met wie ze enige fysieke gelijkenis had. George Balanchine, een van de oprichters van het balletgezelschap zou de choreografie maken. Weill stelde Jean Cocteau voor als librettist, maar die sloeg de opdracht af vanwege tijdgebrek. Het was Edward James die met het voorstel kwam om dan Brecht te vragen. Weill stemde in, Brecht kwam uit zijn ballingsoord in Zwitserland naar Parijs en in een week tijd werkten de twee samen aan het project, waarna Brecht de tekst af had en met gezondheidsklachten terugkeerde naar Zwitserland. Het ballet *The Seven Deadly Sins* (*Die sieben Todsünden*) vertelt het verhaal van twee zussen, beiden Anna geheten, die zoals de gezongen tekst al snel suggereert, ook als één

'Naar verluidt verzuchtte Weill op zeker moment dat hij toch onmogelijk het communistisch manifest op muziek kon zetten.'

Anna Drijver in *The Seven Deadly Sins*

persoon gezien kunnen worden. Samen trekken ze vanuit Louisiana door de VS om geld te verdienen opdat hun vader, moeder en twee broers daarvan een huis kunnen bouwen. De twee Anna's doen zeven steden aan en in elke stad worden ze geconfronteerd met een van de zeven hoofdzonden, zoals de katholieke kerk die traditioneel onderscheidt: luiheid, hoogmoed, woede, vraatzucht, lust, hebzucht en afgunst. Anna I, vertolkt door de zangeres, vertelt het verhaal, maar is daarbinnen ook degene die zich als exploitant opstelt van haar zus, terwijl Anna II, de danseres, de geëxploiteerde is die lijdzaam de ontberingen doorstaat die nodig zijn om het geld voor het huis te verzamelen. De achtergebleven familie is een aantal momenten als zangerskwartet te horen. Weill zette uiteenlopende stijlen in: van jazzy dansritmen tot de plechtige stijl van religieuze koralen, en van operaske grootsheid tot het ingenieuze stemmenvechtwerk van Italiaanse madrigaalkunst.

Het verhaal wordt verteld in een reeks liederen, waarbij elk lied een episode bestrijkt: een nieuwe stad, een nieuwe zonde. Met zijn moralistische inhoud en episodische structuur doet de opzet haast middeleeuws aan. Maar de tekst brengt een nieuw perspectief op de traditionele zondenleer door iedere zonde vernuftig om te keren: in elke stad blijkt weer hoe een oprechte attitude of daad volgens de kapitalistische logica als zonde kan worden gezien. Zo is de trots van Anna II om als danseres niet uit de kleren te willen een vorm van hoogmoed in de ogen van haar zus en de mannen in de louche dansclub waar ze haar geld probeert te verdienen. Telkens legt Anna II zich gelaten neer bij het oordeel en doet ze wat haar zus of haar omgeving van haar verlangt.

WEILL ALS AMERIKAANSE COMPOSITIST

De oorspronkelijke uitvoering ontving gemengde reacties en lijkt over het algemeen als verwarrend te zijn ervaren door publiek en recensenten. Voor Weill en Brecht was het de laatste samenwerking. Nadat Weill in 1935 naar de VS geëmigreerd was, verdiepte hij zich in Amerikaanse musical- en muziektheaterstijlen. Zijn werk veranderde ingrijpend. Weills Amerikaanse composities bleven minstens zo toegankelijk als zijn Europese werk, maar de ironie en rafeligheid maakten plaats voor een soepelheid en directheid in de expressie van sfeer en stemming die naadloos aansloot bij de Amerikaanse muziekcultuur. Toen hij in 1947 door een Amerikaans tijdschrift omschreven werd als een 'Duits componist' wees hij de redactie erop dat hij een Amerikaans staatsburger was en sinds zijn komst naar de VS uitsluitend voor de Amerikaanse podia had geschreven.

Nog tweemaal, in 1939 en 1942, zette hij een liedtekst van Brecht op muziek. In 1943 ontmoetten de twee elkaar nog eens in Weills huis in New York. Ze maakten plannen voor twee operaprojecten, die ze nooit verwerkelijkten. Brecht keerde enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog terug naar Duitsland waar hij in het communistische Oost-Berlijn de gelegenheid kreeg samen met zijn vrouw Helene Weigel een eigen theatergezelschap op te richten. De laatste correspondentie tussen Weill en Brecht, kort voor Weills dood, betrof een onenigheid over de rechten van de *Dreigroschenoper* – van nieuwe creaties was geen sprake meer.

RADICALE OPENHEID

Hoewel *The Seven Deadly Sins* het einde markeerde van hun samenwerking, wekt het werk niet de indruk dat de makers artistiek op elkaar uitgekeken waren of persoonlijk geen belang stelden in het resultaat. In zijn tekst onderzocht Brecht

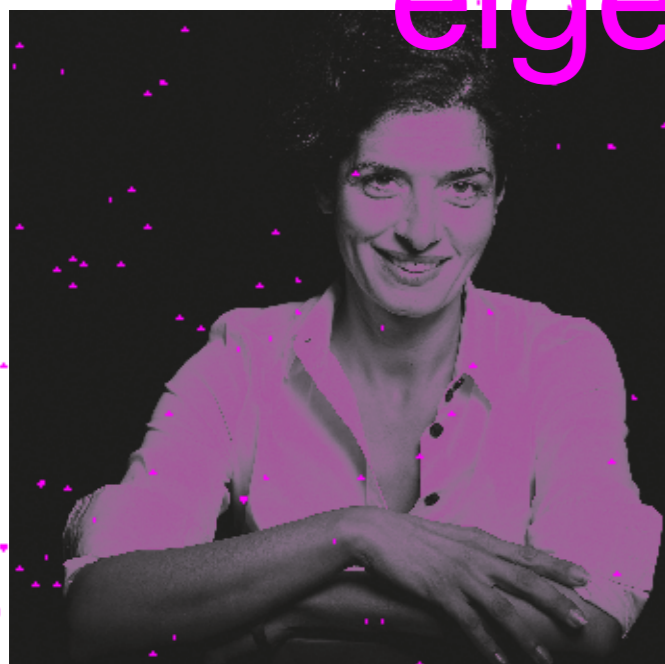
ingrijpender dan tevoren de mogelijkheid om een van de personages te laten optreden als verteller, iets waar hij in later werk op voortborduurde. Hij greep de gelegenheid aan om een ouder idee uit te werken voor een verhaal waarin een persoon opgedeeld was in twee personages: verkoper en handelswaar. De afzonderlijke teksten en hun overkoepelende structuur zijn duidelijk bedacht op een muzikaal geheel waarin Weill volop gebruik kon maken van zijn vermogen stijlen te mengen, contrasten te scheppen en de verleidelijke en vreemdende kracht van muziek in te zetten voor de verklanking van een verhaal.

The Seven Deadly Sins toont misschien nog sterker dan hun eerdere creaties hoe Weill en Brecht een radicaal alternatief voor het wagneriaanse 'Gesamtkunstwerk' ontwikkelden. In plaats van de verschillende elementen van de voorstelling te verenigen tot één dwingende totaalervaring, zochten zij naar een open, spanningsvolle structuur waarin muziek, tekst, beeld en in dit geval ook choreografie zich als evenwaardige elementen tot elkaar verhielden. Het feit dat een groot deel van de handeling niet in tekst tot uitdrukking komt maar alleen omschreven is als aanwijzing voor een verhalende choreografie, maakt dat dit werk een zeer grote ruimte laat voor actuele producties om een scenische vorm te vinden. Wie zich als regisseur aan *The Seven Deadly Sins* waagt, moet onvermijdelijk een bepalende bijdrage leveren aan het totaalwerk. Vanwege die radicale openheid is het werk voor een hedendaags publiek misschien wel hun meest interessante project.

Regisseur OLA MAFAALANI:

‘Met theater vond ik mijn eigen taal’

Naomi Teekens

Ola Mafaalani

Het werk van theaterregisseur Ola Mafaalani is doordrenkt van passie en politiek bewustzijn. Ze is bekend geworden met eigenzinnige bewerkingen van grote klassieke titels, altijd over wezenlijke kwesties waarin het politieke en het persoonlijke samenhangen. Als artistiek directeur van het Noord Nederlands Toneel (2009-2017) maakte zij als voorlopige kroon op haar werk theatermarathon *Borgen* (2016), naar de gelijknamige Deense tv-serie. Sinds 2021 vormt ze samen met Adelheid Roosen de artistieke leiding van theatergezelschap Adelheid+Zina, dat als doel heeft om een diepgaande ontmoeting met 'de Ander' te bewerkstelligen.

Ze zou eigenlijk in de voetsporen van haar vader treden en medicijnen gaan studeren, maar het liep anders. Gevierd regisseur Ola Mafaalani ontvouwde zich tot 'de koningin van de theatrale fantasie' of, zoals ze zelf ook graag hoort, tot de vrouwelijke Quentin Tarantino.

Ola Mafaalani (linksboven) tijdens een repetitie van *The Seven Deadly Sins*

Voor haar encenering van *The Seven Deadly Sins*, waarmee ze in zekere zin haar 'operadebuut' maakt, is Mafaalani naar eigen zeggen erg dicht bij Weill en Brecht gebleven. Ze brengt echter wel een ander zwaartepunt aan. In de encenering van Mafaalani ligt de nadruk namelijk niet langer op de moraal, maar op het verlangen naar empathie, sympathie en compassie: "Ik denk dat als Weill en Brecht in onze tijd geleefd zouden hebben, zij dan hetzelfde zouden doen als wat ik nu doe. Maar zij leefden in een andere en vooral chaotische tijd, waardoor zij met name de publieke moraal vooropstelden. In onze tijd gaat het juist om het innerlijke oordeel."

Voor Mafaalani is dit innerlijke oordeel precies waar het verhaal van Anna in *The Seven Deadly Sins* over gaat. Want wanneer er een breuk is tussen dat wat ons verstand ons zegt en datgene dat we in ons hart verlangen, komen we uiteindelijk allemaal op gespannen voet met onszelf te staan.

FREUDIAANS GESPLETEN PERSOONLIJKHEID

In navolging van Brecht en Weill is Mafaalani's Anna dan ook een freudiaans gespleten persoonlijkheid, in de belichaming van twee vrouwen. De één is praktisch en handelt naar wat haar hoofd weet. De ander is artistiek, impulsief en luistert naar haar hart. Deze duale identiteit van Anna is de spil van het werk. In de zeven jaren die verstrijken leert Anna haar hoofd en haar hart uiteindelijk met elkaar te verenigen en leert zij wat werkelijk belangrijk is in het leven: "De weg naar eenwording en het hervinden van jezelf gaat uiteindelijk ook helemaal niet

enkel om het doel. Het gaat juist om dat wat je langzaam aan leert op de weg ernaartoe. Dit bewustzijn waarin hoofd en hart elkaar vinden brengt balans en zorgt uiteindelijk voor de eenwording in jezelf."

Voor Mafaalani is *The Seven Deadly Sins* een rijk werk: "Weill en Brecht hebben zoveel weten te vatten in het stuk en daarom wilde ik het zo graag enceneren. Ik hoop dat ik in zekere zin in hun voetsporen mag treden door juist mijn eigen boodschap ermee uit te kunnen dragen."

RIJKDOM VAN DE ONTMOETING

De dualiteit zit, aldus Mafaalani, overal in het werk: "Je hebt de tekst, die het verhaal van het geweten vertelt. Maar je hebt ook de muziek, die de expressie van het hart volgt en hiermee inspeelt op het gevoel." In het kunstenaarschap van Ola Mafaalani is met name het gevoel van bijzondere waarde. De digitale vorm van *The Seven Deadly Sins* is in zekere zin dan ook een uitdaging. Want theater is ook voor Mafaalani in essentie een ontmoeting tussen kunstenaar en toeschouwer, waarbij deze tot in iedere vezel van de ziel kan worden geraakt: "Voor mij gaat kunst over de zintuiglijke ervaring in de meest letterlijke en pure zin van het woord. In mijn theater kom je binnen in mijn wereld, waar ik de minister-president ben en mijn wetten en regels gelden. Dit is een wereld waarin iedereen samen ademt en collectief ervaart, maar ook – en misschien wel vooral – een plek waarbinnen iedereen volwaardig mag bestaan, mag zijn en waarbinnen iedereen elkaar echt wil ontmoeten."

Repetitie *The Seven Deadly Sins***PLEIDOOI VOOR EMPATHIE EN COMPASSIE**

In haar werk sleutelt Mafaalani in kleine stapjes aan het bewustzijn van de toeschouwer: "Ik wil het bewustzijn, dat het innerlijk oordeel binnenin de mens teweegbrengt, veranderen en vooral verbreden door middel van mijn kunstenaarschap. Ik hoop dat ik mensen kan inspireren en met elkaar kan verbinden."

Het is een fundamenteel thema in Mafaalani's oeuvre en zo ook in haar interpretatie van *The Seven Deadly Sins*. Centraal hierin stelt zij het idee van empathie en compassie voor diegene die wij als paria, als uitschot en als 'de ander' zien: "In mijn wereld mag Anna, 'de verstotene', haar stem laten weerklinken in de hoofdrol. Ik geef haar een podium, ik geef haar een orkest en ik geef haar een dirigent, en ook nog eens de beste die er zijn! Want waarom oordeelt de mens zo snel, waarom veroordelen wij haar zo gemakkelijk? Ik wil dat wij onszelf gaan leren herkennen in dat wat wij als anders beschouwen. Dat wij ons juist meer gaan toespitsen op herkenning dan op eventuele verschillen. Want juist dan leren wij weer te voelen met ons hart én doen wij onszelf veel meer eer aan."

Volgens Mafaalani zal de pandemie ons hierin ook een handje helpen. Wereldwijd zitten we nu eenmaal allemaal in dezelfde situatie en hiermee hebben wij ook een beetje meer empathie en compassie verkregen, die hopelijk blijvend zal resoneren: "Dat is altijd mijn missie geweest en ik geloof uiteindelijk ook de wens van Brecht en Weill."

'Ik wil dat we ons meer gaan toespitsen op herkenning dan op eventuele verschillen.'

ANNA DRIJVER:

'Seven Deadly Sins is puur genieten.'

Naomi Teekens

Anna Drijver

Anna Drijver is een Nederlands actrice en schrijfster. Ze is bekend van haar rollen in de films *Bride Flight*, *Komt een vrouw bij de dokter* en *Lof*. Met regisseur Ola Mafaalani werkte ze eerder onder meer aan theatermarathon *Borgen*, waarin ze de rol van journalist Katrine Fønsmark vertolkte. Ook schreef Anna Drijver twee romans, *Je blijft* en *Ei*.

Actrice en schrijfster Anna Drijver maakt tijdens dit Opera Forward Festival haar operadebuut als een van de twee Anna's in Ola Mafaalani's encensering van *The Seven Deadly Sins*. Een totaal nieuw avontuur dat ze met beide handen aangrijpt: 'Soms val je met je neus in de boter en moet je de sprong wagen.'

Voor haar rol als één van de twee Anna's verkent Drijver verschillende nieuwe terreinen. In *The Seven Deadly Sins* maakt ze weliswaar haar debuut bij De Nationale Opera, maar zonder ook maar één noot te zingen én zonder het gebruik van al te veel woorden. "Als ik zeg dat ik opera ga doen, denken mensen meteen dat ik ook daadwerkelijk ga zingen. Maar dat is zeker niet het geval. Zang in opera is echt een ander ambacht, dat laat ik liever aan de geweldige Eva-Maria Westbroek. Als Anna in *The Seven Deadly Sins* heb ik ook nog eens nagenoeg geen tekst, terwijl mijn werk doorgaans juist begint bij woorden. Ik heb hier dus ook niet het houvast dat ik gewend ben om te hebben als actrice. Voor mijn personage is de muziek juist leidend, zowel voor haar verhaal als voor haar gevoel; de muziek is de directe illustratie van wat zij meemaakt." Voor Drijver is de muziek een waar cadeau: "Als actrice maak je niet vaak mee dat je omringd wordt door de prachtige klanken van een groots orkest. Ik mag echt de krenten uit de pap halen; het is zo ontzettend genieten."

Anna Drijver in *The Seven Deadly Sins*

SAMENWERKING MET OLA MAFALANI

De voornaamste reden dat Drijver het avontuur aanging en aandurfde, is regisseur Ola Mafaalani. De actrice heeft naar eigen zeggen al eerder mogen ervaren hoe bijzonder het is om met haar te werken en prijst haar eigenzinnige en kleurrijke werkwijze: "Ola is zowel als regisseur én als mens in ieder opzicht uniek. Ze is ook ontzettend goed in haar beeldende vormgeving. Want ze is niet alleen een regisseur van acteurs en zangers; ze bedenkt ook alle andere componenten. Zij kan dat gewoon allemaal tegelijk!"

Zo wordt er tijdens de voorstelling een muurschildering gemaakt, die een integraal onderdeel vormt van de actie op het toneel en die weer een nieuwe tegenkleur kan geven aan het verhaal dat de actrice speelt. Ze heeft dan ook geleerd om zich volledig aan de ideeën van de regisseur over te geven, want volgens haar valt in de regies van Mafaalani alles uiteindelijk wel op z'n plek: "Ze komt met allerlei gekke innovatieve ideeën en toch heb ik volledig vertrouwen in haar. Mijn rol is fysiek bijvoorbeeld vrij veeleisend. Oorspronkelijk is de rol zelfs geschreven voor een balletdanseres. Grappig genoeg ben ik ook met ballet opgegroeid. Toch betekent dit niet dat ik echt dans in het stuk; het is meer fysiek spel wat ik doe. Hier moet ik me echt volledig aan overgeven en dit is voor mij ook weer een nieuwe manier van spelen. Werken met Ola is daarom iedere keer een feest, want ze brengt me altijd weer verrassende en vooral geweldige ervaringen!"

VAN IMPULSIEF NAAR NUCHTER EN PRAKTISCH

In Mafaalani's encensering van *The Seven Deadly Sins* belichamen de twee hoofdrolspeelsters twee kanten van hetzelfde karakter. Sopraan Eva-Maria Westbroek zingt de stem van het geweten en het verstand, terwijl Anna Drijver de meer impulsieve kant van het personage speelt. De actrice kan zich goed in beide kanten van het personage herkennen: "In deze fase van mijn leven herken ik me het meest in de nuchtere en praktische Anna; de Anna die handelt vanuit haar verstand. Vroeger zou ik zeker voor de andere Anna met al haar impulsiviteit hebben gekozen. Toen ik op de toneelschool zat, heb ik weleens gedacht; nu ga ik met de trein naar Parijs of morgen vlieg ik gewoon in mijn eentje naar Denemarken. Nu heb ik een gezin en dan is er in dat opzicht toch wat minder gekkigheid en vrijheid." Maar volgens Drijver gaat het uiteindelijk juist om de balans en om hoe je de twee Anna's in jezelf met elkaar kunt verenigen. Want daar gaat *The Seven Deadly Sins* vooral over: "Het gaat om hoe zij elkaar aanvullen en hoe beide kanten nodig zijn om het evenwicht in jezelf te kunnen creëren."

DE ZEVEN HOOFDZONDEN

In het verhaal van *The Seven Deadly Sins* doet het personage verschillende Amerikaanse steden aan, die allemaal verbonden zijn aan één van de zeven hoofdzonden. Een interessant en herkenbaar thema, ook voor Drijver, want wie kan de verschillende verleidingen van de zonden nou eigenlijk echt allemaal weerstaan? "Ik denk dat iedereen alle verschillende hoofdzonden wel ergens in zich heeft."

Zelf herkent ze zich het meest in de hoofdzonde gulzigheid. Niet zozeer in de zin van vraatzucht, maar in de zin van dingen tot je willen nemen: "Een zekere gulzigheid zit toch wel in mij. Zeker in de manier waarop ik in het leven sta. Ik neem graag zoveel mogelijk dingen tot me. Zoals deze uitdaging bij DNO, bijvoorbeeld."

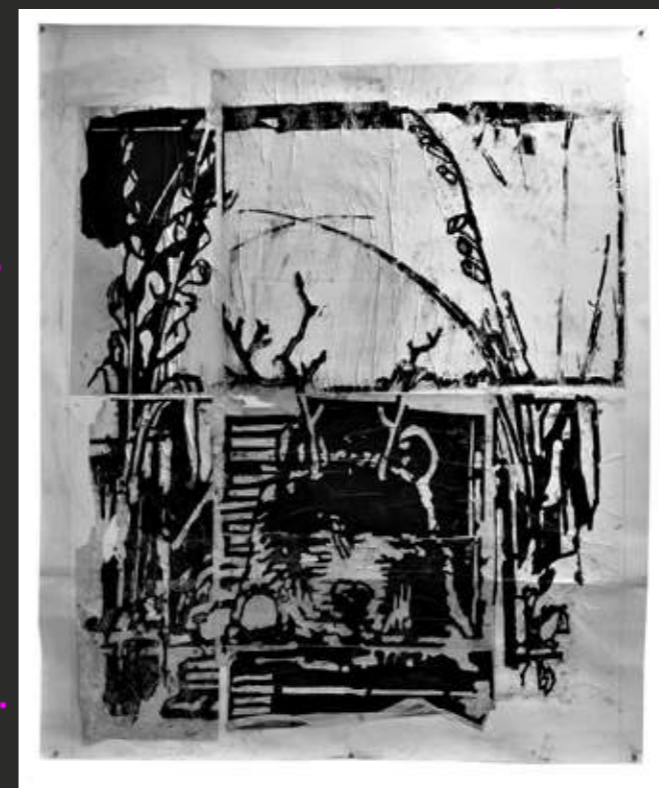
'Ik heb nagenoeg geen tekst, terwijl mijn werk doorgaans juist begint bij woorden.'

André Joosten

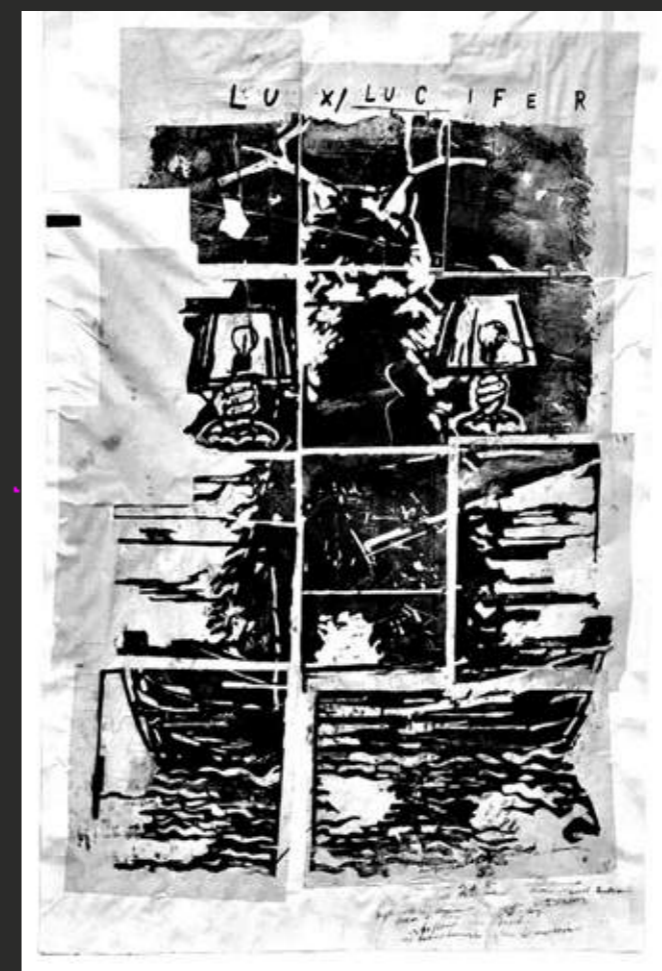

The river in Us

Beeldend kunstenaar en ontwerper André Joosten maakt tijdens *The Seven Deadly Sins* live schilderijen. Deze werken van zijn hand geven alvast een sfeerimpressie.

Gladiolen

Lucifer

Beer

Auteur MARIEKE LUCAS RIJNEVELD:

Jasmijn van Wijnen

een portret

Marieke Lucas Rijneveld

Schrijver en dichter Marieke Lucas Rijneveld won als eerste Nederlandse schrijver in 2020 de International Booker Prize met de Engelse vertaling van *De avond is ongemak*. De debuutroman verscheen in 2018 en wordt nog steeds in verscheidene talen vertaald en uitgegeven. Ook verschenen van haar hand de dichtbundels *Kalfsvlies* (2016) en *Fantoommerrie* (2019). In 2020 verscheen haar nieuwste roman *Mijn lieve gunsteling*.

Marieke is de naam waaronder de schrijver in april 1991 in Nieuwendijk werd geboren, Lucas is de naam van een fantasievriendje. Op haar 25ste voegde ze die naam aan haar geboortenaam toe, omdat ze zich soms Marieke voelde en soms Lucas. Inmiddels gaan die twee kanten samen: Marieke Lucas identificeert zich als non-binair: "Ik voel me zowel jongen als meisje, een tussenmens," vertelde ze in een interview aan *de Volkskrant*. In het Engels verkiest ze de genderneutrale voornaamwoorden 'they' en 'them'. In het Nederlands zijn volgens haar nog niet de juiste non-binaire voornaamwoorden voorhanden, en kiest ze voor 'zij' en 'haar'.

AUTOBIOGRAFIE EN FANTASIE

In haar romans vervagen de grenzen tussen autobiografie en fantasie. Het platteland, de boerderij en het strenggelovige gereformeerde gezin waarin ze opgroeide, vormen het decor voor haar twee romans.

Jas – het hoofdpersonage uit *De avond is ongemak* dat sinds de dood van haar broer haar jas weigert uit te trekken – komt heel dicht bij Marieke Lucas zelf, die op jonge leeftijd afscheid moest nemen van haar oudere broer. Het jongensachtige meisje dat vlucht in haar eigen, rauwe en gruwelijke fantasieën, schreef Marieke Lucas dicht op haar eigen huid: "Mijn hoofd staat nooit stil," vertelde zij in een interview in het *AD*. "Ik kan te veel in de fantasie leven en te weinig in de werkelijkheid."

Nieuw gedicht over de zeven hoofdzonden

We vroegen Marieke Lucas Rijneveld om speciaal voor OFF een gedicht te schrijven over de zeven hoofdzonden, en dat te komen voordragen op 18 maart, voorafgaand aan de livestream van *The Seven Deadly Sins*. Tot onze grote vreugde heeft Marieke Lucas onze uitnodiging aangenomen. Hiermee komt een grote wens van regisseur Ola Mafaalani en operadirecteur Sophie de Lint uit, en worden – volledig in de geest van Opera Forward – andere kunstvormen bij opera betrokken.

JAN WOLKERS

Voor Marieke Lucas Rijneveld is Jan Wolkers een groot voorbeeld, bijvoorbeeld in de rauwe beschrijvingen van seks, het geloof, neuspeuteren en poepen. Wolkers en Rijneveld hebben bovendien veel overeenkomsten: het gereformeerde milieu – waar hij zich veel harder tegen afzette dan Marieke Lucas – de liefde voor de natuur, het op jonge leeftijd verliezen van een oudere broer, en het glasheldere en glasharde schrijven over dat alles. Het is de genadeloze nabijheid van haar werk, het continue dwingen tot ruiken, voelen en kijken naar de alledaagse gruwelen op de boerderij en grenzeloze fantasieën daar ver vandaan, die Rijnevelds werk kenmerken.

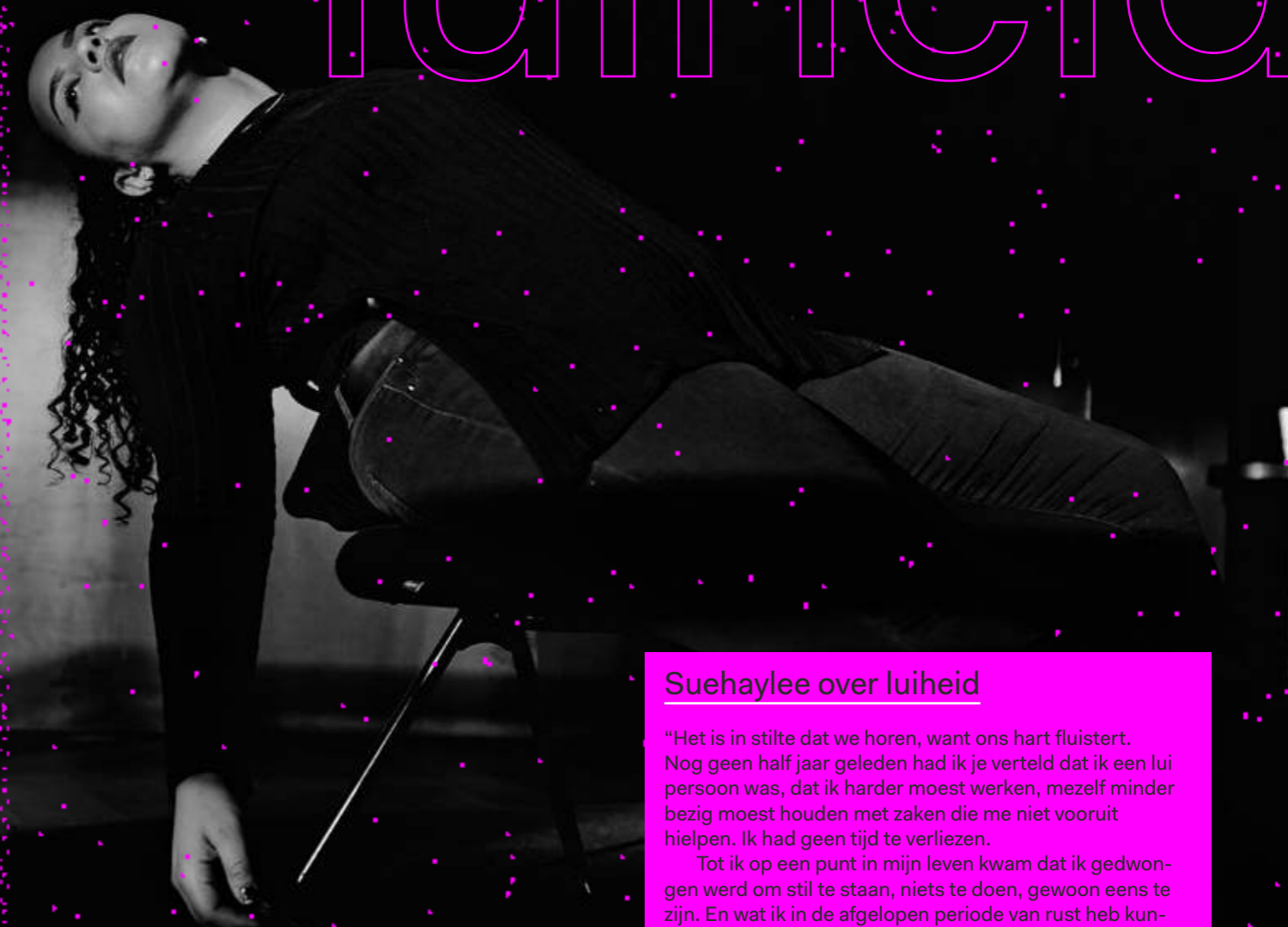
RELIGIE

In haar werk weerklinkt de dwingende taal van het Oude Testament. In *De avond is ongemak* komen vrij nadrukkelijk de tien geboden en plagen in een nieuwe vorm voorbij. Haar eerste roman beschrijft de Exodus van Jas, haar uittocht naar de overkant, waarmee ze de kou van het godsdienstige thuis achter zich laat, op zoek naar een zelfgekozen kou. "Ik kan mezelf naar een beter leven schrijven, verdwijnen in mijn verhalen," vertelde Marieke Lucas in een interview met *De Volkskrant*. Jas' zoektocht naar verlossing werd zo het verhaal waarmee ze zichzelf naar een beter leven kon schrijven.

Zeven spoken word artiesten over de zeven hoofdzonden

Binnen Opera Forward staat de ontmoeting van opera met andere kunstvormen centraal. Daarom werden zeven spoken word-artiesten gevraagd om ieder een performance te maken geïnspireerd door een van de zeven hoofdzonden. Het resultaat is te horen op 18 maart, de eerste festival-avond. Maak alvast kennis met de verschillende spoken word-artiesten en de zonden die ze voor hun rekening nemen.

Luiheid

SUEHAYLEE

Suehaylee is spoken word-artiest en tevens sociaal cultureel werkster. In 2018 werd ze onderdeel van Poetry Circle, een landelijk platform voor schrijvende performers. Hier leerde ze haar kwetsbaarheid te omarmen en haar liefde voor woorden en ritme te uiten. Al gauw stond ze op verschillende podia in het land, zoals onder meer bij de opening van de World Press Photo-tentoonstelling en in het Literatuurmuseum bij de uitreiking van de nieuwe Code Diversiteit en Inclusie.

Suehaylee over luiheid

"Het is in stilte dat we horen, want ons hart fluistert. Nog geen half jaar geleden had ik je verteld dat ik een lui persoon was, dat ik harder moest werken, mezelf minder bezig moest houden met zaken die me niet vooruit hielpen. Ik had geen tijd te verliezen.

Tot ik op een punt in mijn leven kwam dat ik gedwongen werd om stil te staan, niets te doen, gewoon eens te zijn. En wat ik in de afgelopen periode van rust heb kunnen vinden is niet te beschrijven in woorden. Langzaam aan leer ik weer te luisteren naar mijzelf, naar mijn lichaam, naar de muziek, naar de mensen om mij heen. Een lange tijd ben ik alleen maar bezig geweest met wat maar gedaan en behaald moest worden. Dat had een verlamdend effect.

Luiheid is voor mij nu een signaal dat het weer eens tijd is om naar de stilte te luisteren. Om terug te keren naar het moment, te genieten van de kleine dingen. En wat blijkt? Hoe meer ik dat doe, hoe makkelijker ik vooruit kom."

hoogmoed

Stryder over hoogmoed / trots

"Persoonlijk prikkelt het mij dat trots door heel veel mensen in eerste instantie niet als zonde wordt beschouwd. Sterker nog, heel veel mensen interpreteren het als een positieve eigenschap. En juist daar zit het gevaar van de zonde voor mij in. Trots heeft een verblindend effect op mensen en laat ons soms moedwillig doen wat slecht voor ons is. Bij het uitwerken van mijn tekst heb ik stil proberen te staan bij wat de rol van trots is geweest – en nog steeds is – voor de verwerking van oorlog binnen de Palestijnse gemeenschap. Daarmee heb ik geprobeerd zowel de zonde als de van generatie op generatie overgedragen traumaverwerking in een ander licht te plaatsen."

STRYDER

Stryder is Palestijn, poëet en op het nippertje nog een kind van de jaren '80. Een simpele man, maar wel een met een uitgesproken mening. Hij groeide op in een tijdperk waarin hiphop de jeugd inspireerde en prikkelde tot nadenken. Dit leidde ertoe dat hij al vroeg de kracht van het woord leerde kennen.

woede

Lev Avitan over woede

"Mij is de hoofdzonde woede toebedeeld en ik denk met goede reden. In het licht van onrecht en perversie in de wereld is er namelijk veel om kwaad over te zijn. Ik ben bovendien van mening dat we iets kunnen leren over de wereld als we luisteren naar waar mensen woedend over zijn.

Dit stuk schreef ik in de weken dat ik voor mijn moeder zorgde toen zij ongeneselijk ziek met uitgezaaide longkanker aan bed gekluisterd was. Hoewel zij haar joodse geloof niet actief praktiseerde was God altijd aanwezig in haar denken. Het eerste gedeelte van het stuk over mijn moeders leven bestaat vooral uit letterlijke citaten die zij in de laatste maanden van haar leven met mij deelde.

Ze kon niet bevatten dat een liefdevolle God haar zo structureel van kinds af aan met zo veel ongeluk en leed kon opzadelen. De woede die dit onbegrip genereert, is zeker ook aanwezig in mij. De staat van de wereld kan ik moeilijk rijmen met het bestaan van een Bijbelse God. De drijfveer van al mijn teksten is het geloof dat een betere wereld mogelijk is als wij deze actief samen willen maken."

LEV AVITAN

Lev Avitan presenteert zichzelf als een maatschappelijk geëngageerd spreker door zich nadrukkelijk te richten op sociale thematieken uit de samenleving. Hij houdt zijn publiek met thema's als identiteit en integratie een spiegel voor. Hij deed dit eerder al op plekken als Down the Rabbit Hole en het Lowlands festival. Met zijn kunst hoopt Lev mensen bij elkaar te kunnen brengen en bij te kunnen dragen aan het denken over maatschappelijke vooruitgang.

vraat zucht

Danny X Kuiper over vraatzucht

"Toen ik werd gevraagd of ik voor het Opera Forward Festival een van de zeven hoofdzonden wilde verwoorden en verklanken, hoefde ik niet lang na te denken; natuurlijk zei ik ja. Ik was toen nog maar kort geleden hersteld van mijn gastric bypass (maagverkleining). Het was dan ook geen verrassing dat mijn gevecht met mijn overgewicht het onderwerp zou worden; mij werd de hoofdzonde vraatzucht toebedeeld.

Mijn overgewicht heeft een behoorlijke stempel op het grootste gedeelte van mijn leven gedrukt. Het was dan ook behoorlijk confronterend om hiermee aan de slag te gaan. Toch is dit ook voor mij dé uitgelezen kans om te vertellen hoe het zover is gekomen, hoe ik ermee omging en hoe ik er nog steeds mee om moet gaan. Ik hoop met dit stuk een klankbord van herkenning te kunnen zijn voor mensen die met hetzelfde worstelen en dat ik een kijkje in de keuken kan geven aan hen die zich totaal niet kunnen voorstellen wat voor gevecht dit dagelijks met zich meebrengt."

DANNY X KUIPER

Als vader van twee dochters en een verleden als militair weet Danny maar al te goed onder welk bed de monsters schuilen. Hij durft deze dan ook bij de lurven te pakken en met naam en toenaam te noemen. Achter de vaak melancholische teksten van zijn werk schuilt een vorm van zelfreflectie, relativering en humor, die ook hand in hand gaat met oprechtheid zonder pretenties. Hij is organisator en initiatiefnemer van het woordpodium Onuitgesproken in Eindhoven. Samen met een bevlogen team van literaire performancekunstenaars wil hij spoken word een plek geven in Brabant.

Isis van Geffen over lust

"In mijn tekst benader ik het thema lust vanuit een absurdistische hoek. De duivel in mijn tekst vormt een metafoor voor de donkere kant in mezelf. Een kant die mij omlaag haalt en in angsten onderdompelt.

De duivel verleidt me met mooie woorden, waardoor ik mij weer laat inpakken. Steeds opnieuw is het een strijd om hier niet aan toe te geven. Op een gegeven moment ontstaat de realisatie dat het zo niet verder kan. Ik wil de duivel wegsturen, verbannen uit mijn hoofd. Maar dat gaat niet.

Die donkere kant is een onderdeel van mij en ik moet leren om die een plek te geven. Alleen dan kan ik hem controleren. De duivel slaapt dus niet langer in mijn bed, maar op de bank."

ISIS VAN GEFFEN

Kunstenares Isis van Geffen is cabaretière in spe en houdt zich bezig met performance, beeld en taal. Tijdens haar deelname aan Poetry Circle 013 ontdekte zij de schrijver en performer in zichzelf. Zij staat op het podium om haar teksten te voorzien van een extra dimensie en maakt interdisciplinaire installaties. Isis gaat van absurdistische stukken naar meeslepende, humoristische anekdotes. Van cryptisch naar klein en intiem om hiermee de grens tussen speler en toeschouwer te vervagen; zo ook met haar performance tijdens OFF 2021.

lust

hebzucht

Manu van Kersbergen over hebzucht

"De hoofdzonde avaritia (hebzucht) resoneert sterk in veel van mijn werken. Zo debuteerde ik met mijn solo-album 'De vloek op de overvloed', waarin ik de huidige, scheve verdeling van welvaart koppelde aan ons gemeenschappelijke, koloniale verleden. Vanuit dat perspectief staat die geschiedenis helemaal niet zo ver weg van onze postmoderne realiteit, waarin een overmatige weelde vanzelfsprekend is. Sterker nog, er staat een diepgewortelde hebzucht aan de basis van de overvloed waarmee we ons omgeven.

In mijn ogen is hebzucht geen zonde. Het is eerder een ziekte. Een ziekte waar ik zelf, als nazaat van die ongeremde honger naar groei, ook aan lijd. Tegelijkertijd ben ik een deconstructivist in hart en nieren. En ik geloof dan ook niet, dat er door te draaien aan wat neoliberale knoppen van ons kapitalistische model, een eerlijkere herverdeling van de welvaart tot stand gaat komen. Daarvoor dienen we onszelf als menselijke familie echt oprechter in de spiegel aan te kijken. Om herboren te worden moet je wel eerst dood. Om opnieuw te bouwen moeten de fundamenten wel eerst worden gesloopt."

MANU VAN KERSBERGEN

Manu van Kersbergen brak in 2008 met zijn album *De vloek op de overvloed* door als woordkunstenaar. Hij ontwikkelde een grote liefde voor het vertellen en overdragen van verhalen met ritmische en poëtische elementen. In 2015 richtte Manu samen met Derek Otte uitgeverij Rorschach op, een platform voor controversiële woordkunstenaars. Met muziek, spoken word en vele andere vormen van taalkundige woordkunst besteedt hij al verscheidene podia in zowel Nederland als België.

HOUDA BIBOUDA

Houda Bibouda maakte haar debuut als woordkunstenaar bij Wordsplay tijdens International Woman's Day in 2019. Een vurige en gedreven dame die kracht ziet, voelt en put uit haar kwetsbaarheid. Schrijvend en sprekend onder het pseudoniem 'Tough and Vulnerable' snijdt ze fundamentele en kwetsbare thema's aan, die je diep in het hart raken.

Houda Bibouda over jaloezie

"Ik word misselijk van de hoofdzonde jaloezie. Ik zal het woord niet snel in de mond nemen, maar mijn ogen spreken misschien wel boekdelen. Misschien ben ik zo jaloers dat ik het eigenlijk niet wil voelen. Er ontstaat een error in mijn hoofd wanneer ik eraan denk.

Ik onderdruk mijn gevoel, voel de hitte en het ongemak naar mijn hoofd stijgen. Ik weet niet wat ik met mezelf aan moet. Ik voel me boos. Wanneer zij een knuffel krijgt, wanneer zij weer wordt geprezen. Hoe zij niet om hulp hoeft te vragen maar die automatisch krijgt. Al jaren vecht ik ertegen om het niet te zien. Maar nu word ik toch op de proef gesteld. Volgens mij ben ik het toch wel, jaloers.

En is de boosheid en frustratie een masker geweest om dat gevoel te onderdrukken. Tijd voor een ontmaskering."

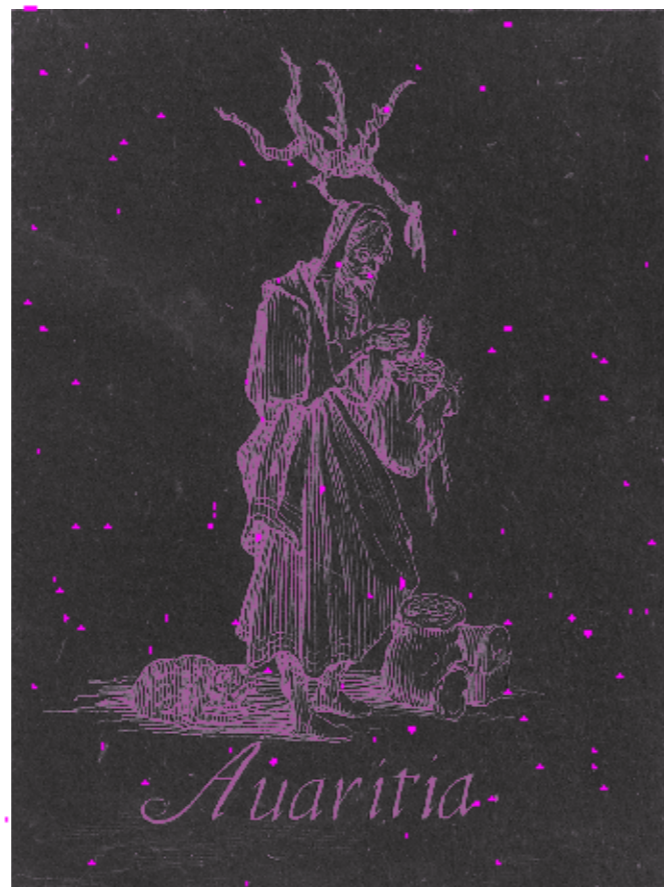
jaloezie

Elke zonde is van mij: de zeven hoofdzonden als spiegel

Frank G. Bosman

Prenten van Jacques Callot (1621)

De zeven hoofdzonden zagen het levenslicht in de Egyptische en Syrische woestijn van zestien eeuwen geleden. De woestijn werd destijds bevolkt door mannen en vrouwen die hun nette, burgerlijke en in hun ogen decadente maatschappij de rug hadden toegekeerd om in eenzaamheid en eenvoud God en zichzelf te vinden.

'De zeven zonden zijn niet alleen onderdeel van onze cultuur, van Brecht, Dante en Bosch, maar ook van ieder van ons.'

De aanvoerders van deze cenobieten, eerbiedig 'woestijnvaders' genoemd, hielden zich als anachronistische psychotherapeuten intensief bezig met hun eigen geestelijke welzijn en dat van alle leerlingen die zich bij hen hadden aangesloten op zoek naar goddelijke verlichting.

ACHT ONDEUGDEN

Een van de beroemdste woestijnvaders – er waren overigens ook woestijnmoederen – is Evagrius van Pontus (c. 345-399), die zijn lange ervaring als geestelijk leidsman gebruikte om alle zondigheid die hij had leren kennen van zichzelf en zijn leerlingen in te delen in 'acht slechte gedachten': vraatzucht, lust, hebzucht, verdriet, woede, traagheid, ijdelheid en trots. Evagrius, goede zielzorger als hij was, leerde zijn volgelingen dat het zinloos is om deze gedachten te ontkennen – iedereen heeft ze namelijk – maar dat je wel kunt leren er op een gezonde manier mee om te gaan. Een 'slechte' gedachte aan een mooie, aantrekkelijke man of vrouw is niet zo erg, maar als je nergens anders meer aan kunt denken, ontstaat er een probleem.

Deze acht slechte gedachten van Evagrius begonnen vervolgens aan een lange tocht door de christelijke traditie, waarbij namen en getallen nog wel eens kunnen wisselen. Zo schreef de grote theoloog Johannes Cassianus (c. 360-435) over 'acht principiële fouten', wat toch weer net iets anders is dan slechte gedachten. De woestijnvader was een amateurpsycholoog, bezorgd om de geestelijke ontwikkeling van zijn leerlingen: slechte gedachten leveren namelijk geestelijke nood op. De theoloog Cassianus keek vooral naar een set van acht fouten als een soort kapstok om alle menselijke zondigheden te kunnen indelen. Seks met de vrouw van je collega? Kwestie van lust. Je cv oppoetsen met niet-bestaande academische graden? Dan ben je ijdel. Enzovoorts.

De hervormingspaus Gregorius (c. 540-604) – later niet voor niets 'de Grote' genoemd – koos weer een meer dramatische voorstelling van zaken. Deze paus schreef over de menselijke ziel als een slagveld waarop de goede en kwade machten strijd met elkaar voeren. Denk aan het Disney-hondje Pluto dat – als hij een geurige taart wil opeten – bezoek krijgt van een engel- en duivelsversie van zichzelf, die hem of probeert af te brengen van zijn zondig voornemen of hem er juist toe aanzet. Gregorius schetste zeven – geen acht meer – 'principiële ondeugden', die zich als luitenanten aan het hoofd van het vijandige leger opstellen, klaar om de menselijke ziel over te nemen.

THOMAS VAN AQUINO EN DE ZEVEN HOOFDZONDEN

Het was de – misschien wel allerberoemdste – theoloog Thomas van Aquino (c. 1225-1274) die begon te schrijven over de zeven 'hoofdzonden' zoals we die nu min of meer nog steeds kennen en die Brecht en Weill gebruikten voor hun *The Seven Deadly Sins*. Een goede lezer heeft nu overigens al opgemerkt dat het de hele tijd over hoofdzonden gaat, terwijl het ballet chanté spreekt over de zeven doodzonden. Binnen de christelijke traditie bestaat er een verschil tussen hoofd- en doodzonden. De eerste zijn een classificatiesysteem, zoals hierboven al uitgelegd. De tweede slaan op die zonden die de individuele gelovige direct een enkelte hel opleveren. In de praktijk lopen die twee namen echter nogal eens door elkaar heen.

HOOFDZONDEN, DOODZONDEN

De zeven hoofdzonden, dus ook – onterecht maar niettemin – Todsünden in het Duits of deadly sins in het Engels genoemd, spelen nog altijd een belangrijke rol in ons culturele universum. Zo schilderde onze eigen Jheronimus Bosch (c. 1450-1516) de zeven in een grote cirkel met evenveel kleine taferelen: boeren vechtend op een weide (woede), een burenruzie (afgunst), een corrupte rechter (hebzucht), een smulpertij in een herberg (gulzigheid), een man die door zijn religieuze plichten heen slaapt (luiheid), een decadent feestje (lust) en een vrouw die zichzelf bewondert in een spiegel door een duiveltje omhoog gehouden (hoogmoed). De Italiaanse dichter Dante Alighieri (1265-1321), bekend van zijn *Goddelijke Komedie*, gebruikte de zeven als inspiratie voor de straffen in zijn *Inferno*. In deze 'contrapasso' spiegelen de straffen de aard van de zonde. Zo giert er een eeuwige storm door de tweede kring van de hel die de zielen van de wellustigen rond blaast, en branden liegende politici en ambtenaren in een bad van kokend pek in de achtste kring.

SEVEN

Het bekendste voorbeeld is misschien de film *Seven* (1995) van regisseur David Fincher. In deze film vormen de zeven hoofdzonden de inspiratiebron voor de psychopathische moordenaar John Doe (Kevin Spacey), die – net als Dante – zonde en straf aan elkaar verbindt. De detectives David Mills (Brad Pitt) en William Somerset (Morgan Freeman) treffen de slachtoffers aan: een man die zoveel moet eten dat zijn maag scheurt (vraatzucht), een advocaat met een pond vlees uit zijn lichaam gesneden (hebzucht), een drugsdealer /

De zeven hoofdzonden van Jheronimus Bosch

kinderverkrachter met afgesneden geslachtsdelen (traagheid), een prostituee verkracht door een klant met een strap-on mes (lust) en een model dat liever mooi en dood is dan toegetakeld en levend (hoogmoed). Voor de laatste twee zonden doodt John Doe eerst Mills' zwangere vrouw Tracy (jaloerie ten opzichte van hun liefdesrelatie) en provoceert hij Mills om hem ter plekke dood te schieten (wraak ten opzichte van Doe).

SPIEGELS VAN ONZE ZIEL

De zeven zonden zijn niet alleen onderdeel van onze cultuur, van Brecht, Dante en Bosch, maar ook van ieder van ons. Het zijn spiegels van onze ziel. Zo zijn ze ook ooit begonnen in de Egyptische woestijn. De zeven zonden bestaan niet buiten ons, ze leven in ons, ze maken ons tot wie wij zijn, een uiteindelijke combinatie van een heilige en een duiveltje. En iedereen die de zeven gebruikt, weet dat hij of zij een doorsnee van het menselijk leven te pakken heeft. En daarom zijn ze zo fascinerend, die zeven: wie erin kijkt, kijkt in de spiegel van zijn eigen ziel.

FRANK G. BOSMAN

Dr. Frank G. Bosman is cultuurtheoloog en verbonden aan de Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg. Zie: frankbosman.nl

De Hoofdzonden in zeven illustraties

De jonge kunstenaar Laetitia Roling maakte speciaal voor deze *Odeon* illustraties van de zeven hoofdzonden. Een vrouwelijk personage en een vlieg verbeelden samen de zonden.

AFGUNST

VRAATZUCHT

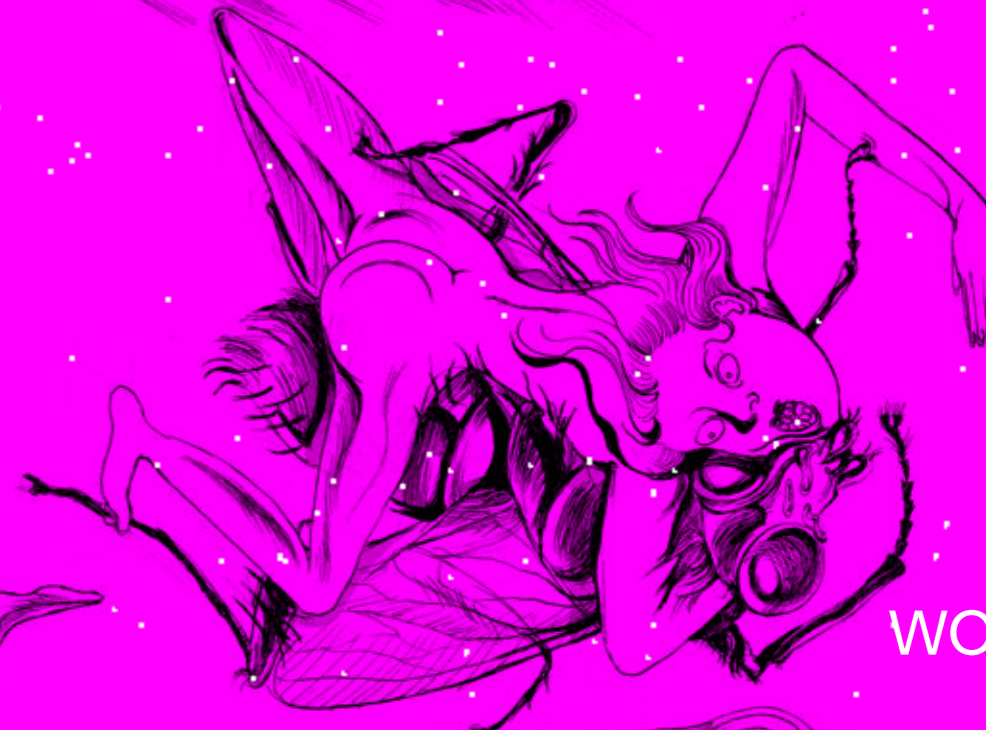
GIERIGHEID

LUIHEID

LUST

WOEDE

IJDELHEID

TEAM**Dirigent**
Otto Tausk**Regie**
Michel van der Aa
Decor en licht
Theun Mosk**Kostuums**
Elske van Buuren**Dramaturgie**
Madelon Kooijman**Orkest**
Niels Nuijten**Orkest**
Ensemble MusikfabrikCAST**Daughter**
Julia Bullock**Father**
Roderick Williams**Filmacteurs**
Katja HerbersAshley Zukerman
Esther Mugambi
Samuel West
Claron McFadden
David Eeles
Tessa StephensonINFO**Filmopera in drie etappes****Preview/behind the scenes**20 maart 2021
Gratis te bekijken via het online festivalplatform op operaforward.nl**Filmversie van Upload**

Première in het voorjaar van 2021, n.n.b.

Theaterversie van Upload

In het seizoen 2021-2022

Met steun vanA
O M
D M
O**Coproductie met**

DoubleA Foundation, Oper Köln, Bregenzer Festspiele, Park Avenue Armory, Ensemble Musikfabrik (gesteund door Aventis Foundation)

Compositie-opdracht van De Nationale

Opera, DoubleA Foundation, Oper Köln, Bregenzer Festspiele, Park Avenue Armory, Ensemble Musikfabrik

UPLOAD

MICHEL VAN DER AA (1970)

MICHEL VAN DER AA

Michel van der Aa is niet alleen een componist, maar een multidisciplinaire maker in de hedendaagse muziek. Hij combineert compositie met film- en toneelregie en het schrijven van scenario's. Klassieke instrumenten, stemmen, elektronisch geluid, acteurs, theater en video laat hij zelf naadloos aansluiten bij zijn muzikale vocabulaire.

► LEES HET INTERVIEW MET MICHEL VAN DER AA OP P.40

VADER EN DOCHTER

Upload is een opera over en vol van technologie, maar vertelt bij uitstek een menselijk verhaal over een vader en zijn dochter. De hoofdrollen in de opera worden gezongen door bariton Roderick Williams en sopraan Julia Bullock, beiden veelzijdige artiesten die een ideale match vormen met het werk van Van der Aa.

► LEES HET INTERVIEW MET RODERICK WILLIAMS EN JULIA BULLOCK OP P.42

ONDERZOEK

In de repetitiestudio's van *Upload* wordt niet alleen een opera gemaakt; er wordt ook academisch onderzoek gedaan. Lea Luka Sikau, die promotieonderzoek doet aan Cambridge University, schuift aan als 'repetitie-etnograaf'.

► LEA LUKA SIKAU VERTELT OVER HAAR ONDERZOEK OP P.56

MIND-UPLOADING

In *Upload* vormt het concept van 'mind-uploading' een belangrijke motor voor het verhaal. In haar bijdrage neemt techniekfilosoof Martijntje Smits je mee in de wereld van Artificial Intelligence, mind-uploading en cyborgs, en wat het nog betekent om mens te zijn in een digitaal tijdperk.

► LEES DE BIJDRAGE VAN MARTIJNTJE SMITS OP P.50

Wat als het eeuwige leven mogelijk zou zijn door je geest eenvoudigweg te uploaden naar de cloud? Wat zou dat betekenen voor je mens-zijn, je identiteit en je relaties met anderen? Deze vragen staan centraal in *Upload*, Michel van der Aa's nieuwste opera. Tijdens OFF nemen we je mee in het maakproces van *Upload* en geven we je een voorproef. In het voorjaar volgt een filmversie van de opera, en uiteindelijk ook de theaterversie.

MICHEL VAN DER AA: 'Het zijn de humanistische

Laura Roling

Michel van der Aa

Op 20 maart zou Michel van der Aa's nieuwste opera *Upload* eigenlijk voor een volle zaal in première moeten gaan in Nationale Opera & Ballet. Dat gaat helaas (nog) niet gebeuren, maar een voorstelling wordt er wel degelijk gemaakt. Twee zelfs.

Toen duidelijk werd dat *Upload* niet in maart voor een live publiek gespeeld zou kunnen worden, werd besloten twee parallelle trajecten te bewandelen. Het geplande repetitieproces zou gewoon doorgaan, met als resultaat een voorstelling die op de plank moet blijven liggen tot de theaters weer openen. Tegelijkertijd moest er nagedacht worden over een online presentatie, om *Upload* toch met de wereld te delen. Een rechttoe-rechtaan theaterregistratie mocht het van Michel van der Aa niet worden: "De voorstelling is zorgvuldig opgebouwd uit verschillende lagen. Filmen, wat er op het toneel gebeurt, zou die gelaagdheid volledig platslaan." Daarom werden er plannen gemaakt voor een filmversie van *Upload*.

De filmversie en de theaterversie zullen dezelfde muziek bevatten en hetzelfde verhaal vertellen, maar toch sterk van elkaar verschillen. Michel: "De theater- en de filmversie worden twee verschillende ervaringen. Het gebruik van het medium film laat je als kijker – letterlijk – veel dichterbij de personages kruipen. De film zal wat dat betreft intiemer worden, terwijl je in de zaal meer omringd wordt door beeld en geluid."

Belangrijk bij de filmversie is om de gelaagdheid van de live-voorstelling ook naar het scherm te vertalen: "Op het toneel is er een continue verandering van perspectief tussen live zangers, live film en vooraf opgenomen film. Die laagigheid moeten we op een iets andere manier verwerken in de filmversie."

'De film zal intiemer worden, terwijl je in de zaal juist meer onderdompeling ervaart'

en ethische kwesties die me interesseren'

HUMANISTISCHE EN ETHISCHE VRAAGSTUKKEN

Upload vertelt het verhaal van een vader en dochter, waarbij de vader besluit zijn lichaam te laten sterven en zijn geest te laten uploaden en zo eeuwig te leven. Een dergelijke vorm van mind-uploading klinkt wellicht als sciencefiction, maar de ontwikkelingen op dit vlak gaan in werkelijkheid razendsnel. Michel: "Ik ben een echte geek op dat vlak, ik lees heel veel over techniek en wetenschap. Wat me vooral interesseert zijn de mogelijke gevolgen van deze ontwikkelingen, de humanistische en ethische kwesties die ermee samenhangen. Die werp ik ook op in *Upload*. Heeft een upload bijvoorbeeld dezelfde rechten als de sterfelijke mens die hij daarvoor was? Hoe zien relaties met dierbaren er voor uploads uit? En hoe onderhoud je zo'n relatie als fysiek contact niet mogelijk is? Dat laatste aspect is nu, door de pandemie, heel actueel. Dat had ik zo niet kunnen bedenken, toen ik ooit op het idee voor *Upload* kwam."

De vader en de dochter worden vertolkt door Roderick Williams en Julia Bullock. Zij worden door Van der Aa bijzonder uitgedaagd. "Roderick, de vader, zingt in een motion capture-opstelling, en moet spelen op een camera. Dat heeft iets vervreemdends. De motion capture-data en camerabeelden worden vertaald naar een avatar op een scherm, waar Julia dan weer tegen moet zingen. Hun interactie wordt volledig gemedieerd door technologie, maar je voelt toch een directe en menselijke link."

Met Julia Bullock werkt Van der Aa nu voor het eerst, maar met Roderick Williams heeft hij inmiddels al zo'n 15 jaar samengewerkt. "Hij is voor mij een ideale artiest, met een uitstekende, heldere stem, en een heel menselijke, relatable persoonlijkheid op het podium. Hij grijpt je bij de kraag."

MULTIDISCIPLINAIR

Met de benaming componist doe je Michel van der Aa tekort. Hij is een waarlijk multidisciplinair kunstenaar. Zo heeft hij niet alleen meegeschreven aan het libretto van *Upload* en de muziek gecomponeerd, maar regisseert hij *Upload* ook zelf, zowel op het podium als op film.

"Ik had nooit de wens om louter componist te zijn en alleen met muziek bezig te zijn. Ik werd ook altijd getrokken door het visuele. Daarom ben ik na mijn afstuderen nog film- en podiumregie in New York gaan studeren. Ik heb me daar ook echt in verdiept en geschoold."

De verschillende kanten van zijn makerschap zijn in zijn opera's bij uitstek vervlochten: "Het is een kracht dat ik vanuit die verschillende rollen die ik in mij heb een opera kan maken, maar het is ook een gevaar. Daarom ben ik heel blij met mijn twee dramaturgen Madelon Kooijman en Niels Nuijten, scenograaf Theun Mosk en dirigent Otto Tausk. Zij houden me scherp, en dat heb ik nodig. Het moet niet hermetisch in mijn hoofd tot stand komen. Ik heb andere geluiden en andere stemmen nodig."

Wie nieuwsgierig is naar *Upload*, moet nog heel even geduld hebben. De film heeft een periode van postproductie nodig, en wordt in mei 2021 verwacht. De voorstelling zal in het nieuwe seizoen bij De Nationale Opera op het podium uitgevoerd worden voor een live publiek. Tijdens het Opera Forward Festival wordt een *behind the scenes* van *Upload* vertoond, bij wijze van *preview*. "Daarin zullen repetitiebeelden te zien zijn, en ook zal Julia alvast een aria ten gehore brengen."

RODERICK WILLIAMS en JULIA BULLOCK vertolken vader en dochter

Margriet Prinssen

Ze hebben nog niet eerder samengewerkt, bariton Roderick Williams, een goede bekende in Michel van der Aa's werk, en sopraan Julia Bullock, die voor het eerst in een van zijn opera's te zien is. In *Upload* vormen ze het kloppende menselijke hart in een opera vol technologie.

"Bij de eerste doorloop was ik echt verrast – iedereen trouwens – door de diep emotionele lading," vertelt Julia Bullock. "Het is een meeslepend en sterk werk, dat tegelijk ruimte openlaat voor een eigen interpretatie. *Upload* gaat over verlies, over geheugen, over onvoorwaardelijke liefde, maar ook over depressie, over ons verlangen om te worden herinnerd en te worden bemind."

Upload is een bijzondere volgende stap in het oeuvre van Michel van der Aa, waarin muziektheater en hedendaagse digitale technieken op telkens nieuwe en innovatieve wijze met elkaar worden verweven. In *Upload* besluit een man om zijn herinneringen, gedachten en ervaringen over te zetten naar een server, om zo voor eeuwig voort te kunnen leven. Zo hoopt hij zijn dochter gelukkig te maken. Lukt dat ook? Beide zangers hebben zo hun twijfel. "De vader bedoelt het als een cadeau voor zijn dochter," zegt Roderick, "maar het is een twijfelachtig cadeau". En ook Julia vindt: "Misschien probeert hij vooral de pijnlijke delen van zijn eigen leven te ontvluchten, maar je kunt niet wegrekken van je trauma's."

FLEXIBILITEIT

Ik spreek hen allebei apart via Zoom: Roderick vanuit zijn tijdelijke appartement in Amsterdam, Julia vanuit München, sinds kort haar woonplaats. Ze hebben twee weken gerepeteerd van half tot eind januari en hebben nu, halverwege februari, een pauze totdat de repetities worden hervat. De voorstelling zal, anders dan gepland en gehoopt, niet op 20 maart voor een live-publiek in première kunnen gaan. Wel wordt er, parallel aan de 'theaterversie' van *Upload*, gewerkt aan een filmversie, die in het voorjaar van 2021 te zien zal zijn. En de theaterversie? Die is alvast klaar, voor wanneer de live wereldpremière wél mogelijk is.

Roderick Williams tijdens een repetitie van *Upload*

'De basis ligt in een onderzoek naar wat ons mensen drijft.'

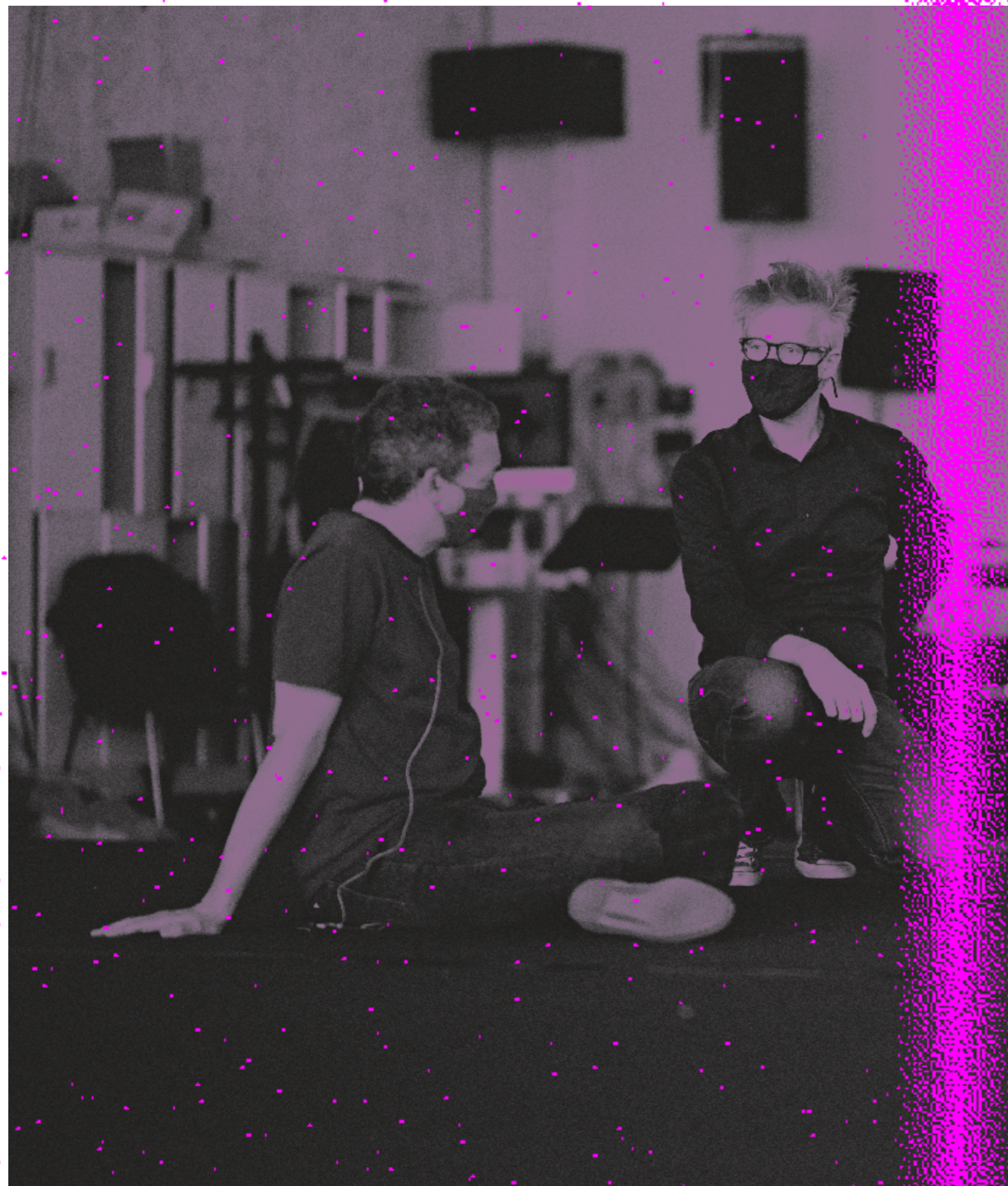
Voor Roderick betekent de huidige, strenge lockdown dat hij tussendoor niet terug kan naar huis, uit angst dat hij voor het tweede deel van de repetities en de voorstellingen niet meer vanuit het Verenigd Koninkrijk naar Nederland kan komen. Niet dat hij iets heeft te klagen: "Het is hier heerlijk, Amsterdam is een prachtige stad, ik heb een mooi appartement, ik wandel veel. Ik kan mezelf nuttig maken, vanochtend heb ik bijvoorbeeld gewerkt met twee jonge zangers uit de Opera Studio en dat was geweldig. Natuurlijk, ik mis mijn vrouw maar we zijn ook allebei heel goed in staat om onszelf te vermaken." Lachend: "Zij vindt het heerlijk om weer even het huis voor zichzelf te hebben."

Hij voegt eraan toe: "En wij, mensen, zijn flexibel, we wennen snel aan nieuwe situaties. Ik heb het afgelopen jaar 73 nachten achter elkaar geslapen in mijn eigen bed met mijn eigen vrouw, dat was in geen jaren gebeurd. En toen ik daarna een nacht weg moest, voelde dat heel vreemd. Ook nu, om naar Amsterdam te komen, moest ik mijn paspoort laten zien. Ik was gewoon zenuwachtig, terwijl reizen zo'n vanzelfsprekend deel uitmaakt van mijn professionele zangcarrière."

Voor Julia heeft de lockdown, naast de evidente ramp van afgezegde concerten en een eindeloos verschuivende agenda, ook prettige kanten: "Mijn man is dirigent en pianist, dus we hebben veel samen kunnen werken en ik heb kunnen studeren. Normaal hebben we daar nooit tijd voor. Ik ben het afgelopen jaar verhuisd van New York naar München – een welkome afwisseling – en het heeft me tijd gegeven om mijn nieuwe omgeving te leren kennen."

ONTMOETING

Julia vertelt over haar eerste ontmoeting met Van der Aa: "Hij zocht contact nadat hij me bij De Nationale Opera had horen

Roderick Williams, Michel van der Aa en Julia Bullock

Julia Bullock

zingen in *The Rake's Progress* (2017); we dronken koffie en hij vertelde me over zijn nieuwe project, waarvoor hij toen al speelde met het idee van een voorstelling over het 'uploaden' van iemands bewustzijn. We raakten meteen in een geanimeerd en heel persoonlijk gesprek. Ik vertelde hem over mijn vader die gestorven is toen ik negen was. Het is een fascinerende gedachte dat je iemand van wie je houdt voor altijd kunt laten voortleven, aan de andere kant roept het veel vragen op."

"Vanaf het begin heeft hij me ervan doordrongen dat er aan zijn nieuwe werk weliswaar veel technologie te pas komt, maar dat de basis ligt in een onderzoek naar wat ons mensen drijft, naar wat een digitale versie van een mens zou kunnen betekenen voor onze identiteit en onze relaties met anderen."

Ze vindt het geweldig om met hem te werken: "Michel is zo aardig en aan het eind van onze eerste repetitieperiode was iedereen zo opgetogen omdat het zo'n mooie uitwisseling was. Ik begrijp heel goed dat Michel graag werkt met Roderick; hij is een genereus en zacht persoon en een geweldige zanger. Het komt niet vaak voor dat je in een omgeving verkeert waarin iedereen op hetzelfde hoge level zit."

Dat beaamt Roderick, die nu voor de vierde keer in een werk van Van der Aa optreedt: "Ik hou ervan om met hem te werken, het is heel interessant om te zien hoe hij componeert, ik leer daar veel van. Hij vermijdt grote operagebaren, dat interesseert hem totaal niet, hij houdt van muziek die helder is, 'clear en clean'. Hij is bepaald geen fan van vibrato, zeker niet bij zangers, en zijn harmonische wisselingen zijn als subtiele kleurschakeringen. Hij is een fenomenaal musicus en een zeer getalenteerd theatermaker en filmer. Zijn opera's bestaan uit

zoveel elementen: film, live zang, orkest, vormgeving, editing, het komt allemaal bij elkaar en in die hele complexe machinerie is er maar één persoon die weet hoe al die elementen bij elkaar komen. Het is crazy."

TECHNOLOGIE

Voor Julia is het de eerste keer dat ze met zoveel techniek te maken heeft op het toneel en überhaupt dat haar stem wordt gemixt, waardoor ze met een zendmicrofoon moet zingen: "Ik was in het begin enorm onder de indruk, in de grote repetitiestudio was het hele decor nagebouwd. Michel bleef zeggen dat het rudimentair was en we repeteerden met vooraf opgenomen tracks, maar het voelde superprofessioneel." Ze lacht uitbundig: "Soms is de stap van repetitieruimte naar toneel zo groot, maar ik denk dat ik nu niet meer zo overweldigd ga worden door de overdaad aan geavanceerde techniek."

Behalve de twee live zangers op toneel, zijn er schermen waarop wordt geprojecteerd. Roderick: "Dat maakt het repeteren heel vreemd, want we bevinden ons in dezelfde ruimte en we hebben een gesprek, maar we staan niet naast elkaar. Ik word gefilmd in motion capture-pak, Julia als mijn dochter reageert op het beeld dat uiteindelijk op het scherm te zien is."

"Vanwege de strenge coronamaatregelen hebben we veel minder contact dan normaal," vertelt hij. "Dat maakt het heel anders dan anders, want 'bonding' is normaal gesproken zo belangrijk in een creatief proces. Je gaat met elkaar uit eten, je leert elkaar kennen. Nu gaan we om vijf uur allemaal naar ons eigen appartement."

EMOTIES

De opera roept bij hen andere emoties op: Roderick is vader, hij heeft twee dochters en een zoon van in de twintig. "Het is gek, in de opera ben ik een personage zonder naam, ik ben gewoon 'de vader'. Julia zou theoretisch mijn dochter kunnen zijn. De moeder in de opera is overleden. We spreken met veel liefde over haar, ze lijkt een soort lijm geweest te zijn in ons gezin die we heel erg missen. En dan komt de vader plotseling als 'upload' thuis bij zijn dochter. Zij probeert hem te begrijpen. Waarom heeft hij dit gedaan? Is hij nog dezelfde? Lukt het hen om zo verder te leven? Julia zei al meteen de allereerste keer: het lijkt er meer op alsof de vader ergens voor weg probeert te lopen. En zo werkt het niet in het leven: je neemt alles mee, ook je trauma's en minder prettige herinneringen."

Dat onderschrijft Julia van harte: "De vader hoopt de pijn die hij heeft ervaren kwijt te raken in het 'upload'-proces, maar iedereen die iets van trauma's weet of van depressie en angst, weet dat dat niet werkt. Je moet proberen je trauma's te omarmen in plaats van ze ontkennen."

Ze vertelt over een interessant gesprek laatst met een jonge vrouw die zich afvroeg waarom het bijna altijd een man betreft als het in literatuur, film of wetenschap gaat over de mogelijkheden van het uploaden van een bewustzijn. "Het lijkt wel of de aloude dichotomie hier speelt: de man staat voor de geest en de vrouw voor het lichaam. En de geest is uiteraard belangrijker. Ik heb het er met Michel nog niet over gehad, maar het kan zijn dat deze gedachte op de achtergrond voor hem een rol heeft gespeeld. Hoe dan ook, in *Upload* wordt duidelijk dat de vader zijn eigen verlangens voorrang geeft en zelfs niet vraagt naar die van haar. De dochter op haar beurt accepteert niet alles van hem, zij daagt hem uit, ze confronteert hem met zijn zwakheden. We moeten heel vaak lachen, Roderick en ik, de teksten zijn herkenbaar. We hebben mooie gesprekken tijdens de repetities, ook om ervoor te zorgen dat onze 'emotionele temperatuur' op elkaar is afgestemd. Het is een fascinerend proces. Er zijn zoveel verschillende niveaus om dit stuk te benaderen, we zijn nog lang niet uitgedacht."

'Michel vermijdt grote operagebaren, dat interesseert hem totaal niet.'

JULIA BULLOCK

sopraan

Julia Bullock is een veelzijdige zangeres, door *The New Yorker* niet voor niets omschreven als 'a musician who delights in making her own rules'. Ze is niet alleen uitvoerend artiest, maar maakt ook zelf programma's, gedreven vanuit een sociaal bewustzijn. Ze vertolkte bij De Nationale Opera eerder Anne Truelove in Stravinsky's *The Rake's Progress* (2017) en van Dame Shirley in John Adams' *The Girls of the Golden West* (2019).

RODERICK WILLIAMS

bariton

Roderick Williams groeide op in Engeland; zijn vader komt uit Wales, zijn moeder uit Jamaica. In 1997 debuteerde hij bij The Royal Opera House, waarna alle grote operahuizen volgden. Hij is ook componist; zijn werk klonk onder meer in The Barbican en Wigmore Hall in Londen. Hij zong eerder in *After Life*, *Sunken Garden* en *Blank Out* van Michel van der Aa.

TO UPLOAD OR NOT TO UPLOAD,

In *Upload* maakt de vader de keuze om zichzelf te laten uploaden op een server om zo, zonder organisch lichaam én zonder houdbaarheidsdatum het oneindige leven tegemoet te treden. Het team van *Upload* houdt zich tijdens het maakproces bezig met de grote ethische vragen die 'mind uploading' met zich meebrengt en hoe zo'n verhaal over nieuwe technologieën mét nieuwe technologieën op het operapodium te vertellen valt. Maar zouden zij, wanneer dat technisch mogelijk zou zijn, zichzelf ooit willen laten uploaden om zo voor eeuwig te kunnen blijven bestaan?

RODERICK WILLIAMS

Father (bariton)

"Ik vind het moeilijk om te accepteren dat alle herinneringen en ervaringen uit mijn leven simpelweg verdwijnen wanneer mijn brein op een gegeven moment stopt met werken. Wat was dan de zin? Maar mezelf uploaden? Nee, daar ben ik niet moedig genoeg voor. Ik behoor tot een analoge generatie en ik wil mijn leven via aanraking kunnen ervaren. Als dat er niet meer is, dan zou ik liever geconfronteerd worden met een ouderwetse, analoge aftakeling en dood."

JULIA BULLOCK

Daughter (sopraan)

"Zonder een begrip van de ethische consequenties, en de benodigde middelen (met betrekking tot energie en financiële kosten), vind ik het onmogelijk om die vraag te beantwoorden... Maar eerlijk gezegd, zelfs de overweging om je bewustzijn te uploaden komt vanuit een geprivilegieerde positie. De meeste mensen worden in beslag genomen door de strijd om te overleven, en komen niet toe aan dit soort overwegingen."

TOM GELISSEN

Geluidsontwerper

"Ik zou mij in de toekomst niet laten uploaden. Om verschillende redenen, de voornaamste is dat, hoe eng en droevig het ook is om dood te gaan, vergankelijkheid ook iets moois is. Het doet je op een heel andere manier leven. In een leven zonder het fysieke, met enkel je brein en je gedachten, zou je op een heel nieuwe manier moeten ontdekken wat mooi is en wat niet. Zonder te weten hoe een leven in het digitale domein er uit zou zien, voelt dat voor mij nu als een beperking."

NIELS NUIJTEN

Dramaturg

"Mind-uploaden is voor mij zoiets als naar de top van de Mount Everest klimmen, de bodem van de oceaan bezoeken, of op ruimtereis het oneindige heelal verkennen: geweldig interessant om over te dagdromen, maar ik zou er zelf niet snel aan beginnen."

THAT'S THE QUESTION

MADELON KOOIJMAN

Dramaturg

"Dat weet ik echt niet. Ik zou zoiets sowieso pas overwegen zodra het een gangbare stap is en ik precies zou weten wat het betekent om een upload te worden. Ik zou op dit gebied geen proefkonijn willen zijn."

Er zijn veel ethische vraagstukken: Welke rechten moeten we straks hebben als upload? En zou er ook aan het bestaan van een upload een einde kunnen of moeten komen? En is het wel haalbaar om voor iedereen zoiets te organiseren als het 'eeuwige leven'? Waar worden digitale uploads straks opgeslagen? En als hier energie voor moet worden opgewekt; zit daar dan een limiet aan? In de opera komt de vader wegens een blijvend trauma tot de conclusie dat hij toch niet langer als upload wil blijven bestaan. Maar waar kun je straks als upload zelf over beslissen, en in hoeverre zullen zulke beslissingen straks bij de 'fysiek levende' mensen liggen? En wat voor groei kan je nog doormaken als upload? Deze vragen zullen voor mij een grote rol spelen in het maken van de overweging."

ANNE VAN BRUNSCHOT

Stagiair regie-assistent

"Nee, ik zou me niet laten uploaden, ook al ben ik erg bang voor de dood! Ik geloof dat er te veel wijsheid en leven schuilin in het lichaam, die ik niet wil achterlaten. Daarnaast druijst het in tegen wat ik geloof over de natuurlijke cycli van de aarde; van energie, leven en dood. En wat als er een stroomstoring is?"

Voortleven als datastroom, sterven als cyborg

Martijntje Smits

Moeten we bang zijn voor kunstmatige intelligentie? Integendeel, meende de Amerikaanse wiskundige Marvin Minsky (1929-2016), een van de pioniers van AI (Artificiële Intelligentie), het vakgebied dat beoogt om het intelligente, lerende gedrag van mens en dier te simuleren en zelfs te overtreffen. Kunstmatige intelligentie biedt juist een wenkend perspectief: het zou ons bevrijden van onze lichamelijke gebreken, met als toppunt de verlossing van onze ingebakken sterfelijkheid.

Met behulp van computerwetenschap, robotica, nanotechnologie en neurobiologie zouden we, schreef Minsky in 1994, "uiteindelijk elk deel van ons lichaam en brein kunnen vervangen, en zo al de defecten en gebreken repareren die ons leven zo kort maken". "Onnodig om te zeggen", voegde hij er terloops aan toe, "dat we onszelf zo in machines veranderen." Maar wat betekent 'ons' hier nog? We worden cyborgs: het onderscheid tussen 'wij' (mensen) en 'zij' (machines) zal vervagen. Minsky stelde voor om over die toekomstige mens-machines te denken als onze eigen "mind-children".

ARTIFICIËLE INTELLIGENTIE EN MIND-UPLOADING

Toen vanaf 1950 de eerste ideeën over AI verschenen, leken ze nog een fantasma van wereldvreemde wetenschappers –goed om de sciencefiction-industrie voor decennia bezig te houden. Tegenwoordig kijken we er niet meer van op: koelkasten doen bestellingen, zelfrijdende auto's remmen automatisch voor overstekende kinderen, spraakherkenningssystemen beantwoorden praktische vragen, zelflerende voetbalrobots dreigen de fysieke wereldkampioenen te verslaan en schaakcomputer Deep Blue deed dat al in 1997 met regerend wereldkampioen Kasparov. Deze vormen van AI zijn nog kinderspel bij het overkoepelende ideaal van 'Artificial General Intelligence', of 'Strong AI', dat stelt dat zelflerende en zelfreplicerende machines uiteindelijk alle denkbare menselijke taken en eigenschappen kunnen overnemen en perfectioneren.

Minsky deinsde er niet voor terug om zelf tot machine te transformeren, weliswaar postuum. Na zijn dood werd zijn levenloze lichaam ingevroren in een Amerikaans cryogenielab, zo wordt aangenomen. Zoals een garage een vastgelopen auto weer aan de praat krijgt, zo verwachtte Minsky dat

toekomstige wetenschappers zijn geconserveerde lichaam weer in beweging zouden zetten. Niet bekend is of hij ook aan een 'mind-upload' heeft gedacht – daarvoor overleed hij net te vroeg. Een van de bedenkers van mind-uploading, de Amerikaans-Nederlandse transhumanist Randal Koene, beweert dat rond 2030 computers krachtig genoeg zijn voor deze vorm van vereeuwiging. Door de analoge datastroom van ons denken en bewustzijn te converteren in een digitale datastroom en die weer te downloaden op een andere drager, bijvoorbeeld op een artificieel lichaam zoals een robot, zou onze breinhoud kunnen voortleven zonder de last van het vergankelijke vlees; we blijven voortbestaan als datastroom.

ANGST VOOR AI

De mind-children van Minsky roepen niet bij iedereen warme gevoelens op. Een vakgenoot, de Amerikaanse computerwetenschapper Bill Joy, waarschuwde in 2000 in een geruchtmakend essay voor de transhumane dromen van zijn collega's. Zeker moeten we bang zijn voor AI: "Als wij kunnen worden 'gedownload' in onze technologie, wat is dan de kans dat we nadien nog onszelf, of zelfs dat we nog mens zullen zijn?" Joy vermoedde dat een robotbestaan niet te vergelijken was met een mensenbestaan. Hij vreesde dat deze "robots in geen enkel opzicht onze kinderen zouden zijn; dat langs deze weg onze menselijkheid weleens teloor zou kunnen gaan." Als de mogelijkheid bestaat dat de nieuwe technologieën tot onze ondergang leiden, vraagt hij zich af, "moeten we dan niet de grootste voorzichtigheid betrachten?" Waar Minsky met grote kracht vooruit wil, wil Joy de ontwikkelingen het liefste stopzetten, uit naam van het voortbestaan van de mens.

OP WEG NAAR PERFECTIE

"Wat is de mens?" Die vraag behoort volgens de filosoof Immanuel Kant tot de meest fundamentele filosofische vragen. Uit het antwoord kun je afleiden wat we kunnen weten, mogen hopen en hoe we zouden moeten handelen. De transhumanisten hebben een ondubbelzinnig antwoord paraat: mensen zijn niet meer dan een bijzondere soort machine, een informatieverwerkend systeem. Alles is informatie, en de analoge informatie van onze breinen kan straks worden overgezet op digitale datadragers. Zo'n upload vormt niet zozeer een perfecte replica, maar belichaamt de essentie van ons wezen. Dit transhumane mensbeeld – dat een rechtstreekse opvolger lijkt van het moderne mensbeeld van de mens als klokwerk of als machine – geeft niet alleen een beschrijving van wat we zijn, maar ook een ideaal van wat we moeten zijn. Mensen zijn machines, maar ze zijn in feite nog niet 'af'. Het sterfelijke lichaam zit dat ideaal nog in de weg. Dankzij versmelting met machines kunnen we onszelf voltooien: we zijn op weg naar perfectie. Door in machines te veranderen, worden we de echte versie van wie we zijn.

ONAFHANKELIJKHEID EN BEHEERSING

Joy gruwt van deze heilsboodschap van Minsky en de zijnen en ziet er juist een ontmenselijkende dystopie in. Zijn reactie op de technologische ontwikkelingen is om mens en techniek juist weer strikt apart te zetten. Volgens Joy luidt de vraag: "wie zal de heerser zijn? Kunnen we onze technologie overleven?" Zijn mensbeeld blijkt daarmee dat van de moderne, autonome mens die niet zelf een machine is, maar die de machine juist moet bedienen en de baas moet blijven, op straffe van ondergang door technologie die niet meer te sturen is.

Hoewel Joys verzet tegen de lichaamloze AI-utopie wat mij betreft goed invoelbaar is, lijkt zijn technofobe positie me al even onbevredigend als de technofiele houding van Minsky. Terwijl Minsky wil afrekenen met onze afhankelijkheid van ons lichaam, lijkt Joy dat te doen voor onze verbondenheid met technologie. Eigenlijk streven ze beiden naar onafhankelijkheid en beheersing, maar de één ziet technologie daarbij als een hulpmiddel, en de ander als een bedreiging. Ironisch lijkt me dat ook dit mensbeeld van de autonome mens, het ideaal van mensen als afgescheiden, zelfstandig denkende en autonome individuen, juist werd gevoed door een technische revolutie, namelijk de opkomst van het (gedrukte) boek, zoals de mediawetenschapper McLuhan aantoonde in zijn *The Gutenberg Galaxy*.

CYBORG EN GRENSVERWARRING

Een filosoof die niet bang is voor AI maar die evenmin heilswaarnemingen koestert, is de Amerikaanse Donna Haraway, die in 1991 haar 'Cyborg Manifest' presenteerde. Net als Minsky erkent ze dat we cyborgs zijn, hybriden van machine en organisme. Maar dat is voor haar geen doel, maar een lot. In plaats van te streven naar onsterfelijkheid, naar onafhankelijkheid van het lichaam en controle van het lot zoals transhumanisten, denkt ze dat ons bestaan als cyborg juist de menselijke afhankelijkheid onderstreept. Die afhankelijkheid zouden we actief vorm moeten geven. De cyborg is een wezen van grensverwarring, ze is mens én machine tegelijk, en wil dat ook zijn. De cyborg is niet vast te pinnen op een essentie of mensbeeld, ze is fundamenteel onaf. Waar Minsky streeft naar perfectie en Joy naar controle, ziet Haraway juist in die afhankelijkheid van lichaam én van techniek 'onze' kracht. De vraag 'wat de mens

is' valt bij haar niet meer te beantwoorden; de cyborg ontsnapt aan elke poging een essentie vast te leggen. Donna Haraway blijkt hier de echte transhumanist.

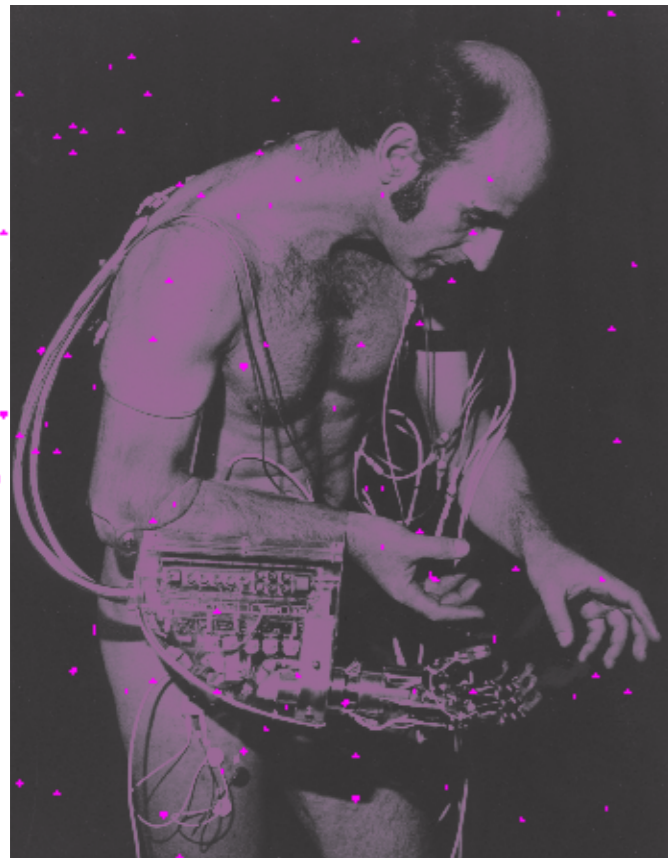
Wie of wat is de mens nog, nu we feitelijk cyborgs zijn? Zelf voel ik nog het meest voor het antwoord dat mensen spelende, tragische, experimenterende, poly-amoureuze en veranderlijke wezens zijn die, zoals ook Haraway denkt, zichzelf en hun omgeving steeds opnieuw blijven uitvinden. Zolang we dat doen, lijken we goed bezig. In plaats van te vrezen dat kunstmatige intelligentie onze menselijkheid voorgoed zal verhinderen, zouden we eerder moeten terugdeinzen voor wie ons vastpint op één specifieke essentie, zoals dat we een informatieverwerkende machine zouden zijn op een lichamelijke, sterfelijke drager. Wie als cyborg het plezierige spel van grensverwarring speelt, weet dat de dood niet tot elke prijs vermeden hoeft te worden.

MARTIJNTJE SMITS

Martijntje Smits is techniekfilosoof en ingenieur. Ze is zelfstandig onderzoeker en werkte als universitair docent en senior researcher aan verschillende universiteiten en onderzoeksinstituten in Nederland, de VS en Noorwegen. In haar onderzoek bestudeert ze maatschappelijke patstellingen over nieuwe technologie, zoals over robotica en digitalisering.

Het podium als laboratorium: de verhouding tussen podiumkunst en technologie

Jasmijn van Wijnen

Stelarc

Het lijken twee werelden die strikt van elkaar gescheiden zijn: technologie en theater. Toch is het een toneelstuk waar de term 'robot' zijn oorsprong aan ontleent. Karel Čapek's sciencefiction toneelstuk *R.U.R.* (*Rossums Universele Robots*) introduceerde in 1921 het idee van mensachtige, doch onmenselijke wezens die in fabrieken, kantoren en het leger konden werken.

R.U.R.

De robots – afgeleid van het Tsjechische 'robota', wat zoveel betekent als 'zwaar werk', 'zwoegen' en 'dienstbaarheid' – zijn goedkoop in aanschaf en onderhoud, eten alles en doen wat hen gevraagd wordt. Maar *R.U.R.* zou geen echte science-fiction zijn, als de robots zich op den duur niet tegen hun 'eigenaren' zouden keren.

CYBORG

Van robots als exotische levensvormen naar het robotiseren van jezelf en het aanpassen van je lichaam met nieuwe technologieën: de robot is inmiddels niet langer de louter beangstigende Ander. Nieuwe technologieën maken het steeds meer mogelijk die technologische Ander te laten versmelten met het ik. Performancekunstenaar Stelarc maakt op performatieve wijze duidelijk hoe het lichaam naar wens aangepast kan worden tot een zogeheten cyborg: de uitkomst van een fysieke samsmelting van mens en machine. Het roept nieuwe vragen op over de grenzen tussen mens en machine: ben je al een cyborg als je door een pacemaker in leven wordt gehouden? In hoeverre hebben we het organische lichaam überhaupt nodig om te kunnen leven? Maar, wat verstaan we dan nog onder 'leven'?

TRANSHUMANISME EN POSTHUMANISME

Ook in het theater worden zogeheten transhumanistische levensvormen, meanderend op de schaal van 'menselijk' tot 'onmenselijk' steeds meer onderwerp van interesse. De verregaande ontwikkelingen op het gebied van nieuwe technologieën vragen om nieuwe manieren van kijken naar de mens als centraal middelpunt van ons denken. Filosofische stromingen als het posthumanisme bevragen die menselijke centraliteit, en pleiten voor een perspectiefwissel: net zoals Copernicus pleitte voor een heroverweging van de aarde als middelpunt van het universum, beziet het posthumanisme ook niet-menselijke (levens)vormen als hiërarchische gelijken van de mens. Zo ontwikkelde filosoof Bruno Latour 'Het parlement van de dingen', een politieke arena waarin ook niet-menselijke actoren zijn vertegenwoordigd. Dit soort ecologisch-filosofische bewegingen kennen hun noodzaak in het huidige tijdperk, ook wel het Antropoceen genoemd, waarin het aardse klimaat en de atmosfeer voor het eerst in de geschiedenis van de aarde

de gevolgen ondervinden van menselijke activiteit. Een tijdperk dus, waarin meer dan ooit mens en niet-mens op elkaar aangewezen zijn. "All the world's a stage, and all the men and women merely players," luidt het bekende citaat van Shakespeare, maar welke rol spelen de niet-mensen op het podium van de wereld? En welke rol spelen zij op het operapodium?

OPERA EN NIEUWE TECHNOLOGIE

De kunstvorm opera staat of valt bij techniek in de breedste zin van het woord. Het zingen in operastijl is op zichzelf een hoog staaltje vocaal vernuft, en het was Wagner die het theaterwezen naar een hoger plan tilde met zijn nieuwe technieken voor het bereiken van de ultieme akoestiek en de volledige overgave van het publiek door zijn ideeën rondom de verduistering van het auditorium. Hij bedacht het Gesamtkunstwerk, de ideale toneelschepping als harmonische eenheid van verschillende kunstvormen. Waar zouden we vandaag de dag zijn in de opera, als alle hoogstaande technische middelen achter de schermen niet op het niveau zouden zijn waarop ze nu zijn?

Waar de technologische middelen lange tijd het gordijn waren om de gewone man achter 'The Wizard of Oz' te verdoezelen, wordt technologie steeds meer zichtbaar op het podium zelf. Michel van der Aa is zo'n maker die bekendstaat om zijn innovatieve, multimediale operawerk waarin hij technologie een vrij letterlijke rol laat spelen. Waar anders dan op het operapodium vinden verhalen over de grens tussen het menselijke en het niet-menselijke een thuis? De kunstvorm kan stervende personages nog een afscheidsaria laten zingen, dieren laat communiceren met mensen, en menig zingende bovennatuurlijke verschijning de revue laten passeren. Het is de haast bovenmenselijke aard van de operastem die de grenzen tussen het menselijke en het niet-menselijke, de waarachtigheid en de fantasie doet vervagen.

LABORATORIUM

Wie kan ademen leeft, wie kan zingen al helemaal. Hoe belangrijk is het menselijke lichaam voor ons voortbestaan, als we kunnen blijven zingen nadat we ons lichaam hebben verlaten? In *Upload* stelt Michel van der Aa vragen over menselijkheid, sterfelijkheid en liefde. Bovendien stelt hij vragen over de rol die technologie in onze levens speelt en kan gaan spelen, en hoe menselijkheid, sterfelijkheid en liefde daardoor worden beïnvloed. Zo wordt het operapodium een proefopstelling voor onderzoek naar nieuwe levensvormen én nieuwe opvoeringsvormen, en is het Opera Forward Festival het laboratorium waar dit onderzoek naar de verhoudingen tussen technologie als opera en opera als technologie, plaats mag vinden.

Upload en de stem zonder lichaam

Lea Luka Sikau

Lea Luka Sikau

Wat sterft er weg? Het parfum dat je opspoot. Betoverende coloraturen. De glissandi van een groep strijkers. Het lichaam van de vader in *Upload*.

De materialiteit van een voorstelling vervliegt: geuren worden geurloos, klinkende lichamen vervagen. De geuren en klanken verplaatsen zich naar je gedachten, blijven opgeslagen in je herinnering. Op dezelfde manier vervliegt de materialiteit van het lichaam van de vader in *Upload*. Afgesneden van zijn fysiek, blijft hij bestaan. Niet alleen als herinnering, maar voortlevend op een server, waar zijn herinneringen, gedachten en stem opgeslagen zijn.

STEM ZONDER LICHAAM

Hoe kan een stem bewaard blijven wanneer het instrument – het lichaam – sterft? Spraakbesturingssystemen zoals Alexa en Siri lijken de materiële dood te ontstijgen. Ze blijven spreken, ook zonder een menselijk lichaam. De systemen worden gevoed door honderden verschillende, vooraf opgenomen lettergrepen. Wanneer je het systeem zou vragen wat het programma van het Opera Forward Festival dit jaar is, zal het spraakopnames combineren om je een antwoord te geven. Je stelt een vraag in het heden, maar krijgt antwoorden uit een gemonteerd verleden. Deze mengeling van heden en verleden in één enkel moment werpt vragen op die spraakbesturingssystemen misschien nog niet kunnen beantwoorden. Overwint de stem van Alexa de materiële dood door het gebruik van opnametechnologie?

Op het moment dat ze tot stand komen, zijn opnames al resistent uit het verleden. Ze leggen eerdere stemmen, ademhalingen en lichamen vast; de materialiteit van een uitvoering die is weggestorven. Wanneer we naar opnamen van onze favoriete zangers luisteren, verlangen we er alsmaar meer naar om ze live te horen en zien. De opname maakt ons bewust van het feit dat de hoorbare stemmen de bron van hun muzikale expressie missen: hun lichamen.

TUSSEN HET VIRTUELE EN REËLE

Hoe vertaalt dit zich naar de vader in *Upload*, die afstand doet van zijn lichaam? Zowel zijn gedachten als zijn stem worden na de upload geproduceerd door de server. Ondanks de drastische verandering van lichaam naar server, blijft zijn stem hetzelfde klinken. Het virtuele lichaam lijkt zijn vocale materialiteit in zich te dragen, maar het geluid van het virtuele lichaam blijft verborgen en de aard van zijn technologische oorsprong verzwegen. In *Upload* horen we geluiden van de vader die middels het virtuele tot stand komen, maar afkomstig zijn uit het reële. Deze discrepantie tussen het virtuele en reële creëert frictie. De vader wordt transhumaan: een combinatie van vroegere stem en hedendaagse gedachten, tussen een menselijk en virtueel lichaam.

DE STEM BESPELEN

Wat zou het voor operazangers betekenen om zichzelf te 'uploaden'? De zangtechniek, het timbre en de interpretatie van de operazanger worden in sterke mate beïnvloed door de wederzijdse verstrengeling van de stem met het fysieke lichaam en de geest, die continu in ontwikkeling zijn. Na de upload zouden enkel het lichaam en de bijbehorende stem uit het verleden toegankelijk zijn. Alle tonen en lettergrepen opgenomen in het uploadproces, zouden slechts één enkele staat van de stem vertegenwoordigen.

De stem van de zanger zou zo voor het eerst in een extern instrument veranderen. Net zoals de violist de mogelijkheden van de viool machtig dient te worden, kan de bespeler van de stem dan de beschikbare tonen, vocale kleuren en lettergrepen naar zijn hand zetten.

En net zoals je van viool kunt wisselen, zou je dan ook in vocaal materiaal kunnen variëren, aangezien de techniek niet langer verbonden is aan een individueel lichaam of gender. Vandaag zou je Julia Bullocks dynamische stem kunnen bespelen, morgen Roderick Williams schitterende timbre – de erg onwaarschijnlijke kans dat zij hun stem beschikbaar zullen stellen daargelaten. Deze griezelige situatieschets, hoe futuristisch ook, werpt een licht op hoe eigenaarschap kan verschuiven wanneer lichaam en stem worden losgekoppeld en weer gemonteerd.

HERNIEUWDE RELATIES TUSSEN LICHAAM EN STEM

Upload is zo'n opera die de relatie tussen het lichaam en de operastem deconstrueert met behulp van technologie. Hoe wordt transhumanisme gerepeteerd bij De Nationale Opera? Hoe beïnvloedt de inhoud van *Upload* het creatieproces? Door mijn observaties van verschillende repetities van *Upload*, kijk ik voorbij de uitvoering van de opera, en werp ik een licht op opera als proces. Deze methode wordt binnen het vakgebied 'Opera Studies' nog weinig gehanteerd, maar brengt aan de oppervlakte, wat anders achter de uitvoering verscholen blijft. Wat is het startpunt voor een operaproductie? Hoe komen acteren, scenografie en muziek samen in virtualiteit en realiteit? Wat is de rol van digitale technologie en hoe vormt deze de relatie tussen lichaam en stem?

GESAMTKUNSTWERK

Opera overschrijdt disciplinaire grenzen en verenigt muziek met toneelkunst, visuele en – meer recent – mediakunst. In het repetitieproces komen de disciplines samen, ze vormen uiteindelijk samen één werk, en dat vraagt om experiment. Michel van der Aa brengt dit experiment nog een stap verder door ook digitale technologie op verschillende niveaus in het maakproces te betrekken: van bewegingstechnologie, digitale sets en met microfoon versterkte operazangers, tot een software die goochelt met elektronische geluiden, livemuziek en film. Aan de hand van observaties in de repetitieruimte en uitgebreide interviews met het creatieve team en de zangers, trekt mijn onderzoek het gordijn van Michel van der Aa's Gesamtkunstwerk open.

DE REPETITIERUIMTE ALS LABORATORIUM

In *Upload* is niet alleen het lichaam van de vader een chimaera, een mengsel van twee soorten, maar de repetitieruimte net zo goed. Avatars ontmoeten zangers, objecten verschijnen zowel op het scherm als op het toneel, grenzen tussen het reële en het virtuele vervagen. De repetitieruimte verandert in een landschap vol verkenningen, waar opera en technologie samenkomen.

Julia Bullock, de dochter in *Upload*, repeteert het zingen van een duet met haar eigen stem. Vooraf opgenomen vocale lijnen worden geprojecteerd in de ruimte, terwijl zij er live op reageert en meezingt. Tegelijkertijd ontdekt ze hoe ze met de virtuele Roderick Williams om kan gaan, die haar geüploade vader speelt. Williams houdt zich tot Bullock in de werkelijke tijd, maar zijn lichaam wordt als een avatar op het podium geprojecteerd. De mediale vertaling van het gefilmde en geprojecteerde lichaam van Williams' vraagt om tegennatuurlijke acties van beide zangers. Ze oefenen hoe een instinctieve, intieme connectie tussen een 'echte' en een 'vertoonde' mens tot stand kan komen – een zoektocht waar wij vandaag de dag allemaal mee te maken hebben (hoewel op kleinere schaal). In hun zoektocht ontdekken zij relaties en wrijvingen die voortvloeien uit een transhumane conditie. Ik onderzoek deze intermediale communicatieprocessen, en de praktijkkennis die wordt gegenereerd met betrekking tot de splitsing van lichaam en stem. Waar het materiële en virtuele botsen, rijzen nieuwe vragen. Wat kan er ontstaan wanneer geuren geurloos worden, klinkende lichamen uitvagen en het materiële is gestorven?

Vertaald door Jasmijn van Wijnen

ONDERZOEK BIJ DE NATIONALE OPERA

Mezzosopraan, curator en wetenschapper Lea Luka Sikau is bij het maakproces van *Upload* betrokken als onderzoeker. Zij houdt zich als promovendus aan Cambridge University bezig met de manier waarop muziek, kunst en technologie samenwerken. Een ideale match met *Upload*, waarin deze drie samenkomen.

Als een 'repetitie-etnograaf' volgt ze de totstandkoming van de opera. Naast haar promotieonderzoek, werkte zij als artiest met makers als Marina Abramovic, Rimini Protokoll, Jörg Widmann, Sir Peter Jonas, en Lotte de Beer. Met een samenwerking als deze ontmoeten onderzoek en uitvoeringspraktijk elkaar onder het dak van Nationale Opera & Ballet.

Libretto

Mathilde Wantenaar & Willem Bruls
Naar het boek van Toon Tellegen

TEAM**Regie**

Béatrice Lachaussée

Decor en**kostuumontwerp**

Nele Ellegiers

Video-ontwerp

Coen Bouman

Lichtontwerp

Cor van den Brink

Dramaturgie

Willem Bruls

Muzikaal ensemble

Nationaal Jeugdorkest

Fluit, altfluit, piccolo

Mirna Ackers

Klarinet, basklarinet,**bassethoorn**

Erick Steven Rojas

Gitaar

Piotr Lipowicz

Altviool

Bart Folkers

Viool

Nadia ten Kate

Cello

Simon Velthuis

Muzikale coach

Leonard Evers

CAST**De mol**

Vera Fiselier

De veldmuis /**de maan**

Ginette Puylaert

De relmuis /**de krekel**

Francine Vis

De kikker

Jan-Willem Schaafsma

De sprinkhaan /**de aardworm**

Berend Eijkhout

De spitsmuis

Mirna Ackers

INFO**Online****wereldpremière**

21 maart 2021,

16.00 uur

Gratis te bekijken

via het online festival-

platform op

operaforward.nl

Coproductie met

De Munt (Brussel),

Festival d'Aix-en-

Provence, Escuela

Superior de Música

Reina Sofía (Madrid),

Opera Zuid

(Maastricht)

Het oorspronkelijke

boek *Een lied voor*

de maan van Toon

Tellegen is uitgegeven

door Em. Querido's

Uitgeverij, Amsterdam,

2012.

Met ondersteuning

van ENOA (European-

Network of Opera

Academies) en het

programma Creative

Europe van de Europese

Unie.

enOa

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

EEN LIED VOOR DE MAAN (6+)

MATHILDE WANTENAAR (1993)

MATHILDE WANTENAAR

Componist Mathilde Wantenaar (1993) schreef voor de eerste editie van OFF in 2016 de korte kameropera *personar*. Ook werkte ze bij De Nationale Opera als componist mee aan het participatieproject *BOOM! | Amsterdam is een opera*. *Een lied voor de maan* is haar eerste grote opera.

► LEES HET INTERVIEW MET MATHILDE WANTENAAR OP P.60

VERA FISELIER

De Nederlandse mezzosopraan Vera Fiselier komt uit een ware zangersfamilie, en maakt nu haar debuut bij DNO. In *Een lied voor de maan* zingt ze de rol van De Mol.

► LEES HET INTERVIEW MET VERA FISELIER OP P.64

TWEEDE KANS

Een lied voor de maan zou eigenlijk vorig jaar tijdens OFF in première gaan, maar door de pandemie konden de voorstellingen toen niet doorgaan. Dat deze opera over een tweede kans, nu ook zelf een tweede kans krijgt, is daarom extra bijzonder.

TOON TELLEGEN

Het libretto van *Een lied voor de maan* is gebaseerd op het gelijknamige boek van Toon Tellegen. Hij is schrijver en vooral bekend om zijn korte dierenverhalen, die zich kenmerken door bizarre situaties en filosofische diepgang.

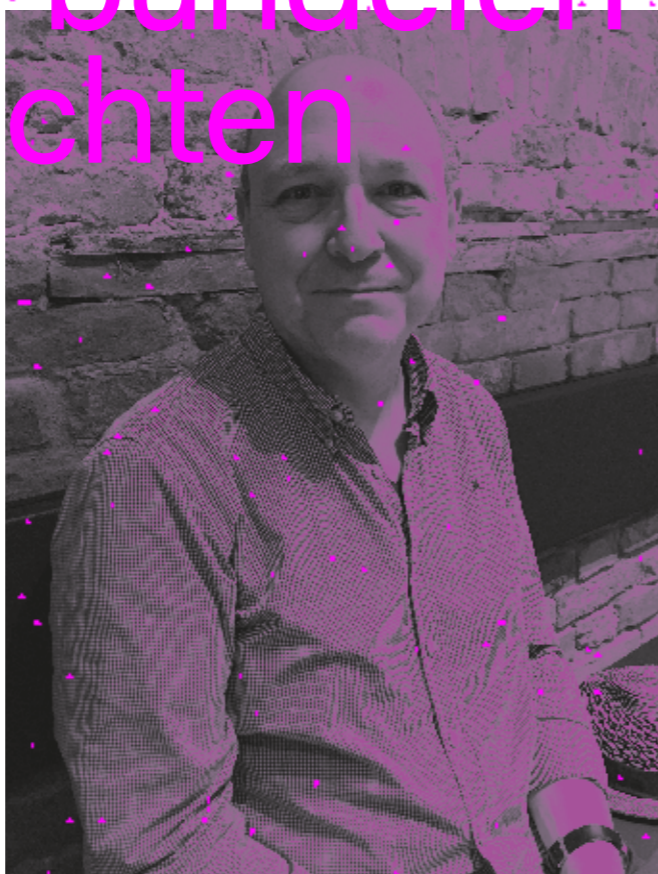
JONG TALENT

Mathilde Wantenaar behoort tot een nieuwe generatie operamakers, net zoals de andere leden van het artistieke team. Het idee voor *Een lied voor de maan* kwam voort uit een workshop van het European Network of Opera Academies (ENOA). Dit netwerk organiseert onder meer masterclasses en workshops voor jonge musici, zangers en theatermakers.

De mol maakt zich zorgen om de maan. Waarom zegt de maan nooit iets? Zou de maan soms eenzaam zijn? Daarom schrijft de mol een lied voor de maan. Als het klaar is, brengt hij het naar de sprinkhaan. De sprinkhaan studeert het lied samen met zijn orkest in. Wanneer het helemaal goed is, geven ze 's nachts een verrukkelijk concert. Het lied wordt vlekkeloos gespeeld en klinkt indrukwekkend. Maar waarom kijkt de maan daarna nog steeds zo triest?

Jonge componist en ervaren dramaturg **bundelen de krachten**

Jappe Groenendijk

Willem Bruls

De familieopera *Een lied voor de maan* (6+) is gebaseerd op het gelijknamige kinderboek van Toon Tellegen, die genoemd en geliefd is om zijn vele dierenverhalen. Hoofdpersoon is ditmaal de eenzame mol, die besluit een lied te schrijven om de maan op te vrolijken. De jonge componist Mathilde Wantenaar en de ervaren dramaturg Willem Bruls schreven samen het libretto. Zij vertellen over het maakproces, over belangrijke thema's die hun voorstelling aansnijdt als eenzaamheid, teleurstelling en vriendschap, en over de kracht van muziek om contact te maken met anderen.

Mathilde Wantenaar

'De taal van Toon Tellegen is zo kwetsbaar dat je er bijna niets aan hoeft te veranderen.'

Mathilde Wantenaar (1993) staat nog aan het begin van haar componistenloopbaan, maar is geen onbekende bij De Nationale Opera. Al tijdens haar studie componeerde ze een lied voor het participatieproject *BOOM! | Amsterdam is een opera*. En vijf jaar geleden schreef zij voor de eerste editie van Opera Forward Festival de korte kameropera *persona*. Het bleek een leerzaam proces om in een groot team samen te werken en je te moeten verhouden tot de inbreng van vele anderen, terwijl je als compositiestudent vooral solistisch werkt.

Nu waagt zij zich aan haar eerste grotere opera. Zoals alle opera's kent ook deze voorstelling een lange aanloop. In dit geval wordt de kiem gelegd in 2017, als Mathilde in Brussel deelneemt aan een workshop over opera voor jong publiek, georganiseerd door operanetwerk ENOA. Die workshop staat onder leiding van Willem Bruls, die zich goed herinnert hoe Mathilde direct indruk maakt: "nadat zij de muziek van haar kameropera *persona* had laten horen, wilde iedereen met haar samenwerken. Ik moest echt mijn best doen om de overige teams in te delen."

Hier leert Mathilde regisseur Béatrice Lachaussée en ontwerper Nele Ellegiers kennen, met wie ze de eerste plannen ontwikkelt voor wat *Een lied voor de maan* zal worden. Na

een tweede workshop in Gent vragen zij Willem Bruls bij hun team. Mathilde waardeert zijn openheid om te luisteren en zijn enthousiasme om te informeren en inspireren. Samen schrijven ze het libretto. "Het verhaal sprak meteen tot mijn verbeelding", zegt Mathilde. "Eigenlijk hebben we vooral tekst geschrapt en hier en daar iets aangepast." "De taal van Toon Tellegen is zo kwetsbaar dat je er bijna niets aan hoeft te veranderen, anders valt het om", vult Willem haar aan.

DEFINITIEF CONCEPT

Als ze hun definitieve concept pitchten bij operanetwerk ENOA komt het project in een stroomversnelling. De Nationale Opera wordt hoofdproducent en de voorstelling zal spelen in Amsterdam, Maastricht, Eindhoven, Brussel, München, Aix-en-Provence en Madrid. Begin 2019 kan Mathilde eindelijk beginnen met componeren. Dat blijkt een complexer proces dan aanvankelijk gedacht. "Het langste werk dat ik tot nu toe had geschreven was 20 minuten, nu lag er een opdracht voor een opera van een uur. Het schrijven van het piano-uittreksel ging nog vlot, maar bij het maken van een opera komt zoveel meer kijken dan het schrijven van de noten." Zo moet het libretto naar het Duits, Frans en Spaans worden vertaald, waarbij Tellegens taalvondsten voor de nodige dilemma's zorgen. Ook de casting kost tijd en de verschillende buitenlandse producenten vragen aandacht. Parallel zijn regisseur en vormgever hun deel aan het ontwikkelen, wat vraagt om goede afstemming.

AUTOBIOGRAFISCHE PARALLELEN

Toon Tellegens dieren hebben een rijk gevoelsleven en een filosofische inslag – niets menselijks is hen vreemd. Wanneer je uit al die dieren een componist als hoofdpersoon voor je opera kiest, dringt zich natuurlijk de vraag op naar parallellen tussen componist en protagonist. Mathilde: "Ha! Mijn vriend zit de hele tijd te grappen dat ik nét de mol ben. Tijdens het componeren was ik een groot deel van mijn tijd aan huis gekluisterd, zat ik nachtenlang net als de mol in pyjama en met verward haar aan dat stuk te schrijven." Willem moet lachen: "Mij waren die parallellen heus ook al opgevallen hoor!"

'Mijn vriend zit de hele tijd te grappen dat ik nét de mol ben.'

OMGAAN MET TELEURSTELLING

In de voorstelling besluit de eenzame mol een lied te schrijven om de maan op te vrolijken. De sprinkhaan repeteert het lied met zijn orkest en op een nacht geven ze een prachtig concert, maar na afloop kijkt de maan nog altijd triest. De mol en alle andere dieren zijn teleurgesteld, de kikker/tenor verscheurt zelfs met een dramatisch gebaar de partituur.

Mathilde: "Ook ik vind het moeilijk om met teleurstellingen om te gaan. Wanneer je compositie wordt uitgevoerd, geef je je bloot en ben je ontzettend kwetsbaar. In mijn korte leven heb ik het geluk gehad dat vrijwel alles wat ik heb geschreven goed is ontvangen, toch begrijp ik goed de angst dat mensen er iets van zullen vinden. Ik vind het ook belangrijk om kinderen die teleurstelling te tonen en te laten zien hoe je daarmee om kunt gaan. Het is een groot goed om iets uit te mogen proberen en vervolgens een tweede kans te krijgen. Dit is een opera over de tweede kans."

Na te zijn teleurgesteld wil de mol het liefst terug in zijn schulp kruipen, maar de sprinkhaan moedigt hem aan om niet op te geven en de krekels inspireert hem met een compositieles: Dankzij diens adviezen gaat de mol aan de slag om de partituur te herschrijven: cruciaal blijkt de verandering van een mol in een kruis waardoor het lied vrolijker wordt. Toch ontbreekt het hem nog steeds aan de moed om zich aan een nieuwe uitvoering te wagen. Gelukkig heeft de sprinkhaan die moed wel.

Mathilde: "Voor mij is het een heel belangrijke les geweest om te beseffen dat je misstappen mag begaan. Ik kwam net van de middelbare school toen ik werd aangenomen als student compositie aan het conservatorium. In het begin was ik bang

Berend Eijkhout en Francine Vis in repetitie voor *Een lied voor de maan*

Vera Fiselier en Berend Eijkhout in repetitie

en gespannen en had ik voortdurend het idee 'ik moet dit nu kunnen'. Het bleek bevrijdend om daarna een zangopleiding te gaan volgen, waarbij ik veel minder hoge verwachtingen van mezelf had. Toen ik daarvoor werd toegelaten, dacht ik eerst nog 'iemand heeft een fout gemaakt', toch ging ik het gewoon proberen. Dat heeft mij enorm geholpen."

DOOR MUZIEK WORDT JE WERELD GROTER

In de voorstelling leert de mol om zijn verdriet te boven te komen, toch willen de makers niet de indruk wekken dat het verkeerd is om af en toe in mineur te zijn. "Het is niet verkeerd om droevig te zijn", stelt Willem, "maar het mooiste aan de tekst van Tellegen – en hopelijk straks ook aan deze opera – is het bewustzijn dat je de wereld om je heen actief kunt beïnvloeden. Door jezelf te veranderen, verandert de wereld met je mee. Dat is ontroerend. Uiteindelijk zijn de compositorische verschillen tussen de eerste en de tweede versie van het lied voor de maan helemaal niet zo groot. Doordat de mol zelf is veranderd, reageren de dieren anders op zijn muziek en zij projecteren hun eigen gevoelens op de maan."

Mathilde: "De mol komt erachter dat muziek een fantastisch hulpmiddel is om uit z'n schulp te kruipen. Door muziek te maken wordt zijn wereld groter en maakt hij contact met de buitenwereld. Zijn scheppingsproces is voor mij herkenbaar. Het is fijn om in je eentje te werken en spannend om de resultaten van dat proces met de buitenwereld te delen. Toch bloei ik er enorm van op om vervolgens samen muziek te maken."

Mezzosopraan VERA FISELIER: 'Met muziek kun je alles maken'

Jasmijn van Wijnen

Vera Fiselier in repetitie als De Mol

'Je mag in de
kinderlijkheid van de
personages duiken.'

Als lid van een grote zangersfamilie was opera een vanzelfsprekend onderdeel van Vera Fiseliers jeugd. Nu zingt ze met veel plezier in onder meer jeugdopera's, waarmee ze zoveel mogelijk kinderen zélf wil laten beslissen of ze opera mooi vinden of niet. Als de mol zal ze tijdens OFF in *Een lied voor de maan* te zien zijn, later dit seizoen schittert ze in de kindervoorstelling *Goud!*. Een interview met de jonge zangeres, na twee prille dagen repeteren voor *Een lied voor de maan*.

Vera komt vol energie uit een volle dag repeteren: "Het is zo fijn om überhaupt weer iets te kunnen doen, om de kans te krijgen weer in zo'n hele wereld te duiken." *Een lied voor de maan* zou eigenlijk precies een jaar geleden – ook tijdens OFF – in première gaan, maar dat kon door het grote boze C-woord niet doorgaan. "Het is eigenlijk een soort tijds capsule, het decor staat er op precies dezelfde manier, maar de hele wereld eromheen is veranderd. Ik mocht het nu voor het eerst bewonderen." Hoewel Vera zo af en aan in elk geval aan projecten heeft mogen repeteren, werd er ook veel afgezegd. "Ik ben heel dankbaar dat ik me wel in nieuwe muziek heb mogen verdiepen, en met collega's heb mogen werken. Omdat iedereen voelt 'dit is er wel, dus we kunnen en moeten dit nu doen' ga je ook veel meer van het proces genieten. Ik was vandaag helemaal hyper, dat gevoel van een eerste schooldag. Ik dacht: ik mag gewoon weer spelen! Dat brengt zoveel vreugde."

HOE SPEEL JE EEN MOL?

Hoewel de productie vorig jaar klaar was voor de première, wordt er opnieuw hard aan gerepeteerd. Bovendien was Vera destijds nog niet gecast als De Mol. "Béatrice Lachaussée, de regisseur, is eigenlijk met een heel frisse start begonnen. We hebben met behulp van spelopdrachten onderzocht hoe je nu eigenlijk een dier kunt spelen. Wat doet een mol? Kan 'ie misschien niet zo goed zien? Misschien ruikt 'ie dan wel heel erg veel. En hoe beïnvloedt dat je spel? Deze tweede kans wordt echt aangegrepen om nog dieper het stuk in te duiken, en de opera nog verder te ontwikkelen. Zo beginnen we weer helemaal bij de basis van de karakters. En dat is voor mij heel erg fijn, want dan heb je toch het gevoel dat je zo'n proces ook met de rest mee opstart."

Zo krijgt Vera de ruimte om zich te verdiepen in het personage van de mol. Wat is dat voor een rol? "De mol is vooral nog heel onbevangen. Hij kan zich ontzettend over dingen verbazen. Hij zit alleen in zijn holletje en voelt zich wat eenzaam, maar hij heeft een onzichtbaar vriendje waarmee hij heel goed overweg kan. Omdat hij van graven houdt, graaft hij ook graag in zijn eigen gedachten: hij overdenkt veel en stippelt al zijn acties uit. Ik heb vandaag geleerd dat een mol via trillingen communiceert, dus dat past bij zijn wens om een lied voor de maan te maken, dat is zijn manier van communiceren."

Hoewel Vera het verhaal en haar personage nog druk aan het ontdekken is, zijn er een aantal thema's uit *Een lied voor de maan* die er voor haar uitspringen: "Vriendschap is een heel groot en belangrijk thema. Het zoeken naar vriendschap, de eenzaamheid bij het ontbreken ervan, en de vreugde van een geslaagde vriendschap. Het is een heel empathisch stuk; de mol herkent zich in de eenzaamheid van de maan, die daar helemaal alleen aan de hemel staat. Doordat hij zich kan inleven, wil hij de maan graag helpen. En dat willen helpen, en de eenzaamheid, dat zijn heel dankbare thema's voor nu."

FAMILIE-OPERA

Familie-opera's zijn Vera op het lijf geschreven. Vera: "Wat ik zo fantastisch vind aan jeugdopera's, is dat het spelen en het zingen zo samengaan. En ik vind de karakters het leukst. Je mag in de kinderkijkheid van de personages duiken en leert daardoor ook weer een beetje op die manier kijken. Het is echt eerst iets zien en er dan op reageren, in plaats van anticiperen. Op die manier is het één grote ontdekkingsreis, elke keer weer opnieuw. En het publiek gaat mee op die ontdekkingsreis. Kinderen reageren op zo'n andere manier dan volwassenen, en de kinderen steken hun ouders en grootouders ook weer aan

met hun verbeeldingskracht. Het samen in een fantasiewereld duiken, dat is wat ik zo mooi vind aan jeugdopera."

Toon Tellegens verhalen bieden daarvoor het perfecte materiaal. "Het zijn zulke mooie verhalen, vol kinderlijke wijsheid. Ik ben heel blij dat ik door deze opera weer met zijn verhalen in aanraking ben gekomen." Die combinatie van wijsheid en kinderlijkheid herkent Vera ook in Mathilde Wantenaars muziek: "*Een lied voor de maan* heeft prachtige melodieën en is vocaal geniaal geschreven. Dat komt misschien omdat Mathilde zelf ook zingt. Het is heel speels en sommige delen zijn ontzettend ontroerend. En er zitten heel veel citaten in, waar ze op een heel mooie, speelse manier mee omgaat. Het is heel eerlijke muziek, ze weet steeds precies de juiste lading te dekken."

OPERAFAMILIE

Vera komt zelf uit een heel muzikale familie. Haar grootvader besloot op een dag aan zijn vader op te biechten dat hij liever in Amsterdam bij het Koor van De Nederlandse Opera wilde gaan zingen, dan het familiebedrijf voort te zetten. Hij kreeg zijn vaders zegen, en daarop volgden een heleboel meer Fiseliers. Vera's vader ging ook bij het Koor van DNO zingen, Vera's moeder in het Groot Omroepkoor. Ook haar oom en tante en verschillende nichtjes zijn het zangers vak gaan uitoefenen. Dat Vera muzikaal is opgevoed, is een understatement. Vera: "Toch werd ik als kind heel erg vrijgelaten met muziek. Ik ben op een gegeven moment zelf naar de piano gewandeld en toen ben ik begonnen met spelen. Ik waagde me niet meteen aan het zingen, met al die zangers in huis word je toch een beetje verlegen."

Als klein kind zat ze, bij gebrek aan een oppas, in de kerk te kijken naar de repetities van de *Johannes* en de *Matthäus*. Haar eerste opera was Prokofjevs *L'amour des trois oranges*, dat vond haar ouders een geschikte introductie. Daarna mocht ze dankzij de vrijkaartjes van haar vader menig generale repetitie bijwonen. "Destijds besepte ik me nog niet hoe bijzonder het was dat ik zoveel kon zien, het was voor mij heel vanzelfsprekend om naar de opera te gaan. Ik had toen nog niet het idee dat ik het zelf later ook wilde doen, maar ik kreeg die taal heel erg mee. En ik merkte gaandeweg dat dat een taal is die ik niet alleen maar graag wil horen, maar ook graag wil spreken."

OPERA VAN/VOOR DE TOEKOMST

En zoals zij zelf al vroeg in aanraking kwam met opera, hoopt ze dat steeds meer kinderen vrij weg mogen dromen bij de kunstvorm. "Dat vind ik ook zo leuk aan jeugdopera's, dat het voor een generatie is die nog niet door opera clichés is beïnvloed. Dat zij dus echt helemaal voor zichzelf mogen bepalen of ze het mooi vinden of niet. Als ik mag dromen, dan hoop ik dat er nog heel veel meer kindopera's worden gemaakt. Dat er misschien zelfs wel een apart kindoperahuis komt. Dat is mijn droom. En dat er nog veel meer van dit soort nieuwe muziek mag komen, met eenzelfde openheid en toegankelijkheid. En ik hoop dat iedereen in de operawereld door deze tijd heen komt, en dat we er – op het moment dat het allemaal weer kan – zó van kunnen gaan genieten dat we samen weer verhalen mogen maken, oude en nieuwe. Dat we weer andere werelden kunnen dromen, en daar zoveel mogelijk mensen in mee mogen nemen."

TEAM

Regie en choreografie
Gregory Caers
Muzikale leiding en arrangement
Bas Gaakeer
Camera en montage
Marte Bosma

CAST

Studenten van de
MBO Theaterschool
Rotterdam

INFO

Online voorstelling uit verschillende perspectieven
20 maart 2021
Gratis te bekijken via het online festival-platform op operaforward.nl

HCOV-NL63

GREGORY CAERS

REGISSEUR: GREGORY CAERS

De Vlaamse regisseur Gregory Caers werkte al eerder mee aan het Opera Forward Festival. Over zijn werkwijze zegt hij: "Ik probeer altijd een energie te ontwikkelen die onder de huid van het publiek kruipt en iets teweegbrengt op dat moment, en op de grootst mogelijke manier." Nu staat hij voor een nieuwe uitdaging: een werk creëren dat precies dat doet, maar dan online.

HCOV-NL63

De titel van het werk verwijst naar een coronavirus dat in 2004 ontdekt werd in Nederland bij een kind van zeven maanden oud. Minder gevaarlijk en ingrijpend dan SARS-CoV-2, het coronavirus dat nu de wereld in de greep heeft, maar het principe van verspreiding en besmetting is hetzelfde.

COLD SONG

Bas Gaakeer arrangeerde voor HCoV-NL63 'Cold Song' uit Henry Purcells *King Arthur* (1691). In de derde akte wordt 'the Cold Genius', de geest van de winter, tegen zijn zin gewekt uit zijn slaap. Onder begeleiding van trillende snaren ontwaakt de Cold Genius met een vocale lijn vol expressieve horten en stoten. De tekst is van dichter en toneelschrijver John Dryden, die in 1668 werd uitgeroepen tot eerste Poet Laureate ('Dichter des Vaderlands').

TEKST COLD SONG

*What power art thou?
Who from below
Hast made me rise?
Unwillingly and slow
From beds of everlasting snow!*

*See'st thou not how stiff
And wondrous old?
Far unfit to bear the bitter cold...*

*I can scarcely move
Or draw my breath
Let me, let me
Let me, let me
Freeze again...*

*Let me, let me
Freeze again to death!*

In *HCoV-NL63* onderzoekt Gregory Caers met studenten van de MBO Theaterschool Rotterdam de dynamiek van een virus, geïnspireerd door de klanken van Henry Purcells 'Cold Song'. Een voorstelling over de manier waarop een virus zich verspreidt, verplaatst en overspringt op anderen, maar ook over de regels die ingesteld zijn ter indamming van het virus, en de gevolgen van deze beperkingen.

Gregory Caers

Kunst maken moet niet 'leuk' zijn: over Gregory Caers' HCoV-NL63

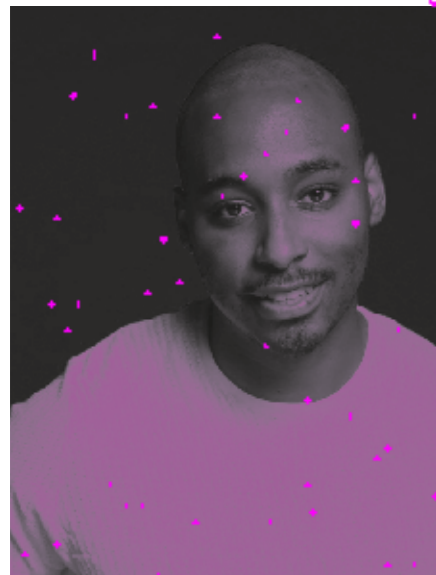
Jasmijn van Wijnen

Bas Gaakeer

Chanel Asberg

Kañen Hamen

Gregory Caers is als theatermaker inmiddels een goede bekende van het Opera Forward Festival. Hij heeft een eigen taal ontwikkeld, waarmee hij een fysiek antwoord op opera formuleert en die hij het liefst door jongeren laat vertolken. Ook voor deze editie ging hij aan de slag met een groep studenten van de MBO Theaterschool Rotterdam. Dit keer niet voor een spontane verrassing in de foyer, maar voor een videoclip. Een gesprek met Gregory Caers (regie), Bas Gaakeer (arrangeur), en studenten Chanel Asberg en Kañen Hamen.

Via het scherm is een stukje repetitieruimte te zien waar zich, netjes op afstand, een deel van het team van het project HCoV-NL63 heeft verzameld. De energie die zich in de repetitieruimte heeft opgebouwd, is zelfs via het digitale medium voelbaar. "Ik vind het heerlijk dat we dit mogen doen, dat we zo'n privilege hebben om met elkaar te mogen werken in deze bizarre tijd," vertelt Kañen enthousiast. "Hiervoor hebben we veel online lessen gehad. Het is heel fijn om je nu een hele week met elkaar in een repetitieruimte op een project te kunnen storten," aldus Chanel. De twee studenten beschrijven de manier waarop ze aan het werk zijn gegaan. Aan de hand van opdrachten creëren ze zelf het materiaal. Chanel: "We maken beelden, die laten we aan het team zien, en zij pikken daar dingen uit. Nu hebben we ook alle ideeën op de muur geplakt." Het beeld verschuift naar het prikbord achter het hoofd van Gregory, een donkergroen vlak vol witte vierkantjes, voor elk stukje materiaal een blaadje.

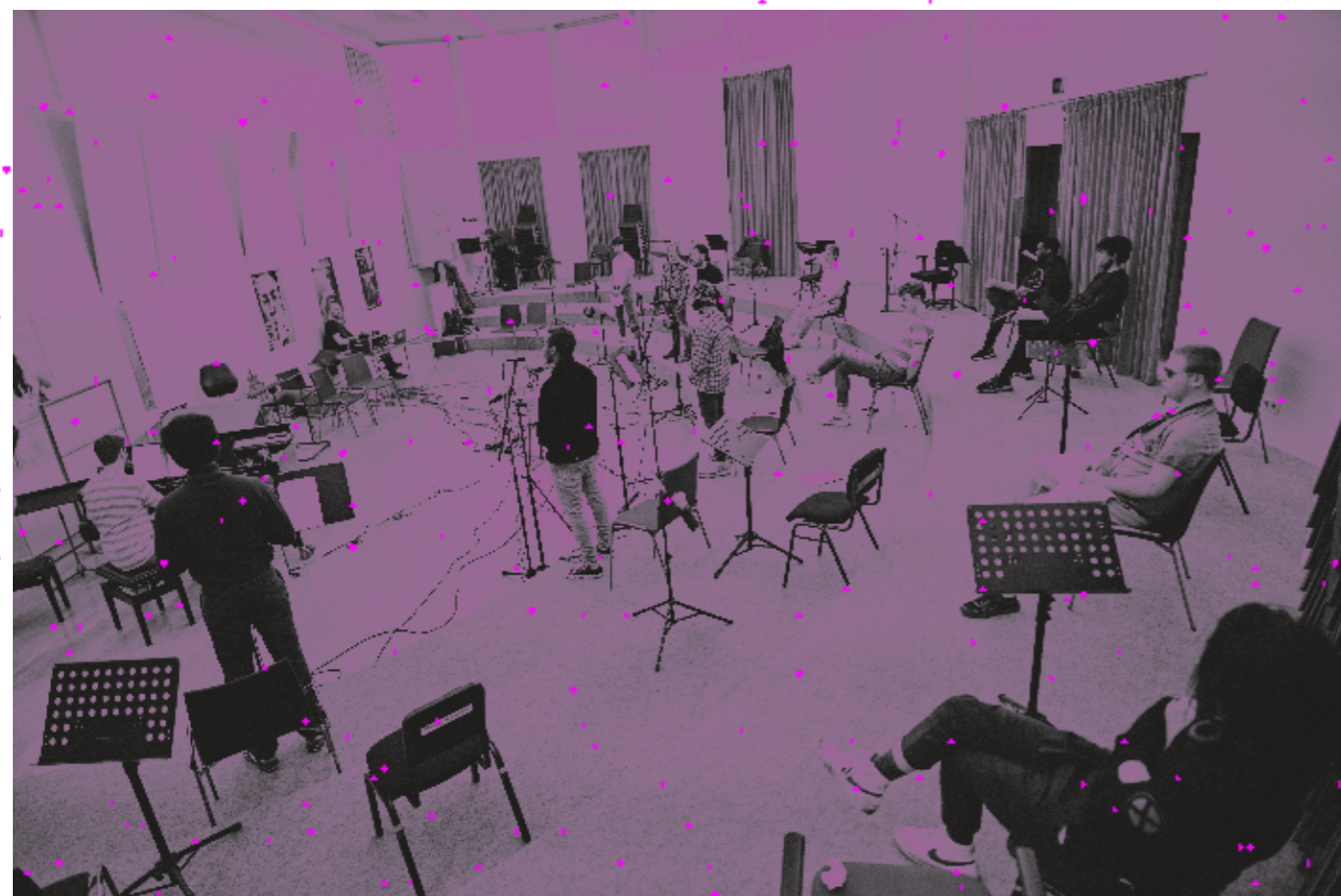
Gregory maakte al drie keer eerder een performance voor OFF, Bas was bij elk van die projecten betrokken. Samen breken zij de grenzen van wat opera kan zijn open. Dit keer experimenteren ze met de vorm van een videoclip. Gregory vertelt lachend dat hij de titel van de voorstelling zelf ook niet goed kan onthouden, maar dat het wel is waar het werk over gaat. "De code staat voor een van de varianten van het coronavirus. En wat we aan het onderzoeken zijn, is hoe we via beelden een metafoor kunnen vinden voor de manier waarop het virus zich verspreidt, verplaatst en overspringt op anderen. Het gaat over de berg regels die erbij zijn gekomen en ons wijzen op wat er allemaal niet mag, en de gedachten die die beperkingen met zich meebrengen. De verdubbeling van die gedachten, en het lijf dat daartegen vecht – dat proberen we te tonen." Chanel vult aan: "We zijn op zoek naar het gevecht voor vrijheid in jezelf." Gregory: "We tonen de belichaming van dat gevecht in jezelf."

COLD SONG

Bas bewerkte daarvoor 'Cold Song' uit Henry Purcells *King Arthur* (1691). Gregory vertelt hoe die muziek eigenlijk heel intuïtief werd gekozen. "Het gaat over iemand die wil sterven. 'Laat mij maar opnieuw doodvriezen' zingt hij. Het is kou waarbinnen het virus het beste gedijt. En kijk," zegt hij lachend, "het is nu -9 graden, waardoor we de eerste dag niet eens hebben kunnen repeteren." Bas heeft de muzikale mogelijkheden van de groep onderzocht, alvorens hij het arrangement schreef. "Dat wil eigenlijk zeggen, we moeten het doen met de stemmen en de lijven die er zijn. Er zitten percussiegeluiden in, ademgeluiden, en er wordt veel gezongen. Het origineel bestaat uit een strijkorkest en een solist. Ik heb alle

Leerlingen van de MBO Theaterschool tijdens opnames voor 'Cold Song'

Leerlingen van de MBO Theaterschool

instrumenten vervangen door gezongen stukken op klank." Omdat Bas en Gregory al langer samenwerken, heeft Bas zijn arrangement op Gregory's taal aan kunnen passen: "Ik heb een bepaalde rauwheid, strijd en zwaarte ook laten terugkomen in de gezongen klanken."

EEEN'ANDERE TAAL

Hoe ervaren de studenten de taal van Gregory? Leren ze deze al een beetje spreken? Kañen vertelt hoe ze alles wat ze op de opleiding hadden geleerd in het repetitielokaal bij Gregory konden vergeten: "Ik had allerlei dingen bedacht die ik kon laten zien, die mooi zouden zijn. Maar toen werden we al snel onderbroken door Gregory, hij zei: 'vergeet dat allemaal, dat gaan we niet doen.' Het is veel meer een zoektocht naar beelden, naar momenten. Alles wat we kenden moesten we loslaten, en we zijn met elkaar gaan zoeken naar een andere vorm."

"En als we het toch over taal hebben," vult Bas aan, "er zijn bepaalde woorden die Gregory niet verdraagt, zoals 'leuk' en 'mooi'." Gregory legt uit hoe er vaak een misverstand bestaat over werken met jonge mensen, dat kunst maken met studenten vooral 'leuk' zou moeten zijn. Daar is hij het niet mee eens. "Op het einde van de rit moet iedereen denken: 'Wauw, nu heb ik iets gedaan, waarvan ik niet had gedacht dat ik het kon. Ik heb mezelf overstege. En daar is hard voor gewerkt.' Dan ga je met veel meer trots naar huis dan wanneer je denkt: 'dat was leuk.'" De rest van het team gniffelt van herkenning, er wordt instemmend geknikt.

Gregory's eerdere werk was interactief, ontstond vaak plotse-ling in de foyer, en zette de verhouding tussen toeschouwer en performer op scherp. Gregory: "Dat vond ik vaak de kracht bij de vorige edities. Ik herinner mij dat er tijdens de tweede editie zelfs duetten werden gezongen, op het moment zelf met het publiek samen geïmproviseerd. Dat is natuurlijk iets wat we nu niet kunnen doen. Nu kunnen we 'alleen' maar het materiaal tonen dat we zelf creëren."

Maar de nieuwe vorm biedt ook mogelijkheden. Chanel: "Als je een voorstelling maakt, maak je echt een hele boog en neem je een toeschouwer mee op reis. Bij film kun je veel meer in momenten denken, in vette beelden. Je kunt experimenteren met dat wat in het theater niet mogelijk is." Gregory: "Je kunt veel meer gaan kiezen, en dat geeft je weer heel andere mogelijkheden."

Na afloop van het gesprek, vlak voordat op het rode telefoontje van 'ophangen' wordt gedrukt, vang ik nog twee laatste woorden van Chanel op: "Zó leuk." Gelukkig maar.

MEET

THE

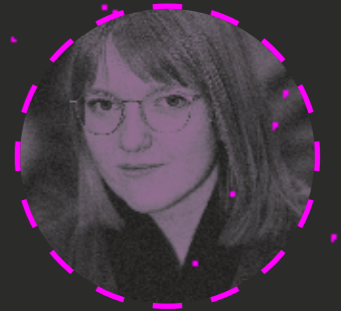

Op de volgende pagina's maak je kennis met de OFF Talents, de studenten die binnen OFF hun eerste korte opera maken. Voor de festivaleditie van 2021 vallen de OFF Talents uiteen in twee categorieën. Zo zijn er twee OFF Compositions, volledig nieuwe opera's gemaakt door componisten in nauwe samenwerking met professioneel regisseur Sjaron Minailo, en vier OFF Stagings, operaprojecten waarbij het volledige artistieke team – regisseur, scenograaf, componist en dramaturg – bestaat uit studenten. Als collectief maken zij een kort nieuw werk gebaseerd op een bestaande vroege opera, zoals Purcells *Dido and Aeneas* en Monteverdi's *Il ritorno d'Ulisse in patria*.

OFF

TALENTS

CHAJA VAN EMDE BOAS

TEAM

Compositie

Tilen Lebar*

Regie

Sjaron Minailo

Productieleiding

Dylan Jongen^

Chaja van Emde Boas^

Cello

Maria de Ferreira

Nabeiro*

Contrabas

Andrea Dettori*

Harp

Liucile Vilimaité*

Piano

Inêz Ribeiro Lopes*

UITVOERENDEN

Mezzosopraan

Elisa de Toffol*

Countertenor

Sean Bell*

Vrouwelijke stemmen

Fran van Lysebettens**

Sabine Pendry**

Fluit

Ana Luisa Ribeiro*

Klarinet en

basklarinet

Femke van den Bergh*

Altsaxofoon

Daisuke Sakaguchi*

Viool

Ruth Mareen*

* Koninklijk

Conservatorium

Den Haag

^ AHK Academie voor

Theater en Dans

** Fontys Hogeschool

voor de Kunsten

Tilburg

OFF COMPOSITION

THE CURSED ONE

The Cursed One is geïnspireerd door het gelijknamige gedicht van Fiston Mwanza Mujila, en speelt zich gedeeltelijk in het gedicht af. Het staat voor de bevrijding van de sociaal minderbedeelden en behandelt de situatie op een liturgische manier. Het is een gebed voor de Ene en een kakofonie van geraaskal voor de Ander. De Ander die voor zichzelf spreekt, behandelt de situatie vanuit een essentialistisch perspectief, hij vereenvoudigt en veralgemeent de reactionaire gedachten van de maatschappij.

Ondertussen is er de muziek, maar zij reageert niet, noch antwoordt zij. Het is wat het is, de status quo. Ongemerkt vormt zij zich om ons heen en vertegenwoordigt zij de lucht, de laatste adem die we inademen als we uitademen, als we ons bevrijden. Niet door ons te conformeren, maar door het verzachten en het loslaten van het geweld van onszelf, van de Ene en de Andere.

DYLAN JONGEN

Componist Tilen Lebar: 'Opera kan van alles zijn'

Jasmijn van Wijnen

Na zijn opleidingen aan het conservatorium van Ljubljana, rondt de Sloveense Tilen Lebar momenteel zijn master compositie aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag af. Voor OFF componeerde hij *The Cursed One*, een opera gebaseerd op een gelijknamig gedicht van de Congolese schrijver Fiston Mwanza Mujila.

Tilen zag in 2017 een voordracht van Mujila. De slam poetry-achtige, rebelse stijl van de schrijver sprak hem aan. In Mujila's werk vond Tilen de juiste kritische toon voor zijn libretto, waarmee hij de hedendaagse maatschappij kon benaderen. "Ik heb hem gevraagd of ik zijn gedicht mocht gebruiken als vertrekpunt. Het libretto heeft een soort contrapunt-perspectief: je hebt het gedicht aan de ene kant en aan de andere kant onze bewerking. Zo creëren we meerdere perspectieven op hetzelfde moment. Het gaat over minderheden en meerderheden, en de ultracomplexiteit daarvan."

MUZIKALE DEKEN

Het instrumentaal ensemble bestaat uit acht instrumenten en vooraf opgenomen electronics. De instrumenten zullen alleen niet als zodanig herkenbaar zijn, omdat ze ofwel sterk geprepareerd zijn, ofwel op een ongebruikelijke manier bespeeld worden. Tilen: "Ik wilde een bepaalde geluidswereld creëren die het libretto niet ondersteunt. Er is geen dramatische ontwikkeling in de muziek. Het is wat het is. Als een soort muzikale deken, die er altijd is, maar die niet reageert op de situatie die zich afspeelt op het podium. Ik denk dat wanneer je het drama ook in de muziek representeert, zowel de muziek als de tekst in zekere zin hun kracht verliezen."

Het vocale ensemble reageert juist wel op de situatie. "Als in een Griekse tragedie zijn zij het koor dat commentaar levert, ze representeren de conventionele ratio," legt Tilen uit. "Ze zijn een groeiende massa zoals we die ook zien in de sociale media. Een bepaald meeloopgedrag van mensen, die zelf – vaak uit gemak – niet op zoek gaan naar informatie, maar liever meningen van anderen overnemen."

De protagonisten worden vertolkt door een mezzosopraan en een countertenor, die in hun samenzang voor een zekere vervreemding zorgen. "Omdat de stemtypen qua stemhoogte overeenkomen, kunnen ze in een geluidskleur terechtkomen die erg interessant is. Ik ga graag op zoek naar een afstand tussen het zichtbare en het hoorbare, waardoor je het geluid vanuit een nieuw perspectief kunt beluisteren."

IMPROVISATIE

Tilens aanpak ten opzichte van het libretto en de uitvoering ervan is vrij experimenteel. De zangers, zowel protagonisten als vocaal ensemble, zijn vrij en hebben geen uitgeschreven partijen. Dat zorgt ervoor dat elke uitvoering totaal verschillend kan zijn. De voor OFF vooraf opgenomen opera is dus slechts één mogelijke uitvoering van de compositie. "Het kan zich nog in verschillende richtingen ontwikkelen. Dat is de schoonheid van dit project, het zal blijven transformeren."

WHERE DO WE GO FROM HERE?

"Opera kan van alles zijn," antwoordt Tilen op de vraag die ten grondslag ligt aan deze OFF-editie. "Het hoeft geen vaststaand recept uit het verleden te volgen, maar kan een fluïde vorm zijn. Het kan wat mij betreft zelfs interactief worden, waarbij toeschouwers hun eigen stem gebruiken. Ik heb misschien niet eerder echt opera geschreven, maar ben wel altijd bezig met interdisciplinaire projecten. Volgens mij is de essentie van opera dat het verschillende kunstvormen in zich draagt."

SOHEIL SHAYESTEH

KAYÁ WESSELS

ZOË PAUËL

OFF COMPOSITION

SAOSHYANT

Saoshyant betekent in de Avestaanse taal 'diegene die voordeel brengt'. Deze persoon wordt beschouwd als de verlosser, die naar de mensheid zal komen om het kwade te overwinnen en de wereld volmaakt te maken.

In Ramin Amin Tafreshi's bewerking van het beroemde verhaal uit de *Shahnameh*, 'het boek der koningen', word je meegenomen naar het mythische koninkrijk van Zahhak, de slangenkoning en de zoektocht naar de werkelijke 'Saoshyant' van dit verhaal. Tijdens het festival krijgt de toeschouwer een unieke inzicht in het werkproces van de componist. We volgen Ramin's onderzoek naar een verlosser en wat dit betekent voor ons mens-zijn en onze relaties tot anderen.

CREDITS

TEAM

Compositie en libretto

Ramin Amin Tafreshi*

Regie

Sjaron Minailo

Electronics

Soheil Shayesteh*

Productie

Zoë Pauel^

Kaya Wessels^

Redacteur libretto

Thomas Brown

UITVOERENDEN

Armeyel

Sofia Pedro*

Garmayel

Samuel Wong**

Bode

Arturo den Hartog^^

Vertelster

Nilüfer Öder

Koor

Claire Adams

Stefanie Bruggeling*

Lisa Defeyter+

Carmen de Haan++

Sarah Koning++

Fran van Lysebettens~

Sabine Pendry~

ENSEMBLE

Dirigent

Bas van Yperen*

Dwarsfluit

Anna May van der Feen*

Trombone

Wilco Kamminga*

Niels Jacobs*

Arjan Linker*

Tim Ouwejan*

Saxofoon

Daniel Ferreira*

Catarina Gomes*

Mafalda Oliveira*

Pedro Silva*

Altfluit/Dwarsfluit

Iara Perillo*

Percussie

Béa Picard*

* Conservatorium van Amsterdam

^ AHK Academie voor Theater en Dans

** Codarts

Hogeschool voor de Kunsten Rotterdam

^^ Koninklijk

Conservatorium Den Haag

+ Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

++ ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten

~ Fontys Hogeschool voor de Kunsten Tilburg

Ontmoeting van westerse en Perzische tradities

Naomi Teekens

Voor zijn bijdrage aan het Opera Forward Festival 2021 liet componist Ramin Amin Tafreshi (1992) zich inspireren door de muzikale klanken van zowel de westerse wereld als zijn Perzische culturele achtergrond.

Ramin was al op jonge leeftijd bezeten door muziekmaken, maar een carrière in de muziek was niet meteen een vanzelfsprekendheid. Voor zijn komst naar het Amsterdamse conservatorium studeerde hij eerst zes jaar natuurkunde in Iran. Toch mist hij na die studie iets en dat is die eerste grote liefde; de wereld van de muziek.

Hij herkent zich in het beeld van de traditionele componist, die vanuit zijn afgesloten ruimte met alleen een piano, enkel een kant-en-klaar product aflevert. Maar hij ziet ook de schoonheid van de nauwe samenwerkingen binnen het Opera Forward Festival: "Als componist heb je uiteraard een muzikaal concept in je hoofd, maar dat is niet heilig. Het gegeven dat ik nu kan werken met verscheidene mensen, die allemaal verschillende stemmen, ideeën en invalshoeken met zich meebrengen, werkt heel inspirerend. Uit deze samenwerkingen ontstaan juist de mooie en interessante dingen binnen een compositie."

MOOIE MELODIEËN MET EEN FUNDAMENTELE BOODSCHAP

De jonge componist nam voor de compositie van *Saoshyant* zowel een westers verhaal als een eeuwenoud volksverhaal uit het Oude Perzië als beginpunt: Goethes *Faust* en de mythe van Zahhak. De verhalen kennen verschillende raakvlakken. Zo zien beide titelpersonages geen uitweg meer en verkopen ze vervolgens hun ziel aan de duivel: "Ik ben altijd gefascineerd geweest door dit soort mythische legendes. Zeker omdat iedere cultuur ze kent, ze blijft vertellen en er in iedere kunstvorm verhalen aan zijn gewijd. Deze verhalen zijn uiteindelijk allemaal gegrond in het concept van 'wachten'; het wachten op een verlosser. Dergelijke verhalen geven mensen in zekere zin ook hoop, maar deze maken de mens ook bijzonder passief. Uiteindelijk moet de verandering van binnenuit komen; van binnenuit onszelf. Dit is ook wat de twee protagonisten uit mijn opera zullen doen; zij nemen het heft in eigen hand en brengen zo verandering tot stand."

Voor Ramin is muziek dan ook zeker geen absoluut gegeven. Muziek staat niet op zichzelf, maar moet resoneren met de huidige tijd en gaat veel verder dan enkel een mooie melodie. Voor de componist moet muziek een verhaal vertellen en met name een zekere boodschap kunnen uitdragen; al is deze boodschap in eerste instantie misschien een beetje verborgen. "Ik breng in mijn compositie twee verschillende culturen samen; zowel in het verhaal als in de muziek. De ene cultuur zal voor het publiek waarschijnlijk herkenbaarder zijn dan de andere, maar mijn opera draagt uiteindelijk een sterke universele boodschap met zich mee. Ik hoop dat mijn werkproces voor *Saoshyant* vooral deze boodschap kan laten resoneren met de toeschouwer. Want verandering zal altijd van binnenuit jezelf moeten komen om een verandering daadwerkelijk waar te kunnen maken."

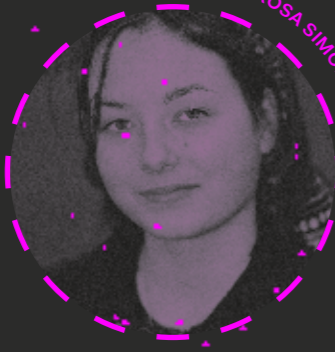

RAMIN AMIN TAFRESHI

MASSIMILIANO DOSOLI

MYLAN ROSA SIMONIS

NADINE FEBRANOF

OFF STAGING

IL RITORNO

JULIETTE TALAKUA

LENA VAN DRIE

SOPHIE COHLEN

We leven in een wereld vol verwachtingen en vooroordelen. Op basis van iemands uiterlijk vormen we ideeën over diens karakter en rolt de sneeuwbal door tot we diens 'identiteit' denken te kennen. De makers van *Il Ritorno* delen het verlangen los te komen van het kader waarin we elkaar op basis van uiterlijke kenmerken plaatsen. Wat als je jezelf gevangen voelt in je eigen lichaam? Hoe kom je los van datgene wat je vormt, waarmee je beweegt, ademt en leeft? En hoe ziet de wereld eruit als dit zou lukken?

In deze opera wordt de toeschouwer door een groep jonge mensen meegenomen naar the sweet nothing; een wereld waarin zij los zijn gekomen van hun lijf, waarin zij onherkenbaar, onherleidbaar zijn geworden. Hoe ver zullen zij gaan om dit te laten slagen?

TEAM

Compositie
Massimiliano Dosoli**
Regie
Nadine Febranof^
Scenografie
Lena van Drie^
Dramaturgie
Sophie Cohlen---
Productie
Mylan Rosa Simonis^
Juliette Talakua^

UITVOERENDEN

Zang
Elena Roce
Sabra El Bahri-Khatri~
Sterre Decru^^
Marijke Beute*
Hugo Kampschreur+
Bas Cornelissen+
Viool
Cerasella Maria Pavel~
Julia Bedner+
Hobo
Peter Lacković*

* Conservatorium van Amsterdam
** Codarts Hogeschool voor de Kunsten Rotterdam
^ AHK Academie voor Theater en Dans
^^ Koninklijk Conservatorium Den Haag
+ Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
++ ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten
~ Fontys Hogeschool voor de Kunsten Tilburg
--- Universiteit van Amsterdam
* Prins Claus Conservatorium Groningen

Il Ritorno: Hoe los te komen van je lichaam?

Jasmijn van Wijnen

Regisseur Nadine Febranof en dramaturg Sophie Cohlen spreken over hun opera *Il Ritorno*. Waar hebben zij zich door laten inspireren? Hoe maak je digitaal opera en hoe verhouden zij zich tot de kunstvorm?

Het team van *Il Ritorno* liet zich inspireren door de opera *Il ritorno d'Ulisse in patria* van Monteverdi, over Odysseus' thuiskomst op Ithaka na jaren van omzwervingen. Een specifiek moment uit deze opera sprak Nadine in het bijzonder aan: "Helemaal aan het einde is er het moment waarop Ulisse terugkomt en hij zijn vrouw ziet. Maar zijn vrouw herkent hem niet. Dan heb je zo lang naar iemand verlangd, en dan is diegene daar, maar dan herken je 'm niet. Dat vond ik zo'n fantastisch gegeven, en op dat idee zijn we eigenlijk doorgegaan. In hoeverre ben je herkenbaar aan de hand van je lijf? In hoeverre ben je je lijf?"

LOSBREKEN UIT PATRONEN

Sophie: "We hebben ons met het hele team afgevraagd wat momenten waren waarop we het gevoel hadden dat we los konden komen van ons lichaam. Bijvoorbeeld in de club, waar we opgingen in de muziek en het groepsgevoel. Maar we bespraken ook de andere kant. Hoe je je gevangen kunt voelen in een lichaam en de eigenschappen die anderen daaraan koppelen. Hoe een bepaald idee over jou aan je uiterlijke verschijning vastgeplakt zit. We voelden allemaal het verlangen om los te komen van die patronen, fantaseerden over hoe lekker het zou zijn om daar een keer uit te kunnen breken, om opnieuw te kunnen beginnen."

VERVORMING

Il Ritorno gaat over een groep jonge mensen die de zoektocht aangaat naar manieren om langzaam afstand te doen van hun lichaam. Nadine: "We hebben ons afgevraagd wat de aspecten zijn die ons lijfelijk maken, die jou 'jou' maken, en hoe je daar los van kunt komen." Sophie: "De muziek speelt daarin een heel belangrijke rol. Max, onze componist, maakt van oorsprong geen klassieke muziek, maar jazz. Er zitten heel dramatische stukken in de muziek, maar ook een groot deel gaat elektronisch zijn. Daarin zijn we gaan zoeken naar hoe we de muziek kunnen vervormen, net zoals we het lijf vervormen."

Met die zoektocht naar het loskomen van het lichaam, hoopt het team bij de toeschouwer juist wel een fysiek besef te creëren. Sophie: "Hopelijk kan de toeschouwer na de opera reflecteren op zijn of haar eigen fysieke staat: hoe zit ik achter mijn laptop? Wat gebeurt er in mijn buik?"

REBRANDING

Het team was nog niet bekend met het maken van opera, maar is erg enthousiast. Nadine: "Er wordt op dit moment zoveel interdisciplinair en multidisciplinair werk gemaakt, en dat is precies wat opera is. Ik denk dat je met een staaltje 'rebranding' met opera in een hip werkveld zit. Het zou mooi zijn als die werelden iets meer in elkaar over gaan vloeien."

TEAM

Regie

Bas van de Ven[^]

Compositie

Samuel Cohn⁺⁺

Dramaturgie

Jordan Hardesty⁻⁻⁻

Scenografie

Wybe de Haan[^]

Productie

Malou Duvail[^]Job Leseman[^]

UITVOERENDEN

Zang

Johanna Bart⁺Julie Hasfjord⁺⁺Milan de Korte⁺

Hobo

Ainhoa Pérez^{*}

Viool

Femke Veldkamp⁺^{*} Conservatorium van Amsterdam^{**} Codarts Hogeschool voor de Kunsten Rotterdam[^] AHK Academie voor Theater en Dans^{^^} Koninklijk Conservatorium Den Haag⁺ Hogeschool voor de Kunsten Utrecht⁺⁺ ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten⁻⁻⁻ Fontys Hogeschool voor de Kunsten

Tilburg

⁻⁻⁻ Universiteit van Amsterdam⁺ Prins Claus Conservatorium Groningen⁺⁺ Nederlands Kamerkoor NXT

Met dank aan club OCCII voor het beschikbaar stellen van de locatie.

WYBE DE HAAN

MALOU DUVAIL

BAS VAN DE VEN

JORDAN HARDESTY

JOB LESEMAN

SAMUEL COHN

OFF STAGING

CLUB PURCELL

Welkom bij Club Purcell. Club Purcell is met nadruk een veilige omgeving. Vanwege onze inzet op exclusiviteit, onderscheidt onze online clubervaring zich van alle andere uitgaansgelegenheden. Alleen het goede en onschuldige is hier welkom. Drink, dans en vier de liefde want hier in Club Purcell is die veilig. Liefde: veilig van de vurige blikken die haar willen ontsieren. Afgezien van een kleine 'glitch' in het systeem, is er nog nooit een veiligere plek geweest.

Geïnspireerd op de bossen waar Henry Purcell's *The Fairy Queen* zich afspeelt, dwalen de gasten van Club Purcell door thema's als bedwelming, de betoverende kracht van liefde en manipulatie van gender, allen te herkennen in onze huidige clubscene. Geheel online vangen we een glimp op van een wereld die zich langzaam ontdoet van het concrete. Zijn we hier veilig of ontkomen we ook online niet aan de gevaren van het 'echte' leven?

Van barokopera naar toekomstmuziek

Naomi Teekens

Club Purcell speelt zich, zoals de titel van de opera al verradt, af in een digitale club-setting waarin de bezoeker zich kan onderdompelen. De opdracht om zich in hun opera te verhouden tot Purcell's *The Fairy Queen* bracht bij het artistieke team achter *Club Purcell* een sterk bewustzijn van het proces van interpretatie teweeg. Daar gingen ze op 'aan'. Een interview met componist Samuel Cohn en scenograaf Wybe de Haan.

Wybe: "De scenografie ontvouwt beeldend ons verhaal dat zich van realistisch naar abstract beweegt. Want dit is uiteindelijk het proces dat verhalen veelal doormaken naarmate zij onderhevig raken aan interpretaties – ze worden abstracter." Samuel: "Er zijn veel directe parallellen te leggen tussen de muziek en het onderliggende verhalende concept van onze opera. De muziek is echter ontstaan uit kleine experimenten die ik ben gestart voordat ons concept vastlag. Hierin werkte ik al met korte fragmenten uit de opera van Purcell, die ik langzaam bewerkte tot abstractere elektronische muziek en uiteindelijk tot echte clubmuziek. Toen ons concept meer vorm begon te krijgen, werden deze experimenten de basis voor de hele compositie. Het viel dus per toeval allemaal samen en misschien was het ook wel een klein beetje geluk."

VRUCHTBARE LIMTIEN

De pandemie en de noodzakelijke online presentatie van hun opera worden door het team niet louter als beperkend gezien. Integendeel, de verschillende maatregelen zijn zelfs bijzonder goed geweest voor hun proces. Samuel: "We hebben de maatregelen volledig omarmd. Je zou haast kunnen zeggen dat we op de maatregelen vooruitliepen. Misschien zijn ze zelfs wel een klein cadeau geweest voor ons team. De digitale muziek die ik geschreven heb, komt veel beter tot z'n recht via een koptelefoon. Ik hoop dat we de toeschouwers hiermee echt het gevoel kunnen geven dat ze zich in een club bevinden. In deze tijd is dat toch wel extra bijzonder."

EEN IMMERSIEVE ERVARING

Ondanks de digitale vorm hoopt het team dan ook een immersieve ervaring te kunnen bewerkstelligen bij hun toeschouwers. Wybe: "We streven naar een ervaring die voorbij het rationele gaat, die een gevoel van verwarring oproept en hiermee hopelijk ook zal leiden tot realisatie. We hopen dat onze opera het bewustzijn kan creëren dat wijzelf hebben verkregen tijdens ons maakproces en dat is de bewustwording van de destructieve kracht die voortdurende interpretatie met zich mee kan brengen. Want alle houvast die wij denken te hebben in het leven, raakt uiteindelijk verloren door de vele interpretaties die wij alsmat op de wereld loslaten."

MIKKI DE GIER

SAM SCHWAB

OFF STAGING

DAUGHTERS OF DIDO

Het artistieke team heeft de voorstellings-tekst in de vorm van een Engelstalig gedicht gevat:

A solitary daughter is bound on her experience in life and lives beyond weakness till her strength ceases.

But a daughter that unifies Is singular no more and dares to claim her space.

A solitary daughter sacrifices on a spree to protect and balances her weakness till strength erects.

But a daughter that unifies Is singular no more And dares to make a difference. A solitary daughter constrained

on expectations to be met and overturns her weaknesses till they grow into strengths.

But a daughter that unifies Is singular no more And dares to seek companionship.

The three daughters are guided by an eternal breath and one by one go inwards to what is neither life nor death and the divine wind rings in the metal trees and Dido watches over her daughters to be free.

TEAM

Regie

Raygin Fullinck^

Compositie

Elizabeth Beäte Rudzinska*

Dramaturgie

Henriette Festerling~

Scenografie

Mikki de Gier^

Cristel van Kuik

Productie

Tiddo Siertsema^

Sam Schwab^

UITVOERENDEN

Daughter of Growth en blokfluit

Jasperina Verheij^^

Accordeon

Lieke op 't Roodt~

Daughter of Sacrifice

Jessica Stakenburg~

Daughter of Experience

Markéta Palová~

* Conservatorium van Amsterdam

** Codarts Hogeschool voor de Kunsten Rotterdam

^ AHK Academie voor Theater en Dans

^^ Koninklijk Conservatorium Den Haag

+ Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

++ ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten

~ Fontys Hogeschool voor de Kunsten Tilburg

~~ Universiteit van Amsterdam

* Prins Claus Conservatorium Groningen

Wanneer gekooide vogels beginnen te zingen

Naomi Teekens

Het team van *Daughters of Dido* kreeg *Dido and Aeneas* van Henry Purcell toegewezen als vertrekpunt voor hun opera. Vervolgens nam hun proces een interessante wending. Zij lieten zich voor hun verhaal, compositie en visie inspireren door de historische Dido, de gedichten van de Amerikaanse schrijfster Maya Angelou en de protesten tegen het strenge regime in Wit-Rusland, waarin vrouwen de hoofdrol spelen én het verschil maken. Wellicht geen toeval, want het artistieke team bestaat hoofdzakelijk uit vrouwen.

Bij het gesprek over *Daughters of Dido* komt niet alleen het artistieke team aan het woord, maar ook de castleden. Dat hangt samen met de werkwijze, aldus dramaturg Henriette: "Wij ontwikkelen ons project als collectief. Onze castleden zijn daarom een volwaardig onderdeel van ons artistiek team." Voor de drie solisten is dit dan ook een hele nieuwe manier van werken. Sopraan Markéta: "Je krijgt normaal gesproken je muziek, leert deze en voert uit wat er van je gevraagd wordt. Nu denken wij ook mee in het proces en zo krijgen wij ook veel meer eigenaarschap over onze personages. Hierdoor zijn zij ook een deel geworden van wie wij zelf zijn."

Mezzosopranen Jasperina en Jessica beamen dit: "In ons proces is er heel veel ruimte geweest om onszelf te kunnen relateren aan de personages die wij belichamen. Dat we in dit proces juist de kans krijgen om dit zelf vorm te geven, is echt een cadeau."

STERKE EN INSPIRERENDE VROUWEN

Gaandeweg raakte het team gefascineerd door het idee om zo ver mogelijk van het origineel af te stappen. Want wat zij met hun *Daughters of Dido* doen, heeft weinig tot geen relatie met het origineel van Purcell. Henriette: "Vrij vroeg in het proces kwam onze componist met het verhaal en de beelden van de protesten in Wit-Rusland. Dit vormde ons startpunt van de zoektocht naar het verhaal van sterke vrouwen."

Het gedicht 'Caged Bird' van Maya Angelou gaf het team vervolgens de concrete inspiratie die zij zochten. Niet alleen is het gedicht verweven in het libretto, maar het draagt ook bij aan de onderliggende boodschap die zij hopen over te dragen aan de vele generaties jonge vrouwen die nog zullen volgen: dat innerlijke kracht juist gevonden kan worden in de zwaktes die je kent.

UNIVERSALITEIT VAN KLANK EN GELUID

Het team maakt niet enkel gebruik van de kracht van het gesproken woord. Zij zoeken ook naar de schoonheid van de universaliteit van klank en geluid. In *Daughters of Dido* presenteren zij twee verschillende werelden; de werkelijke wereld en de innerlijke wereld van de personages. Beide werelden worden op verschillende manieren verklankt; de ene wereld door de poëtische taal van Angelou's 'Caged Bird' en de andere wereld door de meer abstracte tonen, klanken en geluiden. Deze benadering vindt ook weerklank in de scenografie, want deze zal in ieder opzicht bij gaan dragen aan de klankwereld. Henriette: "Onze scenografie is in zekere zin eigenlijk ook een muziekinstrument. We werken met materialen die kunnen resoneren in de ruimte, zoals metaal. We gaan in onze opera dan ook af en toe voorbij het idee van de gangbare melodie, zowel met de stemmen, als met de instrumenten en materialen die we gebruiken in onze scenografie. Deze werken dus echt complementair aan elkaar. Zij vullen elkaar aan en gaan hand in hand. Net als wij als team."

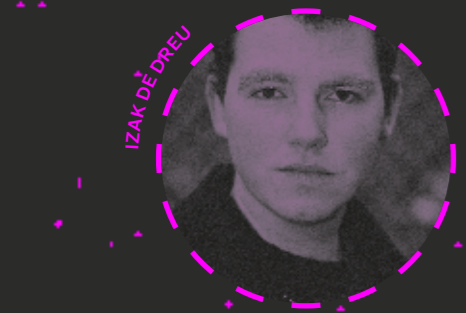
WAEI QADRIYEH

MAUD TER HAAR

FEMKE WENNINK

IZAK DE DREU

OFF STAGING

GOOD
BEI

In de opera *Good Be I* zien we een familie afscheid nemen van een stervende moeder. We volgen de jongste dochter, die op vrouwen valt. Ze wordt op de proef gesteld in haar zoektocht naar (zelf-) acceptatie en vertrouwen. Ze moet een belangrijke keuze maken: deelt ze alles in de hoop op acceptatie, of heeft ze vertrouwen in de verandering die het verlies met zich meebrengt?

Good Be I is een zoektocht naar verwoording in een wereld vol twijfel en angst. De zoektocht levert wellicht al genoeg op om het verlies te kunnen accepteren. Vertrouwen of twijfel: iedereen reageert anders op veranderingen. De makers van deze opera stelden zichzelf de vraag: bestaat er zoiets als de juiste reactie op verandering?

TEAM

Compositie

Izak de Dreu^^

Regie

Agnese Kumpina^

Scenografie

Wael Qadriyeh^

Dramaturgie

Roosmarijn Brans~

Productie

Maud ter Haar^

Femke Wennink^

UITVOERENDEN

Zang

Anne Wielink~

Amy van Eijk+

Dierick Aartsen+

Michiel Nonhebel+

Viool

Ingel Mättas+

Cello

Nina Morel~

* Conservatorium van Amsterdam

** Codarts Hogeschool voor de Kunsten Rotterdam

^ AHK Academie voor Theater en Dans
^^ Koninklijk Conservatorium Den Haag

+ Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

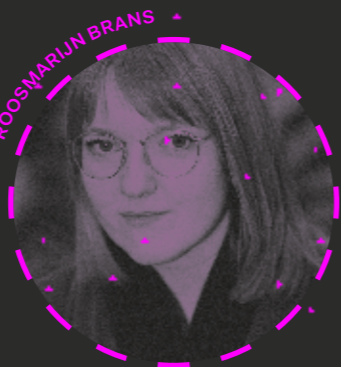
++ ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten

~ Fontys Hogeschool voor de Kunsten Tilburg

~~ Universiteit van Amsterdam

+ Prins Claus Conservatorium Groningen

*+ Nederlands Kamerkoor NXT

ROOSMARIJN BRANS

AGNESE KUMPINA

Een persoonlijke
opera over
verandering

Jasmijn van Wijnen

Het team van *Good Be I* was lang op zoek naar een passend verhaal voor hun opera. Een heel persoonlijk ingrediënt bepaalde uiteindelijk de richting. Een interview met componist Izak de Dreu, regisseur Agnese Kumpina en dramaturg Roosmarijn Brans.

Het team vertrok vanuit het idee van verandering, en vanuit Jacopo Peri's opera *Euridice*. Roosmarijn: "We praatten over Orfeo en Euridice, en over hoe hij naar de onderwereld reist om haar terug te krijgen. Ook het wel of niet omkijken van Orfeo inspireerde ons: we spraken over omkijken en over verandering, en of we ooit nog terug zouden gaan naar 'normaal'." Agnese: "We voelden dat alles om ons heen aan het veranderen was en realiseerden ons dat we iets persoonlijks nodig hadden, iets wat uit onze eigen harten komt."

PERSOONLIJKE INSLAG

Alles viel op zijn plek toen Izak een heel persoonlijk verhaal voorstelde. "Ik vertelde over het overlijden van mijn moeder, en hoe ik niet uit de kast ben gekomen voordat zij overleed. Toen ik dat verhaal deelde, daalde er iets neer in de groep. Ik denk dat het, omdat het zo'n persoonlijk verhaal voor mij is, precies de diepte bood die we als groep zochten. En dat het stof zou kunnen bieden voor een échte opera, met een écht verhaal."

Izak stond voor de taak zijn persoonlijke gebeurtenis te vertalen naar een operacompositie. "Normaal gesproken realiseer ik me pas achteraf waar een compositie over gaat. Nu moest ik precies andersom werken, en dat zorgde voor twijfel en onzekerheid. Af en toe moest ik afstand nemen, om weer in óns verhaal in plaats van in mijn eigen verhaal te kunnen stappen," vertelt hij. "Daarom wilden we Izaks verhaal ook niet reproduceren, maar een verhaal creëren dat wij wilden vertellen," vertelt Roosmarijn. "We wilden ontdekken wat het betekent om lesbisch te zijn in de huidige samenleving. Dat is volgens ons een belangrijk en onderbelicht perspectief dat gebukt gaat onder hardnekkige stereotypingen. We voelden een noodzaak om dat perspectief in onze opera te representeren en kozen voor een vrouwelijk hoofdpersonage."

Met *Good Be I* wil het team laten zien dat soms iets niet delen ook oké is. Roosmarijn: "Iedereen reageert anders op grote gebeurtenissen. We willen laten zien dat er geen goede manier is."

PERSPECTIEF

Het team benutte de mogelijkheden van het filmmedium en liet de camera het perspectief van het moederpersonage innemen. De online vorm bood het team zo ook mogelijkheden. Izak: "Zonder corona hadden we het perspectief niet op deze manier vormgegeven, hadden we niet met verschillende geluidstechnieken gewerkt of geëxperimenteerd met het hoorbaar maken van zangers zonder ze te tonen." Agnese: "In zekere zin hebben de restricties ons ook geholpen bij het creëren van het concept. Het heeft een andere dimensie aan de inhoud gegeven."

ALUMNI OVER HUN

Al sinds de eerste editie van het Opera Forward Festival maken teams van studenten van verschillende kunstvakopleidingen samen opera's onder de noemer OFF Talents. We spraken vijf deelnemers aan vorige edities van OFF Talents over hun ervaringen.

NIENKE NASSERIAN NILLESEN

Zangeres OFF 2017 & OFF 2019

"Het is erg leerzaam om met een groep een voorstelling te maken en redelijk vroeg in het proces deel te nemen, waardoor je meer besef krijgt van de fase vóórdat je als zanger iets gaat doen. Librettist, componist en regisseur zijn altijd veel eerder in het proces betrokken. Je weet als zanger natuurlijk wel dat een productie niet pas begint wanneer jij je muziek krijgt, maar toch is het iets waar ik me door OFF een stuk bewuster van ben geworden. Het festival is heel hip, vernieuwend en er worden gewaagde spannende combinaties gevormd. Ik denk dat ik hierdoor zeker ben beïnvloed, waardoor ik nu zelf bijvoorbeeld met loopingsysteem en elektronische muziek werk in mijn voorstellingen. Daar ben ik heel dankbaar voor!"

ALBERTO GRANADOS REGUILÓN

Componist OFF 2020

"Ons team kwam in een situatie waarbij de regisseur en de componist zich op verschillende golflengtes bevonden; het was moeilijk om een gemeenschappelijke taal te vinden. We hebben daardoor beiden lang het gevoel gehad dat we niet echt begrepen werden door elkaar. Uiteindelijk vonden we elkaar in een dialoog. In het gesprek begonnen we te erkennen dat niemand van ons perfect is en dat onze verschillen en beperkingen ook juist ingezet kunnen worden als kracht! We realiseerden ons allebei dat we de ander juist nodig hebben, want onze verschillen hoefden geen obstakel te zijn. Ze konden juist elkaar aanvullen zolang we er maar open voor stonden!"

JOËLLE SNIJDERS

Scenograaf OFF 2020

"In korte tijd leerden we elkaars taal kennen en konden we snel grote stappen zetten. Kostuums werden gecreëerd, muziek werd afgemaakt, regie gezet en decor opgebouwd. Maar vlak voor alles écht samen kon vallen, was daar de eerste persconferentie in verband met de coronacrisis. We keken ernaar met een deel van het artistiek team en zagen met elk woord de kans op het spelen van de voorstelling kleiner worden. Onze voorstelling heeft helaas nooit mogen plaatsvinden. Inmiddels zijn we een jaar verder en over de hele wereld zijn er nog steeds veel voorstellingen die geen doorgang kunnen vinden. Gelukkig hebben velen met mij de hoop nog niet opgegeven en net als een jaar geleden werk ik nu met regisseur Chloë Harris aan een voorstelling. Met volle moed gaan we er tegenaan en hopen we op betere theatertijden."

ANGELO ORMSKERK

Regisseur OFF 2020

"Voor mij was het traject vrij zwaar. Je wordt geacht om in een samengesteld artistiek team te werken, maar binnen ons team werd er lange tijd helemaal niet samen gecreëerd. De grootste uitdaging voor mij als regisseur van kleur, met weinig tot geen directe raakvlakken met Europese culturen, was dan ook om in een artistiek team te werken met mensen van volledig inheems Europese afkomst, die allen weinig tot niets hadden met de geschiedenis van mijn voorvaders en de huidige behoeften van mij en vele andere mensen van kleur. Ik heb uit de intensieve gesprekken met het team geleerd dat sommige mensen bereid zijn je te begrijpen, maar ook dat sommigen daar minder voor openstaan. Voor mij ging het proces dan ook met name over veerkracht tegenover weerstand en het is dan ook juist dat gegeven dat ik uiteindelijk heb gebruikt als inspiratie voor het verhaal van onze opera."

SEAN HAUSER

Dramaturg OFF 2019

"Niemand kende elkaar bij aanvang. Niemand sprak de taal van opera, maar terwijl we elkaar leerden kennen, vonden we als makers onze gedeelde artistieke taal. We probeerden de praktijk en filosofie van collectief maken te integreren, wat velen de ruimte gaf om te exploreren buiten de grenzen van eigen discipline en rol. We gaven onszelf daarom expliciet de ruimte om te experimenteren, om zo aansluiting te vinden bij een jong publiek. Dit was voor mij als dramaturg essentieel! Voor mij was het werken voor OFF een bijzondere en warme ervaring die mijn blik verruimde waardoor ik opera kon omarmen."

OFF

ERVVARINGEN

THUIS

OFF gaat online, en dat betekent dat het festival op een andere manier beleefd zal worden. Van achter een scherm, en veelal thuis. Kijk in deze fotoserie van fotograaf Milagro Elstak hoe betrokkenen bij het Opera Forward Festival, zowel voor als achter de schermen, hun festival beleven.

LAURA ROLING met katten Sirikit en Wotan
Manager Content & Communicatie voor OFF

MATHILDE WANTENAAR
Componist van *Een lied voor de maan*

TED TETTERO
Programmeur OFF

FESTIVAL

ROSALIE OVERING
Content marketeer en redacteur voor OFF

RODERICK WILLIAMS
Zingt de rol van Father in *Upload*

JULIA BULLOCK
Zingt de rol van Daughter in *Upload*

VERA FISELIER
Zingt de rol van De Mol in *Een lied voor de maan*

MICHEL VAN DER AA
Componist en regisseur van *Upload*

ANNA DRIJVER
Speelt de rol van Anna II in *The Seven Deadly Sins*

HART

OFF in een virtuele wereld

De foyer van Nationale Opera & Ballet bruist normaal gesproken tijdens het Opera Forward Festival. Deze vormt het festivalhart waar je met anderen samenkomt, ervaringen deelt en verrast wordt door onverwachte performances en talks. Het leeft, het borrelt, het kolk.

Een virtuele vertaling van deze fysieke, gedeelde ruimte vinden, dat was cruciaal voor het team achter OFF 2021. Daarom hebben we de handen ineengeslagen met SowiesoHelder, een partij die voor de zakelijke markt regelmatig virtuele congressen en events organiseert. Een experiment, want een infrastructuur voor management-events omtoveren tot een *edgy* festivalhart, is geen sinecure. Toch verwelkomen we je graag, met enige trots, in ons online festivalhart, waar de roze loper voor je is uitgerold.

In het online festivalhart vind je vier stands met muzikale optredens, talks en andere performances, een Main Stage (hoofdpodium) en Live Studio.

Wees welkom, en vergeet niet je tijdig te registreren via operaforward.nl!

3x OFF Nights 1x OFF Day

Een bijzonder rijke en gevarieerde programmering, dat is wat OFF ook in deze vierdaagse online editie te bieden heeft. Iedere dag van het festival heeft een eigen focus en vult het centrale festivalthema 'Where do we go from here?' op geheel eigen wijze in. Een overzicht.

Up-to-date informatie

Actuele informatie en tijden zijn te vinden via operaforward.nl.

OFF Night #1 do 18 mrt

Mens/emotie/zonde

De zeven hoofdzonden spelen een hoofdrol in de voorstelling *The Seven Deadly Sins*, maar krijgen ook een eigentijdse interpretatie in zeven nieuwe performances van spoken word-artiesten. Schrijver Marieke Lucas Rijneveld, winnaar van de International Booker Prize 2020, opent de avond met een voordracht van een nieuw gedicht – eveneens over de zonden.

Karwan Fatah-Black

Yuki Kho

OFF Night #2 vr 19 mrt

Talent/actualiteit/ kunstenarschap

Hoe gaan nieuwe makers om met het wegvallen van hun podium en de online mogelijkheden die daarvoor in de plaats komen? *Where do they go from here?* Ontdek het in zes nieuwe korte performances van studenten, de fysieke performance *HCoV-NL63* van Gregory Caers en bijzondere OFFspring-projecten.

OFF Night #3 za 20 mrt

Technologie/identiteit/ verandering

Technologische ontwikkelingen veranderen onze levens ingrijpend. Tegelijkertijd worden traditionele machtsstructuren en ideeën rondom kleur en gender kritisch bevestigd. Waaraan ontleen we onze identiteit in een veranderende wereld? En welke rol kan – of moet – kunst hierin spelen? Met een preview van de nieuwe Van der Aa-opera *Upload*, muzikale optredens (van o.m. de Opera Studio en het Koor van DNO) en prikkelende talks.

OFF Day zo 21 mrt

Zingen/dromen/vieren

OFF sluit af met een zondagmiddag speciaal voor alle generaties. Voor het jongste publiek presenteren we *Een lied voor de maan (6+)* van Mathilde Wantenaar, waarin de fantasierijke dierenwereld van Toon Tellegen tot leven komt. Daarnaast vieren we het vijfjarige bestaan van OFF met een aantal highlights.

Lisenka Heijboer Castañón

Thomas van Huut

Remko van Broekhoven

OFF Talks

Tijdens OFF Nights #1 en #3 kun je in de virtuele festivalomgeving bij de OFF Talks-stand terecht voor korte talks die je gedachten gegarandeerd zullen prikkelen.

Martijntje Smits

Benjamin Rous

OFF Night #1 do 18 mrt

Benjamin Rous Stoomcursus opera

Voor veel mensen kan een bezoek aan de opera intimiderend zijn: is dat niet die elitaire kunstvorm waarvoor je eigenlijk heel veel moet weten? Deze stoomcursus laat zien dat niets minder waar is. Liefde, jaloezie, haat, blijdschap en verdriet; opera gaat over alles wat ons menselijk maakt.

Yuki Kho

Vertrouwen op je eigen smaak
Kunstliefhebber Yuki Kho vertelt hoe je naar kunst kunt kijken zonder pretentieuze gedoe, ervan kunt genieten én hoe je er iets in je dagelijks leven aan hebt.

Mark Mieras

Hoe werkt kunst in je hersenen?
Muziek en dans nodigen uit om te balanceren tussen orde en verrassing, zegt wetenschapsjournalist en bestsellerauteur Mark Mieras, en dat is waar alles in de hersenen om draait. Een levendig verhaal over de neuropsychologie van kunst.

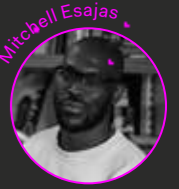
Kirsten van Teijn

Eva Rovers

Mark Mieras

Mitchell Esajas

OFF Night #2 vr 19 mrt

Mitchell Esajas

Een visie op inclusieve kunst
Hoe worden machtsstructuren in de maatschappij (onbewust) gereproduceerd in de kunsten? Hoe wordt ongelijkheid ook in de kunstsector in stand gehouden? En hoe kunnen makers, instellingen, maar ook bezoekers bijdragen aan een inclusievere kunstsector?

Eva Rovers

Wees realistisch, eis het onmogelijke

We denken dat we zelf onmogelijk iets kunnen doen aan problemen als een opwarmende planeet, economische crises, ongelijkheid en wankelende democratieën. We denken dat het realistisch is de oplossingen over te laten aan politici en grote bedrijven. Maar we hebben veel meer invloed dan we denken.

Martijntje Smits

Zin en onzin van technologische toekomstbeelden

Hoe bereiden we ons voor op een onzekere toekomst? Het antwoord luidt vaak: met nieuwe, veelbelovende technologie. Wie in de geschiedenis van toekomstbeelden duikt, zal echter ontdekken dat ze vaak op elkaar lijken. Waarom komen toekomstbeelden vaak niet uit? En wat kunnen we daarvan leren?

Karwan Fatah-Black

De noodzaak van dekolonisatie

Dekolonisatie gaat over het herkennen van maatschappelijke hiërarchieën die een gevolg zijn van het koloniale verleden, je daar rekenschap van geven en er vervolgens ook iets aan doen. Dat geldt ook voor de kunsten.

Lisenka Heijboer Castañón

Theater als ruimte voor reflectie

Het theater is voor Lisenka Heijboer Castañón de plek waar ruimte is en waar de tijd zich anders gedraagt; gedachten mogen afdwalen, je komt tot nieuwe inzichten of je leert jezelf weer een stukje beter kennen.

Kirsten van Teijn

Lust, liefde en (s)experiment

Cabaretière Kirsten van Teijn neemt je mee in haar leven met haar vriend én haar vriendin. Want waarom zou je moeten kiezen voor één liefde of één sekse?

Remko van Broekhoven

Laat de zonden voor je werken

Filosoof Remko van Broekhoven geeft aan hoe we de zonden kunnen opvatten als uitdagingen om onze diepmenselijke behoeften anders en beter te bevredigen. Ofwel: hoe kunnen we goed omgaan met het kwaad in anderen, maar zeker ook in onszelf?

Thomas van Huut

Wat kunst voor het leven kan betekenen

Waarom raakt een kunstwerk ons soms wel en soms niet? Wat heeft dat met ons eigen leven te maken? Aan de hand van een persoonlijke ervaring onderzoekt kunstjournalist Thomas van Huut wat kunst voor het leven kan betekenen.

OFF Music Sessions

Tijdens de OFF Nights kun je in de virtuele festivalomgeving terecht bij de stand OFF Music Sessions voor korte muzikale optredens van een breed scala aan artiesten.

Alfian Emit Adytia

OFF Night #1 do 18 mrt

Djuwa Mroivili Piano

In haar muziekpraktijk zoekt pianist Djuwa Mroivili naar manieren om systemen die een exclusieve klassieke muziektraditie in stand houden te ontmantelen. In haar OFF Music Session brengt ze zowel Domenico Scarlatti als Florence Price ten gehore.

Akim Moiseenkov & Vasile Nedeu Electronic experimental

Vasile Nedeu en Akim Moiseenkov zijn beide 'Import-Nederlanders'. Ze spelen stukken van Nederlandse en Sovjet-komaf, om te tonen dat er meer overeenkomsten zijn dan verschillen. Van de dissidente bard Aleksandr Galich tot Annie M.G. Schmidt, van Roemenië tot de Jordaan, van piëzo keelmicrofoon met autotune tot musette.

Alfian Emit Adytia Cello

De van origine Indonesische cellist en componist Alfian Emit Adytia verkent de grenzen van zijn instrument in een OFF Music Session met cello en elektronica.

Maya Gour Jazz

De Israëliische mezzosopraan Maya Gour maakt deel uit van het talentontwikkelingsprogramma De Nationale Opera Studio, maar laat zich in dit mini-concert van een heel andere kant horen met vier jazz-oldies en improvisatie.

OFF Night #2 vr 19 mrt

Dywell Braaf Piano

Dywell Braaf is een zeer gedreven en gepassioneerd concertpianist, geboren en getogen in de Bijlmer. Muziek is voor hem een expressiemiddel om zijn gevoelens te uiten waar woorden tekortschieten. Dat doet hij in dit concert met muziek van César Franck en Chopin.

Jawa Manla Oud

De Syrische ud-speler Jawa Manla is een van de grootste muzikale talenten uit Syrië. Ze grijpt elke gelegenheid aan om Nederland kennis te laten maken met de rijke Syrische cultuur.

NKK NXT

Experimentele samenzang

Drie van de negen zangers van NKK NXT (het traineeprogramma van het Nederlands Kamerkoor) navigeren zich in improvisatie door teksten, talen en liederen van verschillende culturen. Met dit experiment verkennen ze wat het betekent om samen te komen en welke consequenties hieraan vast kunnen zitten.

Tim Kliphuis & Reinier Voet Viool

Tim Kliphuis is een Nederlandse violist die bekendstaat om zijn mix van gipsy jazz, klassiek en folk. Met zijn gitaarcollega Reinier Voet neemt hij je mee van zijn verleden in de gipsy jazz naar het heden met 'Earth', uit zijn nieuwe stuk *The Five Elements*.

Jawa Manla

OFF Night #3 za 20 mrt

Shishani Vranckx Singer-songwriter

Shishani is een getalenteerde singer-songwriter, geliefd om haar soepele en krachtige stem. Haar wortels zijn Namibisch en Belgisch, maar ze groeide vooral op in Nederland. In haar werk brengt ze deze werelden samen.

Black Harmony Close harmony

De Afro-Surinaamse muziekformatie Black Harmony brengt drie traditionele Afrikaans-Surinaamse liederen ten gehore. 'Let our music touch your soul', is hun motto.

Nienke Nasserian Nillesen

Zang & muziektheater

Met Ben van Daal en Demos Horn maakte mezzosopraan Nienke Nasserian al drie muziektheaterproducties. In dit concert brengen ze twee stukken uit hun voorstelling *MZUNGU*. Ook zingt ze de aria 'Angivumanga' uit de opera *Princess Magogo* van Mzilikazi Khumalo.

Red Limo String Quartet Pop-strikkwartet

Het Red Limo String Quartet is al ruim 15 jaar bij elkaar, en werkte samen met onder meer Eddie Vedder. In deze OFF Music Session spelen ze 'Here's Johnny', een nieuw stuk geïnspireerd door de film *The Shining*. Maar ze beginnen met 'True Stories', hun eigen verhaal.

Red Limo String Quartet

OFF spring

Op OFF Night #2 vind je in de virtuele festivalomgeving drie OFFspring-producties, die gemaakt zijn door alumni van OFF. Deze nieuwe makers en artiesten hebben eerder als student deelgenomen aan het festival en zetten nu de volgende stap. Onderdeel van hun opdracht was het zoeken naar een dialoog met de grote operatitels die De Nationale Opera oorspronkelijk in het najaar van 2020 had geprogrammeerd, en met diverse wijken van de stad Amsterdam en haar bewoners.

Small Steps

Regisseur Tabita Friis Kristensen, componist Frieda Gustavs, scenograaf Nina Kay en dramaturg James Whiting namen de opera *Innocence* en stadsdeel Amsterdam-Zuid als vertrekpunt. Ze maakten een operawandeling langs en over de Amstel, waarbij de bezoeker de wereld ervaart door de ogen van een kind.

Figaro (solo): Bring me a Storm

Componist Boris Bezemer, regisseur Stephen Liebman, scenograaf Django Walon en dramaturg James Whiting kregen het verzoek zich te verhouden tot Mozarts *Le nozze di Figaro* en het stadsdeel Amsterdam-West. Ze vonden inspiratie in de revolutionaire roots van het personage Figaro, en gaven hem een explosieve monoloog terug die Mozart en zijn librettist Da Ponte wéglieten in hun operabewerking van het oorspronkelijke toneelstuk.

In Nabijheid

Componist Sílvia Lanao Aregay, regisseur Stijn Dijkema, scenograaf Han Ruiz Buhrs en dramaturg Isabel van Hauwe kregen de opdracht de opera *Aida* en het stadsdeel Amsterdam-Zuidoost als startpunt te nemen. Vanuit een bewustzijn van structurele ongelijkheid, besloten ze zich gedurende het gehele artistieke proces op een radicaal andere wijze tot Amsterdam-Zuidoost te verhouden dan Verdi ten opzichte van Egypte had gedaan. Ze zochten de ontmoeting met artiesten uit het stadsdeel, niet louter als inspiratiebron voor hun werk, maar als stemmen en mede-makers van een nieuw, gezamenlijk project.

Onze partners

Hoofdsponsor Nationale Opera & Ballet

HOUTHOFF

Productiepartner

A
M
M
O

Partner Lied voor de maan

enOa

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Founding partners

FONDS 21 *VandenEnde*
FOUNDATION

Partner OFF Staging & OFF Compositions

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

Fonds Jong Talent

Met dank aan Fonds Jong Talent, het Petronella Andriessen Fonds en het Alida Wilhelmina Fonds

Draag bij aan OFF!

Dankzij de steun van onze partners, sponsors en donateurs kun je dit online festival helemaal gratis bezoeken. Die steun is hard nodig en we hopen dat jij ook een bijdrage wilt leveren. Met een donatie investeer je in de nieuwe generatie makers en de toekomst van opera. Doe direct een donatie of neem contact met ons op voor meer informatie over onze Vriendschappen en de belastingvoordelen bij periodiek schenken. Draag bij aan OFF en maak het mee! Ga naar bit.ly/steun-off

Colofon

Odeon is het Oudgriekse woord voor een aan muziek en poëzie gewijd gebouw. In de 16de eeuw ontstond uit de combinatie van muziek en poëzie het genre opera, in de 20ste eeuw het muziektheater zoals wij dat vandaag de dag trachten vorm te geven.

Odeon

Magazine van De Nationale Opera

Jaargang 30

Nummer 121, seizoen 2020-2021

ISBN: 0926-0684

Oplage 10.000 exemplaren

Uitgave van de afdeling Dramaturgie en

Marketing, Communicatie en Verkoop van

Nationale Opera & Ballet

Waterlooplein 22, 1011 PG Amsterdam.

Telefoon 020 551 8117

E-mail info@operaballet.nl

Advertenties l.heemskerk@operaballet.nl

Abonnementen 020 625 5455

Internet operaballet.nl

Rechthebbenden die menen aan deze uitgave aanspraken te kunnen ontlenen, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Hoofredactie

Luc Joosten

Eindredactie

Laura Roling

Redactie

Naomi Teekens

Wout van Tongeren

Frits Vliegthart

Jasmijn van Wijnen

Fotografie

Cover voorzijde: Romy Treebusch, Fazil Berisha; cover achterzijde: Sanne Peper.

p. 4: Altin Kaftira (portret Sophie de Lint), Jelmer

de Haan (portret Anthony Heidweiller); p. 7:

Desiré van den Berg; p. 8 Romy Treebusch, Fazil

Berisha; p. 12: Milagro Elstak (repetitiefotografie

The Seven Deadly Sins); p. 15: Milagro Elstak;

p.16: Milagro Elstak; p.17: Romy Treebusch, p.

18: Milagro Elstak; p. 22: Jeroen Jumelet; p.25-

31: Milagro Elstak (fotografie spoken word-

artiesten), p.42-47: Milagro Elstak

(repetitiefotografie); p.47: Michael Orenstein

(Julia Bullock); p.50: Cottonbro via Pexels; p.51:

Darlene Anderson via Pexels; p.52: Shotpot via

Pexels; p.53: Cottonbro via Pexels; p.57: Sanne

Peper; Karen van Gilst (Mathilde Wantenaar); p.

62-64: Milagro Elstak (repetitiefotografie); p. 66:

Mladen Pikulic (portret Gregory Caers); p.68:

Melodie Jeng (portret Chanel Asberg); p. 69-70:

Milagro Elstak (repetitiefotografie); p.72-84:

Milagro Elstak (portretten studenten); p.88-89:

Milagro Elstak; p.92: Milagro Elstak (portret

Lisenka Heijboer Castañón), Aad Hoogendoorn

(Thomas van Huut), p. 93: Casper Koster (Kirsten

van Teijn); p.96: Kim Krijnen (Figaro).

Basisontwerp

Lesley Moore, Studio Hamid Sallali

Opmaak

Studio Hamid Sallali, Bibi de Bruijn

Productie

Sander van der Duin

Druk

FossaMedia*

Gratis verkrijgbaar

Odeon is gratis verkrijgbaar in Nationale Opera

& Ballet. Abonnementhouders van De Nationale

Opera krijgen *Odeon* gratis thuisgestuurd.

Wilt u *Odeon* ook ontvangen? Voor € 15 krijgt

u alle vier nummers van het betreffende seizoen

opgestuurd. Losse nummers kosten € 4.

Geef uw naam, adres, postcode en woonplaats

op per e-mail of telefonisch. Voor de contact-

gegevens, zie colofon.

Vragen over Opera Forward Festival 2021 en het virtuele platform?

Contacteer operaforward@operaballet.nl

© Altin Kaftira

LEADERSHIP MASTERCLASS COLLABORATION

In deze uitdagende tijden komt veel tot stilstand. Dit biedt kansen. Er ontstaat ruimte voor nieuwe inzichten en mogelijkheden om op persoonlijk en professioneel vlak te groeien. Samen met Nationale Opera & Ballet heeft Houthoff een aantal masterclasses samengesteld die focussen op leidinggeven op afstand.

Als de coronacrisis ons iets leert, is het wel de waarde van samenwerken.

Door met elkaar in gesprek te gaan en ideeën uit te wisselen, kunnen wij van elkaar leren en elkaar versterken. Ted Brandsen, directeur van het Nationale Ballet, en Lisette Heemskerk, commercieel directeur van Nationale Opera & Ballet, delen hun meest succesvolle lessen.

Bekijk de masterclass op [Youtube](#).

HOUTHOFF

Hoofdsponsor van Nationale Opera & Ballet

Houthoff.com

NATIONALE OPERA & BALLET